

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

Janne Huttunen

**VERON KIERTÄMISTÄ ESTÄVIEN SÄÄNNÖSTEN SOVELTAMINEN
OSAKEYHTIÖN JAKAUTUMISESSA JA OSAKEVAIHDOS**

Pro gradu -tutkielma

Vero-oikeus

Tampere 2017

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

HUTTUNEN, JANNE: Veron kiertämistä estävien säännösten soveltaminen osakeyhtiön jakautumisessa ja osakevaihdossa

Pro gradu -tutkielma, XIII + 80 s.

Vero-oikeus

Maaliskuu 2017

Pro gradu -tutkielman aiheena on veron kiertämistä estävien säännösten soveltaminen osakeyhtiön jakautumisen ja osakevaihdon sekä näitä seuraavien toimenpiteiden yhteydessä. Yritysjärjestelydirektiiviin pohjautuvat elinkeinoverolain yritysjärjestelyjä koskevat erityissäännökset pyrkivät direktiivin tavoitteiden mukaisesti poistamaan tuloverotuksellisia esteitä yritysten liiketoiminnan kannalta tarpeellisten uudelleenjärjestelyjen tieltä. Direktiivin pohjalta elinkeinoverolakiin lisättiin kuitenkin myös yritysjärjestelyjä koskeva erityinen veronkiertosäännös ehkäisemään epäaitoja järjestelyjä, joiden taustalla on lähinnä verotuksellisia syitä. Lisäksi verotusmenettelylaki sisältää yleisen veronkiertosäännöksen sekä peiteltyä osinkoa koskevan säännöksen.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, milloin osakeyhtiön jakautumisen tai osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on pidettävä veron kiertämistä tai välttämistä elinkeinoverolain 52 h §:n tarkoittamalla tavalla. Toisaalta samalla pyritään tarkastelemaan, milloin yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklassakin mainitut järjestelyn taloudelliset perusteet ovat riittävät, jotta järjestelyä ei olisi pidettävä veronkiertona. Tutkimuksessa pyritään myös selvittämään, mikä on EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen ja verotusmenettelylain 28 §:n yleisen veronkiertosäännöksen keskinäinen suhde yritysjärjestelytilanteissa, ja milloin VML 28 § tai peiteltyä osinkoa koskeva VML 29 § voivat osakevaihtoa ja jakautumista koskevissa tilanteissa tulla sovellettavaksi.

Tutkimuksen metodi on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen. Kansallisen tuloverolainsäädännön sekä yritysjärjestelydirektiivin lisäksi keskeisen osan tutkielman lähdeaineistosta muodostaa yritysjärjestelyjä ja veronkiertoa koskeva runsas oikeuskäytäntö. Lähdemateriaalina käytetään myös lakien esitöitä sekä yritysjärjestelyihin ja veron kiertämiseen liittyvää oikeuskirjallisuutta.

Tutkimuksessa havaittiin, että direktiiviin pohjautuvan erityisen veronkiertosäännöksen soveltamiskynnys on sekä Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä että kotimaisessa oikeuskäytännössä varsin korkea. Säännöksellä tunnutaan puuttuvan vain hyvin selkeisiin veronkiertotilanteisiin, vaikka säännöksen sanamuodon perusteella soveltamiskynnys voisi olla matalampikin. Varsinainen yritysjärjestelytoimenpide yksinään johtaa varsin harvoin veronkiertosäännösten soveltamiseen, ja veronkiertotarkoituksen arvioinnissa korostuvatkin järjestelyä seuraavat toimenpiteet, kuten yhtiöiden myynti tai purkaminen pian järjestelyn jälkeen. Varsinaiset yritysjärjestelyt saatetaankin hyväksyä melko kevyinkin liikeloudellisin perustein, mutta järjestelyä seuraavia toimenpiteitä voidaan tarkastella VML 28 §:n ja VML 29 §:n valossa.

SISÄLLYS

Sisällys.....	I
Lähteet	III
Lyhenteet	XI
Oikeustapaukset.....	XII
1 Johdanto.....	1
1.1 Aiheen tausta.....	1
1.2 Tutkimuskohde ja aiheen rajaus	4
1.3 Tutkimuksen rakenne.....	7
1.4 Tutkimuksen metodologia ja lähdeaineisto	8
2 Yritysjärjestelyjä koskeva sääntely	11
2.1 Yritysjärjestelydirektiivi	11
2.2 Jakautuminen osakeyhtiö- ja verolainsäädännössä.....	14
2.2.1 Jakautuminen verolainsäädännössä	14
2.2.2 EVL:n ja OYL:n erot jakautumistilanteissa	18
2.3 Osakevaihtoa koskeva EVL 52 f §	21
3 Veron kiertämiseen liittyvä sääntely	24
3.1 Veron kiertämistä koskeva sääntely EU-direktiiveissä	24
3.1.1 Yritysjärjestelydirektiivi.....	24
3.1.2 Muut EU-oikeuden veronkiertosäännökset	26
3.2 Kansallinen lainsäädäntö	27
3.2.1 Erityinen veronkiertosäännös EVL 52 h §	27
3.2.2 Yleinen veronkiertosäännös VML 28 §.....	33
3.2.3 Peitelty osinko VML 29 §	35

3.3	EVL 52 h §:n ja VML 28 §:n soveltamisen vaikutukset	36
4	Veron kiertämistä estävät säännökset osakeyhtiön jakautumisessa	38
4.1	Jakautumisen erityiskysymyksiä veronkiertosäännösten kannalta	38
4.1.1	Vastaanottavalle yhtiölle siirtyvät varat ja velat.....	38
4.1.2	Kiinteistöyhtiöt jakautumisessa.....	44
4.1.3	Jakautumista seuraavat toimenpiteet	50
4.2	Veronkiertosäännösten soveltamislinja jakautumistilanteissa.....	55
5	Veron kiertämistä estävien säännösten soveltaminen osakevaihdossa.....	59
5.1	Osakevaihdon ongelmakohtia veronkiertosäännösten soveltamisen kannalta	59
5.2	Rahavastike osakevaihdossa	61
5.3	Osinkotulojen verotuksen keventäminen.....	67
6	Johtopäätökset	75

LÄHTEET

Andersson – Penttilä 2014

Andersson, Edward – Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolain kommentaari. 14., uudistettu painos. Talentum, 2014.

Engblom ym. 2016

Engblom, Ari – Holla, Jyrki – Järvinen, Jussi – Lamminsivu, Suvi – Lampinen, Anne – Lepistö, Markku – Paronen, Vesa – Rautajuuri, Anna-Leena – Sandelin, Eric – Torkkel, Timo – Westergård, Marjo – Äimä, Kristiina: Elinkeinoverotus 2016. Edita, 2016.

Euroopan komissio 2016

Proposal for a Council Directive laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market. 28.1.2016. Saatavilla osoitteessa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0026&from=EN>. (14.1.2017)

Euroopan unionin neuvosto 1990

Council Directive of 23 July 1990 on the common system of taxation applicable to mergers, divisions, transfers of assets and exchanges of shares concerning companies of different Member States (90/434/EEC). Saatavilla osoitteessa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990L0434:en:HTML>. (7.1.2017)

Euroopan unionin neuvosto 2005

Council Directive 2005/19/EC of 17 February 2005 amending Directive 90/434/EEC 1990 on the common system of taxation applicable to mergers, divisions, transfers of assets and exchanges of shares concerning companies of different Member States. Saatavilla osoitteessa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005L0019&from=EN>. (7.1.2017)

Euroopan unionin neuvosto 2009

Council Directive 2009/133/EC of 19 October 2009 on the common system of taxation applicable to mergers, divisions, partial divisions, transfers of assets and exchanges of shares concerning companies of different Member State and to the transfer of the registered office of an SE or SCE between Member States. 25.11.2009.

Saatavilla osoitteessa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:310:0034:0046:EN:PDF>. (7.1.2017)

Euroopan unionin neuvosto 2016

Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market. 19.7.2016. Saatavilla osoitteessa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016L1164&from=en>. (15.1.2017)

HE 177/1995

Hallituksen esitys Eduskunnalle yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta.

HE 26/1998

Hallituksen esitys Eduskunnalle peitellyn osingon verotusta koskevien säännösten uudistamisesta.

HE 92/2004

Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi.

HE 193/2005

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tuloverolain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta.

HE 247/2006

Hallituksen esitys Eduskunnalle eräitä yritysjärjestelyjä koskeviksi muutoksiksi verolainsäädäntöön.

Helminen 2016 a

Helminen, Marjaana: EU-vero-oikeus. 3., uudistettu painos. Talentum, 2016.

Helminen 2016 b

Helminen, Marjaana: Kansainvälinen tuloverotus. Jatkuvatäydenteinen teos. Päivitetty 31.10.2016. Saatavilla osoitteessa: <http://fokus.talentum.fi/teos/kv111>. (19.12.2016)

Hirvonen 2011

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki 2011.

Holkeri – Kivelä 2017

Holkeri, Kai – Kivelä, Eeva-Lotta: Elinkeinoverolain osakevaihto- ja liiketoimintasiirtosäännösten päällekkäisistä soveltamisaloista. Verotus 1/2017, s. 81–86.

Honkamäki – Pennanen 2010

Honkamäki, Tuomas – Pennanen, Matti Tapani: Yritysjärjestelyjen käsikirja – Kirjanpito, verotus ja yhtiöoikeus. Talentum, 2010.

Husa ym. 2008

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa: ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. 2., uudistettu painos. Talentum, 2008.

Immonen 2015

Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyt. 6., uudistettu painos. Talentum, 2015.

Immonen ym. 2014

Immonen, Raimo – Ossa, Jaakko – Villa, Seppo: Osakeyhtiön pääoman hallinta. 2., uudistettu painos. Talentum, 2014.

Järvenoja 2007

Järvenoja, Markku: Yritysjärjestelyjen verotus. 2. painos. Sanoma Pro, 2007.

Knuutinen 2006

Knuutinen, Reijo: Muoto ja sisältö vero-oikeudessa. Lakimies 5/2006, s. 789–808.

Knuutinen 2012

Knuutinen, Reijo: Verosuunnittelua vai veron kiertämistä. Sanoma Pro, 2012.

Knuutinen 2014

Knuutinen, Reijo: Verotus ja yrityksen yhteiskuntavastuu. Lakimiesliiton kustannus, 2014. Saatavilla osoitteessa: <http://kauppakamari-tieto.fi/fi/s/ak/kirjat/verotus-ja-yrityksen-yhteiskuntavastuu-2014/>. (2.3.2017)

Kukkonen 2010

Kukkonen, Matti: Pienosakeyhtiön ja sen osakaahan tuloverotus. 2., uudistettu painos. Talentum, 2010.

Kukkonen – Walden 2015

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Elinkeinoverolaki käytännössä. 3., uudistettu painos. Talentum, 2015. Saatavilla osoitteessa: <http://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/15ve427282>. (25.2.2017)

Kukkonen – Walden 2016

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Pk-konsernin verosuunnittelu. 2., uudistettu painos. Talentum, 2016.

Lampreave 2012

Lampreave, Patricia: An Assessment of the Anti-Tax Avoidance Doctrines in the United States and the European Union. Bulletin for International Taxation 03/2012, s. 153–169.

Leppiniemi – Walden 2014

Leppiniemi, Jarmo – Walden, Risto: Tilinpäätös- ja verosuunnittelu. 12., uudistettu painos. Talentum, 2014.

Myrsky 2011

Myrsky, Matti: Ennakkopäätökset verotuksessa. Talentum, 2011.

Myrsky 2013

Myrsky, Matti: Millainen on hyvä verojärjestelmä? Verotus 2/2013, s. 131–145.

Myrsky – Malmgrén 2014

Myrsky, Matti – Malmgrén, Marianne: Elinkeinotulon verotus. 4., uudistettu painos. Talentum, 2014.

Myrsky – Rabinä 2015

Myrsky, Matti – Rabinä, Timo: Verotusmenettely ja muutoksenhaku. 7., uudistettu painos. Talentum, 2015.

Määttä 2014

Määttä, Kalle: Verolakien tulkinta. Edita, 2014.

Nykänen – Rabinä 2013

Nykänen, Pekka – Rabinä, Timo: Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotus. 3., uudistettu painos. Talentum, 2013.

Penttilä 2008

Penttilä, Seppo: Yritysjärjestelyt: verosuunnittelua, veron kiertämistä ja rajat ylittäviä tilanteita. Keskuskauppakamarin Suuri Veropäivä 24.9.2008.

Penttilä 2016

Penttilä, Seppo: Liiketoimintakokonaisuus, veron kiertäminen ja muita yritysjärjestelyjen kipupisteitä. Keskuskauppakamarin Suuri Veropäivä 21.9.2016.

Pykönen 2012

Pykönen, Elina: Yritysjärjestelyjä, konserniavustuslain soveltamista ja kansainvälisen verotuksen kysymyksiä - Konserniverokeskuksen ennakkotiedoista 2011. Verotus 5/2012, s. 555–562.

Ruiz Almendral 2005

Ruiz Almendral, Violeta: Tax Avoidance and the European Court of Justice: What is at Stake for European General Anti-Avoidance Rules? Intertax, Volume 33, Issue 12, 2005, s. 560–582.

Ryynänen 2001

Ryynänen, Olli: Selvittämisvelvollisuus ja todistustaakka verotuksessa. Defensor Legis 2/2001, s. 262–285.

Saarinen 2016

Saarinen, Sirkka: Osakeyhtiön jakaminen tuloverotuksessa. Edita, 2016.

Saarinen 2017

Saarinen, Sirkka: Osakeyhtiön jakaminen tuloverotuksessa (väitöskirjan esittely). Verotus 1/2017, s. 93–98.

Ståhl 2007

Ståhl, Kristina: EG-rätt och skatteflykt. Skattenytt 10/2007, s. 575–594. Saatavilla osoitteessa: <http://skattenytt.se/wp-content/uploads/2014/05/SN-10-2007-St%C3%A5hl.pdf>. (8.3.2017)

Urpilainen 2012

Urpilainen, Matti: Vapaa liikkuvuus ja verosuveriniteetti Euroopan unionin sisämarkkinoilla. Lakimiesliiton kustannus, 2012.

VaVM 49/1995

Valtiovarainvaliokunnan mietintö 49/1995 vp: Hallituksen esitys yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta.

VaVM 41/2005

Valtiovarainvaliokunnan mietintö 41/2005 vp: Hallituksen esitys laeiksi tuloverolain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta.

Verohallinto 2015

Verohallinnon ohje 3.12.2015: Yritysjärjestelyt ja verotus – osakevaihto. Diaarinumero: A21/200/2015.

Verohallinto 2016 a

Verohallinnon ohje 4.1.2016: Yritysjärjestelyt ja verotus – jakautuminen. Diaarinumero: A111/200/2015.

Verohallinto 2016 b

Verohallinnon ohje 12.10.2016: Peitelty osinko. Diaarinumero: A61/200/2016.

Viitala 2016

Viitala, Tomi: EU:n veronkiertodirektiivi. Verotus 4/2016, s. 336–348.

Weber 2005

Weber, Dennis: Tax Avoidance and the EC Treaty Freedoms: A Study of the Limitations under European Law for the Prevention of Tax Avoidance. Kluwer Law International, 2005.

Weckström 2015 a

Weckström, Jouni: Veron kiertämisen tunnistaminen, osa I. Verotus 4/2015, s. 385–400.

Weckström 2015 b

Weckström, Jouni: Veron kiertämisen tunnistaminen, osa II. Verotus 5/2015, s. 507–517.

Weckström 2016

Weckström, Jouni: Veron kiertämisen tunnistaminen osa III: EU-oikeus. Verotus 2/2016, s. 175–185.

LYHENTEET

BEPS	Base erosion and profit shifting
ETA	Euroopan talousalue
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta
HAO	Hallinto-oikeus
HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KVL	Keskusverolautakunta
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OYL	Osaakeyhtiölaki
RR	Regeringsrätten
TVL	Tuloverolaki
VaVM	Valtiovarainvaliokunnan mietintö
VML	Laki verotusmenettelystä

OIKEUSTAPAUKSET

EUT	C-126/10, Foggia - Sociedade Gestora de Participações Sociais SA v. Secretário de Estado dos Assuntos Fiscais
EUT	C-352/08, Modehuis A. Zwijnenburg BV v. Staatssecretaris van Financiën
EUT	C-285/07, A.T. v. Finanzamt Stuttgart-Körperschaften
EUT	C-425/06, Ministero dell'Economia e delle Finanze v. Part Service Srl
EUT	C-321/05, Hans Markus Kofoed v. Skatteministeriet
EUT	C-43/00, Andersen og Jensen ApS v. Skatteministeriet
EUT	C-110/99, Emsland-Stärke GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas
EUT	C-28/95, A. Leur-Bloem v. Inspecteur der Belastingdienst/Ondernemingen Amsterdam 2
KHO	2016:115
KHO	2014:151
KHO	2013:126
KHO	2013:44
KHO	2009-T-508
KHO	2008:74
KHO	2006-T-1059
KHO	2005-T-987
KHO	2005-T-766
KHO	2004-T-3068
KHO	2002:81
KHO	2001-T-2512
KHO	1999-T-1790
KHO	1999:63
KHO	1999:2
KVL	49/2008
KVL	49/2004
KVL	98/2002

KVL 115/2001
KVL 65/2000
KVL 166/1999
KVL 137/1999
KVL 125/1999
KVL 123/1999
KVL 118/1999
KVL 15/1999
KVL 67/1998
KVL 161/1997
KVL 147/1997
KVL 219/1996

Turun HAO 5.2.2016 T 16/0030/3

Vaasan HAO 27.11.2015 T 15/0591/1

RR RÅ 2002 ref. 27

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen tausta

EU:n yritysjärjestelydirektiivi¹ tuli Suomea sitovaksi Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin 1.1.1995. Suomessa yritysjärjestelydirektiivi implementoitiin osaksi kansallista verolainsäädäntöä vuoden 1996 alussa voimaan tulleella elinkeinoverolain (EVL)² muutoksella, jolla saatettiin voimaan yritysjärjestelyjä ja veron kiertämistä koskevat erityissäännökset EVL 52–52 g §:t. Ennen lakimuutosta EVL:ssa oli erityissäännökset koskien sulautumista ja diffuusiota, mutta lakimuutoksen jälkeen EVL:n tarkoittamia yritysjärjestelyjä ovat olleet sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto sekä osakevaihto. Yritysjärjestelydirektiivin implementointi laajensi siis huomattavasti verotuksessa hyväksyttävää yritysjärjestelymahdollisuuksia aiempaan verrattuna. Ennen EU-jäsenyyttä verolainsäädäntö ei yritysjärjestelyjen osalta vastannut täysin yritysten toiminnan uudelleenjärjestelyn tarpeita, mutta sääntely oli toisaalta nykyistä yksinkertaisempaa³.

Yritysjärjestelydirektiivin säännösten tarkoituksena on poistaa yritystoiminnan uudelleenjärjestelyn verotuksellisia esteitä Euroopan unionin alueella kuitenkin vaarantamatta jäsenvaltioiden verotuksellisia intressejä, ja täten parantaa yritysten kilpailukykyä ja -olosuhteita sekä tuottavuutta.⁴ Tavoite pyritään saavuttamaan siten, ettei säännösten edellytykset täyttävistä yritysjärjestelyistä aiheudu välittömiä tuloveroseuraamuksia järjestelyihin osallistuville yrityksille tai niiden osakkeenomistajille, vaan tuloverotus lykääntyy siihen ajankohtaan, jona tapahtuu yritysjärjestelystä seuraava varojen luovutus. Yritysjärjestelydirektiivin ja EVL:n erityissäännösten ehdot täyttävä järjestely merkitsisi siis verovelvollisille lähinnä jaksotusetua tuloverotuksessa.

¹ Neuvoston direktiivi 90/434/ETY, annettu 23 päivänä heinäkuuta 1990, eri jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, diffuusioihin, varojensiirtoihin ja osakkeidenvaihtoihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä.

² Laki elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1968/360).

³ Penttilä 2008, s. 87.

⁴ Andersson – Penttilä 2014, s. 710.

Yritysjärjestelysäännösten myötä yrityksillä on siis mahdollisuus toteuttaa monia toiminnan tai yritysrakenteen uudelleenjärjestelyjä ilman välittömiä tuloveroseuraamuksia. Tämän takia yritysjärjestelyt tarjoavat mielenkiintoisia mahdollisuuksia myös verosuunnittelun näkökulmasta. Lähtökohtaisesti verovelvollisella onkin lain asettamissa rajoissa mahdollisuus käyttää valinnanvapauttaan. Tämä tarkoittaa sitä, että verovelvollisella on oikeus valita samaan taloudelliseen lopputulokseen johtavista käytettävissä olevista toimintavaihtoehdoista verotuksellisesti edullisin⁵.

Veronkiertosäännökset kuitenkin rajaavat merkittävästi verovelvollisen valinnanvapautta. Yritysjärjestelyjen yhteydessä veronkiertosäännöksillä pyritään erottelemaan ai-dot ja liiketaloudellisiin syihin perustuvat yritysjärjestelyt sellaisista järjestelyistä, joiden tavoitteena on lain tarkoituksen vastaiset veroedut⁶. Yritysjärjestelydirektiivin pohjalta elinkeinoverolakiin otettiin yritysjärjestelyjä koskeva erityinen veronkiertosäännös. Sen mukaan yritysjärjestelyjä koskevia erityissäännöksiä ei sovelleta, mikäli veron kiertäminen tai välttäminen on ollut järjestelyn yksinomaisen tai yksi pääasiallisista tarkoituksista. Yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklan mukaan veronkiertotarkoitukseen saattaa viitata se, ettei järjestelyä ole suoritettu pätevistä taloudellisista syistä. Veronkiertosäännöksen taustalla on pyrkimys edistää vain liiketaloudellisesti perusteltuja järjestelyjä, ja toisaalta estää sellaisia järjestelyjä, joiden taustalla on vain verotuksellisia motiiveja⁷.

Säännösten varsin avoin sanamuoto herättää kuitenkin kysymyksiä esimerkiksi siitä, että milloin veron kiertämisen on katsottava olevan yksi järjestelyn pääasiallisista tarkoituksista tai mitä pätevillä taloudellisilla syillä käytännössä tarkoitetaan. Mikäli yritysjärjestelyn seurauksena päästään muiden edullisempien säännösten piiriin, saattaa yritysjärjestelysäännösten tilapäiseksi tarkoittama jaksotusetu jäädäkin pysyväksi. Lisäksi yritysjärjestelyt voivat vaikuttaa esimerkiksi myöhempien osinkojen verokohteluun, kun esimerkiksi osakevaihdon jälkeen osingonsaajana saattaa olla luonnollisen henkilön sijaan osakeyhtiö. Tällaisissa tilanteissa voi olla epäselvää, milloin on kysymys yritysjärjestelyjen tavanomaisista seuraamuksista ja milloin kyseessä on puolestaan yritysjärjestelysäännös-

⁵ Periaate on oikeuskäytännössä tunnistettu esimerkiksi ratkaisuissa C-425/06, kohta 47 ja KHO 2013:44.

⁶ Saarinen 2017, s. 95. Toisaalta veronkiertosäännösten taustalla vaikuttaa myös tavoite verorasituksen oikeudenmukaisesta jakautumisesta. Ks. tältä osin esim. Saarinen 2016, s. 737 ja Ruiz Almendral 2005, s. 561. Ks. oikeudenmukaisuudesta verotuksessa yleisemmin esim. Myrsky 2013, s. 137–138.

⁷ Saarinen 2016, s. 245.

ten tarkoituksen vastainen veroetu. Ongelmallisiksi voivatkin nousta erityisesti niin sanotut sarjatoimet, joissa yksittäisiä toimenpiteitä saatettaisiin pitää hyväksyttävänä, mutta toimenpiteet yhdessä muodostavat kokonaisuutena arvioituna veron kiertämiseksi katsottavan järjestelyn.

Veronkiertosäännösten osalta tulkintaongelmiin voidaan törmätä myös siitä syystä, että EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen lisäksi VML 28 § sisältää yleisen veronkiertosäännöksen. Yleisen veronkiertosäännöksen nojalla voidaan puuttua myös sellaisiin tilanteisiin, joihin EVL 52 h § ei sovellu. Aina ei kuitenkaan ole selvää, kumpaa veronkiertosäännöksistä tulisi käsillä olevaan tilanteeseen soveltaa, sillä esimerkiksi sarjatoimien yhteydessä osaan toimenpiteistä saattaisi soveltua EVL 52 h § ja osaan puolestaan VML 28 §⁸. Koska säännökset voivat vielä johtaa erilaisiin lopputuloksiin, ei ole täysin yhdentekevää, kumpaa säännöksistä sovelletaan. Lisäksi peiteltyä osinkoa koskevan VML 29 §:n säännöksen mahdollinen soveltaminen tuo omat riskinsä järjestelykokonaisuuksiin.

Jakautumisen osalta ongelmat ovat yleensä liittyneet erityisesti kokonaisjakautumisen luonteeseen järjestelynä, jossa voidaan melko vapaasti järjestellä varallisuutta vastaanotaviin yhtiöihin. Veronkiertoepäilyksiä on herännyt erityisesti tilanteissa, joissa jakautumisen ja sitä seuraavien toimenpiteiden seurauksena osakeyhtiön osakkaille on katsottu siirtyvän yhtiöstä varoja osingonjaon muotovaatimukset sivuuttaen. Myös osakevaihdon osalta veronkiertoepäilyjä on viimeaikaisessa oikeuskäytännössä noussut esiin juurikin osinkotulojen verotukseen liittyvissä tilanteissa.

Veronkiertosäännösten sanamuodon avoimuudesta sekä useista veron kiertämistä estävistä säännöksestä johtuen ei voida pitää yllättävänä sitä, että oikeuskäytännössä nousee yritysjärjestelyjen yhteydessä jatkuvasti esiin veron kiertämiseen liittyviä tulkintaongelmia. Yritysjärjestelysäännösten soveltaminen johtaa jaksotusetuihin tuloverotuksessa, mutta tulkinnanvaraista on se, että milloin järjestelyn tai sitä seuraavien toimenpiteiden myötä saavutetut veroedut ovat sellaisia, että niihin tulisi puuttua veron kiertämistä estävillä säännöksillä. Lisäksi epäselvää voi olla se, että mitä veron kiertämistä estävää sää-

⁸ Immonen 2015, s. 483.

nöstä tilanteessa tulisi soveltaa. Yritysjärjestelyihin liittyvien veronkiertosäännösten tulkintaongelmat ovat merkittäviä, koska yritysjärjestelytilanteissa veronkiertosäännösten soveltamisen taloudelliset vaikutukset saattavat joskus olla hyvinkin suuria. Tässä tutkimuksessa pyritäänkin tarkemmin hahmottamaan, milloin jakautumista tai osakevaihtoa sekä näitä seuraavia toimenpiteitä on pidettävä veron kiertämisenä tai veron välttämisenä, millaisiin tilanteisiin eri veronkiertosäännöksillä on tarkoitus puuttua ja millaisia vaikutuksia eri veronkiertosäännösten soveltamisella on järjestelyn osapuolten tuloverotuksessa.

1.2 Tutkimuskohde ja aiheen rajaus

Yritysjärjestelydirektiivin ja EVL:n yritysjärjestelyjä koskevien erityissäännösten tarkoituksena on siis poistaa yritystoiminnan uudelleenjärjestelyn tuloverotuksellisia esteitä kilpailukyvyn ja tuottavuuden parantamiseksi sekä lykätä tuloverotus järjestelyä seuraavaan omaisuuden luovutukseen. Säännökset avaavat kuitenkin myös ovia verosuunnittelulle, ja joissakin tilanteissa tilapäisiksi tarkoitettut jaksotusedut saattavatkin jäädä pysyviksi. Tällaisten tilanteiden varalle on yleisen veronkiertosäännöksen lisäksi säädetty myös yritysjärjestelyjä koskeva erityinen veronkiertosäännös, jonka mukaan jaksotusedut voidaan evätä, mikäli järjestelyn pääasiallinen tarkoitus tai yksi pääasiallisista tarkoituksista on veron kiertäminen.

Lain esitöissä on todettu, ettei EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen ole tarkoitus estää tai vaikeuttaa tavanomaista verosuunnittelua.⁹ Lisäksi myös oikeuskäytännössä on ratkaisujen perusteluissa tunnistettu periaate, jonka mukaan verovelvollisella on oikeus valita samaan taloudelliseen lopputulokseen johtavista käytettävissä olevista toimintavaihtoehdoista verotuksellisesti edullisin. Verovelvollisella on siis oikeus järjestellä toimintaansa verorasitustaan keventävällä tavalla.¹⁰

⁹ VaVM 49/1995, kohta 2.

¹⁰ Ks. Esim. C-425/06, kohta 47 ja KHO 2013:44.

On kuitenkin epäselvää, missä määrin verovelvollinen voi hyödyntää verosuunnittelussa valinnanvapauttaan ilman, että toiminnan katsotaan tapahtuneen veronvälttämistarkoituksessa. Olennaista on siis selvittää, milloin liiketaloudelliset perusteet järjestelyille ovat riittävät, jotta veron kiertämisen tai välttämisen ei voida katsoa olevan yksi pääasiallisista tarkoituksista. Problematiikka ei koske ainoastaan varsinaista yritysjärjestelyä, vaan arvioinnissa on huomioitava yritysjärjestelyn ja sitä seuraavien toimenpiteiden muodostama kokonaisuus. Lisäksi oikeuskäytännön hieman vaihteleva ratkaisulinja sekä useat äänestysratkaisut vain korostavat aihepiirin tulkinnanvaraisuutta. Tämän vuoksi ennakkoratkaisujen hakeminen onkin yritysjärjestelytilanteissa korostuneessa asemassa. Yksi tämän tutkimuksen keskeisistä tavoitteista onkin pyrkiä hahmottamaan sallittujen liiketaloudellisiin syihin perustuvien järjestelyjen sekä veron kiertämiseksi katsottavien toimenpiteiden välistä rajanvetoa.

Tutkimuksen tavoitteena on täten löytää voimassa olevan lainsäädännön, oikeuskäytännön, lain esitöiden sekä oikeuskirjallisuuden pohjalta perustellut vastaukset seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Milloin jakautumisen tai osakevaihdon yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on pidettävä veron kiertämistä tai veron välttämistä EVL 52 h §:n tarkoittamalla tavalla, ja yritysjärjestelysäännösten suomat jaksotusedut on evättävä?
2. Mikä merkitys järjestelyn hyväksyttävyyttä arvioitaessa on yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklassakin mainituilla järjestelyn ”pätevillä taloudellisilla syillä”? Millaiset liiketaloudelliset perusteet jakautumiselle tai osakevaihdolle siis ovat riittävän painavia, jotta järjestelyn yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista ei ole pidettävä veron kiertämistä tai välttämistä?
3. Milloin varsinainen yritysjärjestely ja sitä seuraavat toimenpiteet kokonaisuutena arvioiden synnyttävät sellaisia veroetuja, joihin on puututtava VML 28 §:n yleisen veronkiertosäännöksen sekä mahdollisesti peiteltyä osinkoa koskevan VML 29 §:n säännöksen nojalla?

Tutkimus on rajattu yritysjärjestelyjen osalta osakeyhtiön jakautumisen ja osakevaihdon sekä näitä seuraavien toimenpiteiden tarkasteluun. Tutkimuksen rajatun pituuden vuoksi muut yritysjärjestelymuodot on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksessa

keskitytään yritysjärjestely- ja veronkiertosäännösten soveltamisen vaikutuksiin nimenomaan osapuolten tuloverotuksessa, ja muut verolajit on pääasiassa rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

Yritysjärjestelyjen ongelmat veronkiertosäännösten kannalta ovat pääasiassa painottuneet sellaisiin yritysjärjestelymuotoihin, joihin kohdistuu eniten verosuunnittelullista mielenkiintoa¹¹. Tutkimuksen rajaaminen koskemaan osakeyhtiön jakautumista on perusteltua, koska veronkiertosäännösten mahdollinen soveltaminen on useimmiten ollut esillä nimenomaan jakautumista koskevissa tilanteissa. Jakautuminen onkin yksi yleisimmistä yritysjärjestelymuodoista, sillä jakautumisen kautta liiketoimintaa voidaan järjestellä tarkoituksenmukaisempiin kokonaisuuksiin esimerkiksi yrityskauppaan tai sukupolvenvaihdokseen varautumiseksi¹². Jakautumistilanteita koskevan oikeuskäytännön runsas määrä kuitenkin korostaa sitä, ettei veron kiertämisen ja sallitun verosuunnittelun välinen rajanveto ole täysin selvä jakautumisen osalta.

Osakevaihdon osalta veronkiertoepäilyt eivät ole ainakaan oikeuskäytännössä perinteisesti olleet yhtä yleisiä, mutta viime vuosina myös osakevaihtotilanteissa on noussut esiin kysymyksiä veron kiertämisestä erityisesti hallinto-oikeuksien ratkaisuisissa. Veronkiertosäännösten soveltuminen osakevaihtoihin on myös siksi mielenkiintoinen tutkimuskohde, ettei oikeustila ole veronkiertosäännösten soveltumisen osalta täysin selvä ainakaan ennen kuin hallinto-oikeuksien tapaukset ovat edenneet korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Tutkimuksessa keskitytään siis tarkastelemaan sekä veronkiertosäännösten soveltumista että toisaalta myös liiketaloudellisten perusteiden riittävyyttä jakautumista ja osakevaihtoa koskevissa tilanteissa. Tutkimuksessa pyritään täten hahmottamaan sitä, missä menee osakevaihto- ja jakautumistilanteissa sallitun verosuunnittelun ja veron kiertämiseksi katsottavan toiminnan välinen raja. Varsinaisessa yritysjärjestelyssä ei voi yleensä syntyä sellaisia etuja, jotka johtaisivat EVL 52 h §:n soveltamiseen, vaan mahdolliset veroedut

¹¹ Penttilä 2016, s. 77.

¹² Kukkonen – Walden 2016, s. 247.

saavutetaan usein vasta yritysjärjestelyn jälkeisillä toimilla¹³. Tämän vuoksi tutkimuksessa tarkastellaan myös jakautumista tai osakevaihtoa seuraavien toimenpiteiden vaikutuksia veronkiertotarkoituksen arviointiin.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Johdannon jälkeen tutkimuksen toisessa pääluvussa perehdytään yritysjärjestelyjen tuloverotusta koskevaan sääntelyyn. Aluksi tarkastellaan lyhyesti yritysjärjestelydirektiivin säännöksiä ja niiden tarkoitusta. Tämän jälkeen käydään hieman tarkemmalla tasolla läpi kansallisen lainsäädännön jakautumista ja osakevaihtoa koskevia EVL 52 c §:n ja EVL 52 f §:n säännöksiä. Jakautumisen yhteydessä tarkastellaan myös osakeyhtiölain jakautumista koskevia säännöksiä, sekä erityisesti niiden eroavaisuuksia elinkeinoverolakiin nähden. Luvun tarkoituksena on selventää, millaisiin tilanteisiin yritysjärjestelyä koskevia erityissäännöksiä on tarkoitus soveltaa ja millaiseksi järjestelyn osapuolten tuloverokohtelu näitä säännöksiä sovellettaessa muodostuu.

Kolmas pääluku keskittyy yritysjärjestelyjen yhteydessä mahdollisesti sovellettavaksi tuleviin veron kiertämistä estäviin säännöksiin. Luvun alussa tarkastellaan yritysjärjestelydirektiiviin sisältyvää veronkiertoartiklaa sekä lyhyesti myös muita EU-oikeuden veronkiertosäännöksiä. Kansallisen lainsäädännön osalta pääpaino on puolestaan yritysjärjestelydirektiivin pohjalta säädetyn EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen tarkastelussa. Yritysjärjestelyjen ja niitä seuraavien toimenpiteiden yhteydessä voi kuitenkin syntyä myös sellaisia veroetuja, joihin EVL 52 h §:n nojalla ei voida puuttua. Tällöin sovellettavaksi saattavat tulla verotusmenettelylain yleinen veronkiertosäännös VML 28 § tai peiteltyä osinkoa koskeva VML 29 §, joten myös nämä säännökset käydään luvussa lyhyesti läpi. Luvun tarkoituksena on selventää, millaiset veron kiertämistä estävät säännökset saattavat yritysjärjestelytilanteissa tulla sovellettavaksi, millaisiin tilanteisiin eri veronkiertosäännöksillä tulisi puuttua sekä millaisia vaikutuksia niiden soveltamisella on järjestelyn osapuolten tuloverotukseen.

¹³ Andersson – Penttilä 2014, s. 800.

Tutkimuksen neljännessä pääluvussa keskitytään jakautumiseen liittyviin ongelmakoh-
tiin. Luvussa tarkastellaan sellaisia jakautumistilanteisiin liittyviä piirteitä, jotka saattavat
herättää epäilyksiä siitä, että järjestely on suoritettu veronkiertämistarkoituksessa. Lu-
vussa perehdytään myös jakautumiseen ja veron kiertämiseen liittyvään oikeuskäytän-
töön, sillä veronkiertosäännökset ovat usein olleet esillä nimenomaan jakautumista kos-
kevissa ratkaisuissa.

Viidennessä pääluvussa puolestaan tarkastellaan veronkiertosäännösten soveltumista
osakevaihtotilanteissa. Jakautumisen tavoin myös osakevaihtotilanteista pyritään tunnis-
tamaan sellaisia piirteitä, jotka voivat viitata veronkiertotarkoitukseen. Myös tässä lu-
vussa käydään läpi viimeaikaisia oikeustapauksia, joissa osakevaihdon yhteydessä on
noussut esiin epäilyksiä siitä, että järjestely on ollut vain verotuksellisten syiden moti-
voima.

Kuudes pääluku puolestaan sisältää tutkimuksen johtopäätökset. Luvussa kootaan tiivis-
tetyksi yhteen tutkimuksessa tehdyt havainnot. Johtopäätöksissä pyritään myös antamaan
perustellut vastaukset tutkimuksen alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

1.4 Tutkimuksen metodologia ja lähdeaineisto

Tutkimus on metodeiltaan ensisijaisesti oikeusdogmaattinen eli lainopillinen. Lainoppi
tulkitsee ja systematisoi voimassaolevaa oikeutta.¹⁴ Tulkinnalla tarkoitetaan oikeuden si-
sällön selvittämistä käsillä olevassa oikeusongelmassa ja systematisoinnilla oikeusjärjes-
tyksen osien välillä olevien yhteyksien ja kokonaisuuksien hahmottamista.¹⁵ Lainopin
tehtävä on siis selvittää voimassaolevien oikeusnormien sisältöä sekä tutkia, mikä merki-
tys laista ja muista oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla on.¹⁶

¹⁴ Hirvonen 2011, s. 21–22.

¹⁵ Husa ym. 2008, s. 20–21.

¹⁶ Hirvonen 2011, s. 23.

Oikeusdogmaattisella tutkimusotteella pyritään tässä tutkimuksessa selvittämään, miten kansallisesta lainsäädännöstä sekä EU-oikeudesta löytyviä yritysjärjestelyjä koskevia erityissäännöksiä sekä veronkiertoa koskevia säännöksiä tulisi tulkita jakautumista ja osavaihtoa koskevissa tilanteissa. Erityisen mielenkiinnon kohteena onkin tarkastella, milloin veron välttämistä tai kiertämistä on pidettävä veronkiertosäännösten tarkoittamalla tavalla järjestelyn pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista. Toisaalta tämän vastinparina tulee tarkastella myös sitä, milloin järjestelyille esitetyt liikeloudelliset syyt ovat riittäviä.

Tutkimuksen keskeisin lähdeaineisto koostuu EU-oikeuden yritysjärjestelyjä koskevasta sääntelystä, kansallisesta verolainsäädännöstä, lakien esitöistä, kansallisesta ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä sekä oikeuskirjallisuudesta. Kansallisen lainsäädännön osalta tärkeimpiä lähteitä tämän tutkimuksen kannalta ovat laki elinkeinotulon verotamisesta (EVL) sekä laki verotusmenettelystä (VML). Pääpaino tutkimuksessa on erityisesti elinkeinoverolain 52–52 h §:n yritysjärjestelyjä koskevien erityissäännösten sekä niihin liittyvän erityisen veronkiertosäännöksen tulkinnassa. Verotusmenettelylain osalta keskeisiä säännöksiä tämän tutkimuksen kannalta ovat VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös sekä peiteltyä osinkoa koskeva VML 29 §. Jakautumisen osalta käsitellään myös hieman osakeyhtiölain (OYL) ja elinkeinoverolain eroavuuksia jakautumistilanteita koskien. Osakeyhtiön osakkaan verokohteluun liittyvissä tilanteissa sivutaan myös hieman tuloverolain (TVL) säännöksiä.

Kansallisen lainsäädännön lisäksi tutkimuksen lähdeaineistona käytetään myös EU:n lainsäädäntöä. EU-oikeuden vaikutukset kansallisen lainsäädännön säännösten tulkintaan on keskeistä huomioida yritysjärjestelyjen osalta, koska niitä koskevat erityissäännökset pohjautuvat yritysjärjestelydirektiiviin. Tällöin kansallista lainsäädäntöä on tulkittava EU-oikeuden säännösten ja niiden tarkoituksen mukaisesti¹⁷. Alkuperäisen yritysjärjestelydirektiivin¹⁸ sekä sen muutosdirektiivin¹⁹ kumonnut yritysjärjestelydirektiivin kodifioitu toisinto²⁰ onkin keskeinen osa tutkimuksen lähdeaineistoa.

¹⁷ Ks. esim. C-321/05, Kofoed, kohta 45.

¹⁸ 90/434/ETY.

¹⁹ 2005/19/EY.

²⁰ 2009/133/EY.

Tutkimuksen lähdeaineistona hyödynnetään myös lakien esitöitä, erityisesti hallituksen esityksiä. Lain esitöiden käyttö osana lähdeaineistoa on perusteltua, koska niiden avulla voidaan pyrkiä selvittämään lainsäätäjän tahto lainkohtien tulkinnassa. Lain esitöiden funktio on avata verolakien normeja siten, että niin verovelvollisten kuin veroviranomais-tenkin on niitä helpompi soveltaa²¹. Tämän tutkimuksen osalta lähdeaineiston keskeisim-mät lain esityöt ovat hallituksen esitys 177/1995 sekä siihen liittyvä valtiovarainvalio-kunnan mietintö 49/1995, joiden pohjalta lakiin elinkeinotulon verottamisesta lisättiin ja-kautumista ja osakevaihtoa koskevat säännökset sekä yritysjärjestelyihin liittyvää veron kiertämistä koskeva erityissäännös.

Oikeuskäytäntö muodostaa myös keskeisen osan lähdeaineistosta, koska tuomioistuinten ratkaisut auttavat paremmin hahmottamaan, miten aiheeseen liittyviä lainkohtia on käy-tännön tilanteissa tulkittu. Oikeuskäytäntöä yritysjärjestelyihin ja veronkiertoon liittyen onkin melko paljon, mikä myös kertoo aihealueen problematiikasta. Tutkimuksessa tar-kastellaankin useita EU-tuomioistuimen, korkeimman hallinto-oikeuden ja Keskusvero-lautakunnan ratkaisuja sekä muutamia hallinto-oikeuksien ratkaisuja. Oikeustapausten analysoinnin avulla pyritään tässä tutkimuksessa erityisesti tunnistamaan, millaiset seikat viittaavat siihen, että suoritettun jakautumisen tai osakevaihdon ja niitä seuraavien toi-menpiteiden pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on pidet-tävä veron kiertämistä tai välttämistä.

Tutkimuksen lähdemateriaalina käytetään myös runsaasti oikeuskirjallisuutta. Yritysjär-jestelyjä ja veron kiertämistä koskevaa oikeuskirjallisuutta onkin melko runsaasti saata-villa. Yritysjärjestelyjen osalta keskeisinä lähteinä voidaan mainita esimerkiksi Edward Anderssonin ja Seppo Penttilän Elinkeinoverolain kommentaari sekä Raimo Immosen Yritysjärjestelyt. Jakautumisen osalta tärkeänä lähteenä voidaan nostaa esiin myös Sirkka Saarisen väitöskirja Osakeyhtiön jakaminen tuloverotuksessa. EU-oikeuden tulkinnan osalta tärkeänä kirjallisuuslähteenä toimii Marjaana Helmisen EU-vero-oikeus. Veron-kiertotarkoituksen arviointiin liittyvissä tilanteissa keskeinen lähde on Reijo Knuutisen Verosuunnittelua vai veron kiertämistä. Myös lukuisia asiantuntija-artikkeleita hyödyn-netään osana tutkimuksen lähdeaineistoa.

²¹ Määttä 2014, s. 161.

2 YRITYSJÄRJESTELYJÄ KOSKEVA SÄÄNTELY

2.1 Yritysjärjestelydirektiivi

Yritysjärjestelyjä koskevat erityissäännökset pohjautuvat EU:n yritysjärjestelydirektiiviin. Alkuperäinen sulautumisten, jakautumisten, liiketoimintasiirtojen ja osakevaihtojen verokohtelua sääntelevä yritysjärjestelydirektiivi²² tuli Suomea sitovaksi 1.1.1995 Suomen liittyttyä Euroopan unioniin. Vuoden 2005 muutosdirektiivillä²³ soveltamisalaa laajennettiin kattamaan muun muassa osittaisjakautumiset sekä eurooppayhtiöiden ja eurooppaosuuskuntien sääntömääräisen kotipaikan siirrot. Vuonna 2009 julkaistiin direktiivin selvyuden parantamiseksi muutokset kodifioiva versio yritysjärjestelydirektiivistä²⁴. Yritysjärjestelydirektiivin kodifioitu toisinto kumosi alkuperäisen direktiivin muutokseen²⁵.

Yritysjärjestelydirektiivin tarkoituksena on poistaa verotuksellisia esteitä yritystoiminnan uudelleenjärjestelyiltä Euroopan unionin alueella jäsenvaltioiden verotuksellisia intressejä vaarantamatta. Direktiivillä siis pyritään takaamaan, ettei liiketoiminnan kannalta tarpeellisia uudelleenjärjestelyjä estettäisi jäsenvaltioiden verosäännöksistä johtuvilla rajoituksilla, haitoilla tai vääristymillä. Verotuksellisten esteiden poistamisella pyritään yritysten kilpailukyvyyn ja -olosuhteiden sekä tuottavuuden parantamiseen.

Direktiivin tavoite pyritään saavuttamaan siten, että direktiivin tarkoittamat yritystoiminnan uudelleenjärjestelyt voidaan toteuttaa ilman, että niistä aiheutuu välittömiä tulovero-seuraamuksia järjestelyihin osallistuville yhtiöille tai niiden osakkeenomistajille. Yritysjärjestelysäännösten lähtökohtana onkin jatkuvuusperiaate siten, että vastaanottavan yhteisön verotuksessa varojen hankintamenot ja muut siirtyvät menot vähennetään samoin

²² Neuvoston direktiivi 90/434/ETY.

²³ Neuvoston direktiivi 2005/19/EY.

²⁴ Neuvoston direktiivi 2009/133/EY, annettu 19. päivänä lokakuuta 2009, eri jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, jakautumisiin, osittaisjakautumisiin, varojensiirtoihin ja osakkeiden vaihtoihin sekä eurooppayhtiön (SE) tai eurooppaosuuskunnan (SCE) sääntömääräisen kotipaikan siirtoon jäsenvaltioiden välillä sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä.

²⁵ Tässä tutkielmassa viittauksilla yritysjärjestelydirektiiviin tarkoitetaan tätä kodifioitua toisintoa, ellei erikseen toisin mainita.

kuin ne olisi vähennetty varat luovuttaneen yhteisön verotuksessa. Luovutusvoittoverotus ei välittömästi realisoidu erityissäännösten edellytykset täyttävässä järjestelyssä, vaikka omaisuuden luovutuksia yritysjärjestelyn yhteydessä tapahtuukin. Tuloverotus lykkään-
tyy tällöin ajankohtaan, jona tapahtuu järjestelyä seuraava varojen luovutus.²⁶ Yritysjär-
jestelysäännökset tarkoittavat siis jaksotusetua nimenomaan tuloverotuksessa, joten yri-
tysjärjestelydirektiivin soveltamisalan ulkopuolisia veroja, kuten varainsiirtoa, saatetaan
kuitenkin periä järjestelyn seurauksena, ellei tätä ole kansallisessa lainsäädännössä kiel-
letty.²⁷ Yritysjärjestelydirektiivin säännökset merkitsevät verovelvollisen kannalta niin
sanottua minimisääntelyä, eli kansallinen lainsäädäntö saa johtaa verovelvollisen kan-
nalta edullisempaan lopputulokseen.²⁸

Yritysjärjestelydirektiivin säännösten tavoitteena on ollut edistää nimenomaan taloudel-
lisesti tarpeellisia yritystoiminnan rakenteiden muutoksia, toiminnan uudelleenorgani-
sointeja sekä rationalisointeja poistamalla järjestelyiltä verotuksellisia esteitä. Yritysjär-
jestelysäännösten suomia jaksotusetuja voidaan pitää tarpeellisina myös siksi, että pelkkä
mekaaninen yritystoiminnan uudelleenjärjestely ei periaatteellisesti synnytä yritykselle
sellaista veronmaksukykyä, jonka perusteella sitä tulisi verottaa, vaan tällainen veron-
maksukyky syntyy tosiasiallisesti vasta silloin, kun yritys luovuttaa järjestelyn jälkeen
siihen kuuluvaa omaisuutta eteenpäin²⁹. Säännösten tarkoituksena ei kuitenkaan ole ve-
rosuunnittelumahdollisuuksien laajentaminen muunlaisissa tilanteissa.³⁰ Direktiivin vas-
taisten veroetujen tavoittelun estämiseksi direktiiviin otettiin varsinaisten yritysjärjeste-
lyjä koskevien säännösten lisäksi myös erityinen yritysjärjestelyihin liittyvä veronkier-
tosäännös.

Suomen kansallisessa lainsäädännössä yritysjärjestelydirektiivin vaatimukset pantiin täy-
täntöön 1.1.1996 voimaan tulleilla EVL 52–52 g §:n säännöksillä. EVL:ssa oli jo ennen
lainmuutosta yritysjärjestelyjä koskevia säännöksiä, sillä EVL 52 §:ssä säänneltiin sulau-
tuminen ja EVL 52 a §:ssä nykyistä liiketoimintasiirtoa läheisesti vastaava diffuusio. Yri-
tysjärjestelydirektiivin implementointi merkitsi kuitenkin yritysjärjestelymahdollisuuksien
merkittävää lisääntymistä, sillä muutoksen jälkeen EVL:n tuntemia yritysjärjestelyjä

²⁶ Helminen 2016 a, s. 184.

²⁷ Ks. C-352/08, Zwijnenburg.

²⁸ Andersson – Penttilä 2014, s. 711.

²⁹ Saarinen 2016, s. 198.

³⁰ Knuutinen 2012, s. 187.

ovat olleet sulautuminen, jakautuminen, osakevaihto sekä liiketoimintasiirto.³¹ Ennen EU-jäsenyyttä yritysjärjestelyjen sääntely suomalaisessa verolainsäädännössä oli selvästi nykyistä yksinkertaisempaa, mutta toisaalta hyvin alkeellista yritystoiminnan uudelleenjärjestelyn tarpeita silmällä pitäen.³²

Samat erityissäännökset koskevat Suomessa sekä kotimaisia yritysjärjestelyjä että rajat ylittäviä järjestelyjä EU-valtioissa asuvien yhtiöiden osalta. Yritysjärjestelydirektiivi siinänsä koskee vain rajat ylittäviä tilanteita, mutta direktiivi ja sen tavoitteet sekä direktiivin tulkintaa koskevat unionin tuomioistuimen tulkinnat on huomioitava direktiiviin perustuvien säännösten tulkinnassa, vaikka kyseessä ei olisikaan rajat ylittävä tilanne³³. Kansainväliset ja kotimaiset yritysjärjestelyt saavat siis saman verokohtelun, mikäli kansainvälisessä järjestelyssä osapuolena on toisessa jäsenvaltiossa asuva yhteisö. Tämä toteuttaa neutraalisuutta EU:n jäsenvaltioiden välisten ja puhtaasti kotimaisten yritysjärjestelyjen välillä. Tällöin ei myöskään synny houkutusta käyttää keinotekoisesti ulkomaisia yhtiöitä EU-valtioiden välisissä järjestelyissä sellaisissa tilanteissa, joissa järjestely on tosiasiallisesti tarkoitettu kotimaisten osapuolten väliseksi järjestelyksi.³⁴

Yritysjärjestelydirektiivin piiriin eivät kuulu järjestelyt, joissa osapuolina on EU:n ulkopuolisissa valtioissa asuvia yhtiöitä. ETA-sopimuksen sijoittautumisvapauden periaate saattaa kuitenkin edellyttää direktiivietuja vastaavien kotimaisia tilanteita koskevien etujen myöntämistä myös niissä tilanteissa, kun osapuolena on EU:n ulkopuolisessa ETA-valtiossa asuva yhtiö. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että kyseisen valtion kanssa on solmittu kattava verotietojen vaihtoa koskeva sopimus.³⁵

Mikäli yritysjärjestelyn osapuolina on muita kuin suomalaisia tai yritysjärjestelydirektiivin piiriin kuuluvista EU-valtioista olevia yhtiöitä, ei direktiivin tarkoittamia jakso-tusetuja myönnetä tuloverotuksessa. Tällaisissa tilanteissa yritysjärjestely siis realisoi luovutusvoittoverotuksen. Sama koskee myös sellaisia järjestelyjä, jotka eivät joltakin muulta osin täytä edellytyksiä yritysjärjestelyjä koskevien erityissäännösten soveltami-

³¹ Andersson – Penttilä 2014, s. 710.

³² Penttilä 2008, s. 87.

³³ Ks. C-28/95, A. Leur-Bloem, kohta 34 ja C-43/00, Andersen og Jensen, kohta 19.

³⁴ Helminen 2016 a, s. 185.

³⁵ Helminen 2016 a, s. 186.

selle. EU- ja ETA-valtioista olevia yrityksiä koskevissa järjestelyissä on kuitenkin huomioitava SEUT:n ja ETA-sopimuksen vaikutukset, joten verokohtelu ei voi olla perusvapauksia rajoittavaa tai syrjivää verrattuna puhtaasti kotimaisiin järjestelyihin.³⁶ Suomen solmimat verosopimukset eivät myöskään sisällä erityisiä säännöksiä yritysjärjestelyjä koskien, joten verosopimustilanteissa Suomessa sovelletaan luovutusvoittoa koskevia sääntöjä, mikäli yritysjärjestelydirektiiviin perustuvat periaatteet eivät järjestelyyn sovellu.³⁷

2.2 Jakautuminen osakeyhtiö- ja verolainsäädännössä

2.2.1 Jakautuminen verolainsäädännössä

Jakautumista koskevat yritysjärjestelydirektiivin säännökset on Suomessa implementoitu EVL 52 c §:ssä. Sen mukaan jakautumisella tarkoitetaan verotuksessa järjestelyä, jossa jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat vastikkeena omistamiensa osakkeiden mukaisessa suhteessa kunkin vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita tai sen hallussa olevia omia osakkeita. Vastike saa olla myös rahaa, mutta enintään kymmenen prosenttia vastikkeena annettavien osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta yhtiön maksettua osakepääomaa. Jakautumiselle on EVL 52 c §:ssä säännelty kaksi mallia. Kokonaisjakautumisessa osakeyhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä siten, että kaikki sen varat ja velat siirtyvät kahdelle tai useammalle osakeyhtiölle. Osittaisjakautumisessa osakeyhtiö selvitysmenettelyttä siirtää, ilman että se purkautuu, yhden tai useamman liiketoimintakokonaisuutensa sellaisenaan yhdelle tai useammalle osakeyhtiölle ja jättää vähintään yhden liiketoimintakokonaisuuden siirtävään yhtiöön.

EVL 52 c § lisättiin elinkeinoverolakiin lainmuutoksella 1733/1995. Ennen lainmuutosta EVL 52 a §:ssä ollut säännöstä kutsuttiin usein diffuusio- tai jakautumissäännökseksi,

³⁶ Helminen 2016 b, luku 12 Kansainväliset yritysjärjestelyt > Yritysjärjestelydirektiivin kattamat järjestelyt > Yritysjärjestelydirektiivi > Direktiivin ulkopuoliset järjestelyt.

³⁷ Ks. esim. KVL 2015/47.

mutta se poikkesi EVL 52 c §:n mukaisesta jakautumisesta. Tuolloinen EVL 52 a § olikin lähempänä liiketoimintasiirtoa kuin jakautumista.³⁸ Aluksi EVL 52 c §:ssä säänneltiin vain kokonaisjakautuminen, mutta yritysjärjestelydirektiivin muutoksen myötä pykälään lisättiin osittaisjakautumista koskeva sääntely lainmuutoksella 1424/2006. EVL 52 c §:ää muutettiin vielä lainmuutoksella 1077/2008, jolloin mahdollistettiin myös vastaanottavan yhtiön hallussa olevien omien osakkeiden käyttäminen jakautumisvastikkeena.

Kokonais- ja osittaisjakautumisen sääntelyssä keskeisenä erona on osittaisjakautumista koskeva vaatimus liiketoimintakokonaisuudesta. Kokonaisjakautumisessa vastaanottaville yhtiöille siirtyvät varat ja velat voidaan osittaa melko vapaasti, mutta osittaisjakautumisessa vastaanottavaan yhtiöön tulee siirtää liiketoimintakokonaisuus. Lisäksi siirtävään yhtiöön tulee jäädä vähintään yksi liiketoimintakokonaisuus. Kokonaisjakautumisesta poiketen siirtävä yhtiö ei siis purkaudu, vaan jatkaa toimintaansa jäljelle jääneen toimintansa puitteissa. Jotta osittaisjakautuminen voidaan toteuttaa, tulee siirtävässä yhtiössä siis olla vähintään kaksi liiketoimintakokonaisuutta. Toimintansa jo lopettaneessa yhtiössä ei osittaisjakautumista voida tehdä³⁹.

Liiketoimintakokonaisuuden käsite on määritelty EVL 52 c §:n 2 momentissa, jonka mukaan liiketoimintakokonaisuudella tarkoitetaan yhtiön osan kaikkia varoja ja vastuita, jotka hallinnollisesti muodostavat itsenäisen toiminnan eli omavaraiseen toimintaan kykenevän yksikön. Lain esitöiden mukaan liiketoimintakokonaisuudeksi ei riitä esimerkiksi pelkkien varojen siirtäminen ilman harjoitettavan liiketoiminnan siirtämistä, vaan kyseessä tulee olla itsenäisen elinkeinotoiminnan harjoittamiseen kykenevä varojen ja velkojen muodostama kokonaisuus. Liiketoimintakokonaisuuteen kuuluvat kaikki aineelliset ja aineettomat hyödykkeet, jotka ovat tarpeen toiminnan toteuttamiseksi.⁴⁰ Oikeuskäytännössä esimerkiksi yksittäisen kiinteistön ei ole katsottu muodostavan liiketoimintakokonaisuutta.⁴¹ Useamman kiinteistön muodostama kokonaisuus sen sijaan saattaa

³⁸ Andersson – Penttilä 2014, s. 743.

³⁹ Immonen 2015, s. 419.

⁴⁰ HE 247/2006, s. 6–7.

⁴¹ Ks. KHO 2010 T 323 (=KVL 39/2009).

muodostaa säännöksessä tarkoitetun liiketoimintakokonaisuuden.⁴² Lisäksi osittaisjakautumisessa liiketoimintakokonaisuus tulee siirtää vastaanottavalle yhtiölle sellaisenaan, eikä kokonaisuutta voida esimerkiksi jakaa useammalle vastaanottavalle yhtiölle.⁴³

EVL 52 c §:n 3 momentin mukaan jakautumisessa noudatetaan, mitä EVL 52 b §:ssä säädetään sulautumisesta. Jakautuminen onkin käytännössä sulautumisen käänteisilmiö. 3 momentin säännöksellä tarkoitetaan erityisesti jatkuvuusperiaatetta⁴⁴. Kokonaisjakautumisessa kaikki jakautuvan yhtiön poistamattomat hankintamenot ja muut aktivoitujen menot siirtyvät muuttumattomina vastaanottaville yhtiöille. Vastaanottavat yhtiöt saavat tehdä samat poistot ja muut verovähennykset, jotka jakautuva yhtiö olisi saanut tehdä. Osittaisjakautumisessa tämä koskee luonnollisesti vain vastaanottavalle yhtiölle siirtyviä erinä, ja jakautuvalle yhtiölle jäävien erien hankintamenot säilyvät ennallaan. Jakautuvan yhtiön osakkeenomistajalle jakautuminen ei tarkoita osakkeiden luovutusvoittoverotuksen realisoitumista, vaan uusien osakkeiden hankinta-aika ja hankintameno määräytyvät jakautuneen yhtiön osakkeiden hankinta-ajan ja hankintameno perusteella.⁴⁵ Osakkeita vastikkeeksi saavalle osakkeenomistajalle ei siis aiheudu välittömiä tuloveroseuraamuksia. Mikäli vastikkeena annetaan kuitenkin rahaa, pidetään järjestelyä tältä osin luovutuksena. Jakautumista luonnehditaan myös yleisseuraannoksi. Yleisseuraannon luonteen mukaisesti jakautumisessa varat ja velat siirtyvät vastaanottaville yhtiöille suoraan jakautumisen täytäntöönpanon rekisteröimisellä, eikä erillisiä luovutustoimia tarvitse suorittaa.⁴⁶

Jatkuvuusperiaate koskee myös jakautuvan yhtiön varauksia. Varaukset eivät siis tuloudu jakautuvan yhtiön verotuksessa, vaan ne siirtyvät sellaisenaan vastaanottaville yhtiöille. EVL 52 c §:n 4 momentin mukaan tiettyyn toimintaan kohdistuvat varaukset siirtyvät sille yhtiölle, jolle siirrettyyn toimintaan varaus kohdistuu. Kokonaisjakautumisessa muut varaukset puolestaan siirtyvät vastaanottaville yhtiöille niille siirtyvien nettovarallisuuksien suhteessa. Osittaisjakautumisessa muut varaukset siirtyvät jakautuvalle yhtiölle ja

⁴² Ks. KHO 2008:73.

⁴³ Andersson – Penttilä 2014, s. 754.

⁴⁴ Andersson – Penttilä 2014, s. 754.

⁴⁵ Andersson – Penttilä 2014, s. 755.

⁴⁶ Ks. yleisseuraannon merkityksestä verotuksessa tarkemmin esim. Saarinen 2016, s. 313–320.

vastaanottavalle yhtiölle samassa suhteessa kuin jakautuvan yhtiön nettovarallisuus jakautuu näille yhtiöille.

Varauksien siirtymistä lukuun ottamatta EVL 52 c §:ssä ei säännellä, miten jakautuvan yhtiön varat ja velat tulisi kokonaisjakautumisessa jakaa vastaanottaville yhtiöille. Osittaisjakautumisessa liiketoimintakokonaisuuden vaatimus kuitenkin määrittelee osittain sen, mitkä varat ja velat on vastaanottavalle yhtiölle siirrettävä. Kokonaisjakautumisessa varat ja velat saadaan kuitenkin jakaa melko vapaasti vastaanottaville yhtiöille. Lähtökohtaisesti tiettyyn toimintaan kohdistuvat varat ja velat siirtyvät sille vastaanottavalle yhtiölle, jolle kyseinen toiminta siirtyy. Tästä lähtökohdasta poikkeaminenkaan ei kuitenkaan sellaisenaan voi olla peruste jakautumisen hyväksyttävyyden epäämiseksi verotuksessa. Kokonaisjakautumisessa varojen ja velkojen siirtymistä vastaanottaville yhtiöille ohjaakin lähinnä jakautumisen liiketaloudellinen tarkoitus.⁴⁷

Sekä kokonaisjakautumisessa että osittaisjakautumisessa vastaanottava yhtiö voi olla joko uusi perustettava yhtiö tai ennestään toimiva yhtiö. On myös mahdollista, että vastaanottavista yhtiöistä toinen on uusi ja toinen jo ennestään toimiva yhtiö. Kokonaisjakautumisessa vastaanottavia yhtiöitä on oltava vähintään kaksi, ja mikäli jatkavia yhtiöitä on tosiasiaassa vain yksi, saatetaan jakautumisen verokohtelu evätä⁴⁸. Osittaisjakautumisessa vastaanottavia yhtiöitä voi olla yksi tai useita, mutta jakautuvassa yhtiössä olevien liiketoimintakokonaisuuksien määrä käytännössä rajaa myös vastaanottavien yhtiöiden mahdollista määrää.⁴⁹ Tuloverolain 28 §:n mukaan jakautuminen voi koskea myös TVL:n mukaan verotettavaa yhteisöä. Jakautuva yhtiö voi siis olla EVL:n tai TVL:n mukaan verotettava yhtiö, ja vastaavasti myös vastaanottava yhtiö voi olla EVL:n tai TVL:n mukaan verotettava yhtiö. On myös mahdollista, että toinen jakautuvista yhtiöistä on EVL- ja toinen TVL-verovelvollinen. Tulolähteellä on merkitystä esimerkiksi tappioiden vähentämisen osalta, koska elinkeinotoiminnan tappion vähennysoikeus edellyttää vastaavaa tulolähdettä myös vastaanottavassa yhtiössä.⁵⁰

⁴⁷ Andersson – Penttilä 2014, s. 757–758.

⁴⁸ Ks. KHO 1999:63.

⁴⁹ Andersson – Penttilä 2014, s. 746.

⁵⁰ Immonen 2015, s. 418.

EVL 52 c §:n soveltamisen edellytyksenä on se, että jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat vastikkeena vastaanottavan yhtiön liikkeelle laskemia uusia osakkeita tai sen hallussa olevia omia osakkeita omistamiensa jakautuvan yhtiön osakkeiden suhteessa. Jakautumisella ei siis ole mahdollista toteuttaa omistussuhteiden muutoksia. Vastikkeena on kuitenkin mahdollista antaa erilaisia osakkeita, mutta tällöinkään vastikeosakkeet eivät saa olla sellaisia osakkeita, jotka eivät tuota mitään oikeuksia yhtiön varallisuuteen⁵¹. Jakautumisessa ei myöskään ole mahdollista se, että osa osakkaista saa vastikkeena vain vastaanottavan yhtiön A osakkeita ja osa vastaanottavan yhtiön B osakkeita. Tällaisen omistusrakenteen saavuttamiseksi osakkaat voivat kuitenkin vaihtaa keskenään osakkeita varsinaisen jakautumisen jälkeen⁵².

Jakautumistilanteissa huomionarvoista on myös se, että EVL 52 c § sääntelee vain osan jakautumista koskevista verotuskysymyksistä, joten kaikkia jakautumisesta johtuvia veroseuraamuksia ei voida tyhjentävästi päätellä ainoastaan sen perusteella. Esimerkiksi jakautumisen vaikutukset tappiontasaukseen on säännelty TVL 123 §:ssä, jonka mukaan jakautuvan yhtiön tappiot siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle siltä osin kuin on ilmeistä, että tappiot ovat syntyneet vastaanottavalle yhtiölle siirtyneessä toiminnassa. Muilta osin tappiot siirtyvät vastaanottaville yhtiöille siirtyvien nettovarallisuuksien suhteessa. Jakautumisen vaikutukset konserniavustuksen antamiseen ratkaistaan puolestaan konserniavustuslain säännösten perusteella⁵³. Jakautumisen huomioiminen osakkeen matemaattisen arvon laskennassa on säännelty arvostamislain 13 §:ssä. Myös varainsiirtoverolaissa on omat jakautumista koskevat säännöksensä, joissa jakautuminen on säädetty varainsiirtoverotuksessa verovapaaksi saannoksi.

2.2.2 EVL:n ja OYL:n erot jakautumistilanteissa

Elinkeinoverolain lisäksi yritysjärjestelytilanteissa tulee huomioida myös järjestelyjen yhtiöoikeudellinen sääntely. Jakautumista koskeva yhtiöoikeudellinen sääntely löytyy osakeyhtiölain 17 luvusta. EVL 52 c §:n jakautumisella tarkoitetaan nimenomaan OYL:n

⁵¹ Ks. KHO 2009:98 ja KVL 25/2009.

⁵² Ks. KVL 147/1997.

⁵³ Ks. tarkemmin esim. Saarinen 2016, s. 363–367.

mukaista kokonaisjakautumista tai osittaisjakautumista, joten näillä kahdella lailla on kiinteä yhteys toisiinsa⁵⁴. EVL 52 c §:ssä jakautuminen säännellään kuitenkin itsenäisesti, joten kaikkia osakeyhtiölain sallimia jakautumisia ei verotuksessa kohdella jakautumisena, mikäli EVL 52 c §:n soveltamisen edellytykset eivät täyty. Jotkin OYL:n sallimat jakautumiset voivatkin tulla verotuksessa käsitellyksi EVL 51 d §:n mukaisena yhtiön purkautumisena.⁵⁵ EVL:n suomien jaksotusetujen saavuttamiseksi jakautumisen tulee kuitenkin täyttää OYL:n jakautumista koskevat vaatimukset. Toisin sanoen kaikkia OYL:n hyväksymiä järjestelyjä ei hyväksytä verotuksessa, mutta verotuksessa ei myöskään hyväksytä järjestelyä, jota ei ole toteutettu OYL:n säännösten mukaisesti.⁵⁶

Elinkeinoverolaissa säädetyt edellytykset jakautumiselle ovat monilta osin tiukemmat kuin osakeyhtiölain säännökset. Keskeinen ero EVL:n ja OYL:n jakautumissäännösten välillä on esimerkiksi jakautuvan yhtiön osakkeenomistajille annettavan vastikkeen sääntelyssä. OYL 17:1:n mukaan jakautumisvastike saa vastaanottavan yhtiön osakkeiden lisäksi olla myös rahaa, muuta omaisuutta tai sitoumuksia. Vastikkeen saa siis päättää OYL:n mukaan huomattavasti vapaammin kuin EVL:n mukaan, sillä EVL 52 c §:ssä on esimerkiksi tarkka kymmenen prosentin raja rahavastikkeen enimmäismäärälle. EVL 52 c §:n mukaisessa jakautumisessa vastike ei myöskään voi olla muuta omaisuutta kuin osakkeita tai rahaa.

OYL 17:13:n mukaan jakautumispäätöstä vastaan äänestäneellä osakkeenomistajalla on oikeus vaatia jakautumisvastikkeensa lunastamista. Kyseessä on nimenomaan jakautumisvastikkeen lunastaminen, eikä osakkeiden lunastaminen, joten esimerkiksi osittaisjakautumisessa toimivaan yhtiöön osakas voi vaatia jakautumisvastikkeen lunastamista ja säilyä silti jakautuvan yhtiön osakkeenomistajana⁵⁷. Oikeuskäytännön perusteella osakkeenomistajalle maksettavaa lunastushintaa ei pidetä EVL 52 c §:n 1 momentin tarkoitamana rahavastikkeena.⁵⁸ Lunastushintaa ei siis huomioida EVL 52 c §:n 1 momentin tarkoittamaan rahavastikkeen kymmenen prosentin enimmäismäärään, mikäli lunastus perustuu lain nojalla syntyneeseen velvollisuuteen.

⁵⁴ Immonen 2015, s. 394.

⁵⁵ Andersson – Penttilä 2014, s. 744.

⁵⁶ Kukkonen 2010, s. 291 ja Immonen ym. 2014, s. 110.

⁵⁷ Andersson – Penttilä 2014, s. 750–751.

⁵⁸ Ks. KVL 33/2013.

OYL:n asettamat vaatimukset jakautumiselle ovat myös muutamilta muilta osin EVL:n säännöksiä joustavampia. EVL 52 c §:n mukaan jakautuvan yhtiön osakkeenomistajien tulee saada vastikkeena kunkin vastaanottavan yhtiön osakkeita vanhan yhtiön omistuksen suhteessa, jotta jakautuminen voidaan hyväksyä verotuksessa. EVL 52 c §:n vaatimus omistussuhteiden säilymisestä on tiukka, joten jakautumisella ei voida muuttaa yhtiöiden omistussuhteita, vaan ne jatkuvat samanlaisina myös vastaanottavissa yhtiöissä. Osakeyhtiölaki on tässä suhteessa huomattavasti joustavampi, sillä se sallii omistussuhteiden muuttumisen jakautumisen yhteydessä sillä edellytyksellä, että osakkeenomistaja suostuu omistussuhteesta poikkeavaan jakoon.⁵⁹

Osittaisjakautumisen osalta EVL 52 c §:ssä edellytyksenä jakautumisen hyväksymiselle verotuksessa on se, että vastaanottavaan yhtiöön siirtyy ja siirtävään yhtiöön jää nimenomaan liiketoimintakokonaisuus. OYL:n mukaan osittaisjakautumisessa osa jakautuvan yhtiön varoista ja veloista siirtyy yhdelle tai useammalle vastaanottavalle yhtiölle. Osakeyhtiölaissa ei siis ole vaatimusta liiketoimintakokonaisuuden siirtämisestä, eikä OYL muutenkaan tarkasti määrittele, millainen osa jakautuvasta yhtiöstä olisi vastaanottavaan yhtiöön siirrettävä.

Mikäli jakautuminen ei täytä EVL 52 c §:n soveltamisen edellytyksiä, käsitellään jakautumista verotuksessa EVL 51 d §:n yhtiön purkautumista koskevien säännösten mukaan, vaikka jakautuminen olisikin OYL:n mukaan hyväksyttävä. Jakautumisen ja yhtiön purkamisen verokohtelun eroista johtuen jakautumiset pyritäänkin lähes poikkeuksetta toteuttamaan EVL 52 c §:n ehdot täyttäen. OYL:n joustavampia säännöksiä päästään siis käytännössä hyödyntämään hyvin harvoin, sillä muuten voidaan menettää EVL:n mukaiset jaksotusedut tuloverotuksessa.⁶⁰ Joissakin tilanteissa verollinen järjestely ja tulon realisointi saattavat toki olla verovelvollisen tavoitteena.⁶¹

⁵⁹ Immonen 2015, s. 422.

⁶⁰ Andersson – Penttilä 2014, s. 745.

⁶¹ Kukkonen 2010, s. 291.

2.3 Osakevaihtoa koskeva EVL 52 f §

Osakevaihdon verokohtelu on säännelty EVL 52 f §:ssä. EVL 52 f §:n 1 momentin mukaan osakevaihto tarkoittaa järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii sellaisen osuuden toisen osakeyhtiön osakkeista, että sen omistamat osakkeet tuottavat enemmän kuin puolet toisen yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Mikäli yhtiöllä on jo yli puolet äänimäärästä, ja se hankkii lisää tällaisen yhtiön osakkeita, pidetään myös tätä järjestelyä osakevaihtona. Vastikkeeksi yhtiö antaa toisen yhtiön osakkeenomistajille liikkeeseen laskemiaan uusia osakkeitaan tai hallussaan olevia omia osakkeitaan. Vastike saa olla myös rahaa, mutta ei kuitenkaan enempää kuin kymmenen prosenttia vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa.

EVL 52 f §:n 2 momentin mukaan osakkeita luovuttaneen osakkeenomistajan verotuksessa osakevaihdossa syntynyt voitto ei ole veronalaista tuloa eikä tappio vähennyskelpoista menoja. Osakevaihdossa vastaanotettujen osakkeiden hankintamenona pidetään luovutettujen osakkeiden verotuksessa poistamatta olevaa hankintamenon osaa. Siltä osin kuin vastikkeena saadaan rahaa, pidetään osakevaihtoa kuitenkin veronalaisena luovutuksena. Osakevaihto ei siis aiheuta osakkaalle välittömiä tuloveroseuraamuksia, vaan verotus lykkääntyy siihen ajankohtaan, jolloin osakevaihdossa saadut osakkeet luovutetaan edelleen. Jatkuvuusperiaatetta noudattaen osakevaihdossa vastaanotettujen osakkeiden hankintamenon lisäksi myös hankinta-ajankohta määräytyy osakevaihtoa edeltäneen saannon mukaan.

Osakevaihto on erityinen vero-oikeudellinen käsite, eikä sille ole suoraa vastinetta osakeyhtiölaissa. Tämän vuoksi jatkuvuuden noudattaminen osakevaihdossa ei ole riippuvaista yhtiöoikeudellisista säännöksistä, vaan verotuksellisen jatkuvuuden noudattamiseen riittää verolainsäädännössä asetettujen edellytysten täyttäminen⁶². Osakeyhtiölain kannalta menettelyä on arvioitava yhtiöoikeuden yleisten periaatteiden mukaan. Osakeyhtiöoikeuden kannalta osakevaihtomenettelyä pidetäänkin apporttiehtoisena osakemerkintänä. Myös verotuksessa veroseuraamukset ovat samanlaiset kuin apporttiehtoisessa

⁶² Nykänen – Rabinä 2013, s. 292.

omaisuuden luovuttamisessa yhtiöön, mikäli EVL 52 f §:n ei katsota soveltuvan menettelyyn. Käytännössä siis osakkeet katsotaan tällöin luovutetuiksi käyvän arvon mukaisella hinnalla.⁶³

Osakevaihto on erotettava tavallisesta vastikkeellisesta osakkeiden vaihdosta. Tavallisesti vaihto on tulon realisoiva luovutus yhtä lailla kuin rahavastiketta vastaan tapahtuva luovutuskin. EVL 52 f §:n erityissäännös säättää kuitenkin poikkeuksen tähän pääsääntöön, koska osakevaihdossa syntynyt voitto ei ole veronalaista tuloa eikä tappio vähennyskelpoista menoa. Huomionarvoista on se, että osakevaihdon ehtojen täytyessä verovelvollinen ei voi valita normaalin luovutuksen ja osakevaihdon välillä, vaan järjestelyä pidetään verotuksessa osakevaihtona, vaikka normaali vastikkeellinen vaihto olisikin esimerkiksi tappioiden vuoksi verovelvolliselle edullisempi vaihtoehto⁶⁴.

Osakevaihtosäännöksen soveltumisen kannalta ratkaisevaa on osakevaihdon kautta hankittujen osakkeiden tuottama äänimäärä. Hankittujen osakkeiden on joko yksin tai yhdessä aiemmin omistettujen osakkeiden kanssa tuotettava äänimäärän enemmistö kohdeyhtiössä. Osakkeiden lukumäärällä tai suhteellisella osuudella ei siten ole merkitystä. EVL 52 f §:stä ei suoraan käy ilmi, voidaanko vaadittavaan äänimäärään oikeuttavat osakkeet hankkia usealla vaihdolla niin sanottuna ryhmävaihtona, vai tulisiko osakkeet hankkia vain yksittäiseltä osakkeenomistajalta. Oikeuskäytännössä myös ryhmävaihdot on kuitenkin hyväksytty, mikäli vaihdot liittyvät sopimuksellisesti ja ajallisesti toisiinsa⁶⁵. Tämä onkin loogista, koska yksittäinen osakkeenomistaja ei usein omista riittävän suuren äänimäärään oikeuttavia osakkeita. Etenkin noteeratuissa yhtiöissä osakevaihtoja olisi erittäin hankala toteuttaa, mikäli säännöksen soveltaminen edellyttäisi osakkeiden hankkimista yksittäiseltä osakkeenomistajalta.

Osakevaihtoa koskevaa säännöstä voidaan soveltaa ainoastaan silloin, kun sekä hankkiva yhtiö että kohdeyhtiö ovat osakeyhtiöitä. Hankkivan yhtiön tulee kuitenkin olla jo perustettu yhtiö, eikä osakevaihdolla perustettava yhtiö⁶⁶. EVL 52 f §:ää voidaan soveltaa myös silloin, kun toinen osallistuvista yhtiöistä on suomalainen osakeyhtiö ja toinen EU-valtiosta oleva yhtiö. EVL 52 f § soveltuu myös suomalaisen osakkeenomistajan verotuksessa

⁶³ Andersson – Penttilä 2014, s. 779.

⁶⁴ Immonen 2015, s. 385.

⁶⁵ Ks. KVL 219/1996, 67/1998 ja 166/1999.

⁶⁶ Ks. KHO 2005 T 254 ja Holkeri – Kivelä 2017, s. 85.

silloin, kun molemmat yhtiöt ovat EU-valtiossa asuvia⁶⁷. ETA-sopimus laajentaa soveltamisalan koskemaan myös tilanteita, joissa osapuolena on ETA-valtiossa asuva yhtiö.

Osakevaihdolla ei lähtökohtaisesti ole suoria vaikutuksia kohdeyhtiön tai hankkivan yhtiön tuloverotukseen. Osakevaihto voi kuitenkin merkitä sellaista omistajanvaihdosta, joka voi TVL 122 §:n mukaan johtaa vahvistettujen tappioiden menettämiseen. Osakevaihto voi myös vaikuttaa konserniavustuksen antamismahdollisuuksiin.⁶⁸ EVL 52 f §:ssä ei myöskään ole määrätty, mikä hankkivan yhtiön verotuksessa on osakevaihdossa hankittujen osakkeiden hankintameno. Oikeuskäytännössä on katsottu, että osakevaihdossa hankittujen osakkeiden hankintamenona pidetään niiden käypää arvoa, vaikka kirjainpitoon kirjattaisiinkin tätä alempi arvo⁶⁹. Myös Verohallinnon ohjeistus noudattaa tätä linjaa.⁷⁰

EVL 52 f §:n 3 ja 4 momentteihin sisältyvät Suomen verotusoikeutta turvaavat säännökset. 3 momentti koskee tilanteita, joissa osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö siirtyy muussa kuin ETA-valtiossa asuvaksi ennen kuin viisi vuotta on kulunut sen verovuoden päättymisestä, jonka aikana osakevaihto on tapahtunut. 4 momentti puolestaan koskee tilanteita, joissa osakevaihdossa osakkeita saanut luonnollinen henkilö asuessaan ETA-valtiossa luovuttaa saamiaan osakkeita viiden vuoden aikarajan sisällä. 3 ja 4 momentin tarkoittamissa tilanteissa veronalaiseksi tuloksi luetaan määrä, joka olisi ollut veronalaista, mikäli osakevaihtoa koskevaa säännöstä ei olisi sovellettu. Tulo luetaan sen vuoden veronalaiseksi tuloksi, jona henkilö siirtyy ETA-alueen ulkopuolella asuvaksi tai luovuttaa osakkeet. Tulo lasketaan vähentämällä osakevaihtoajankohdan mukaisesta osakevaihdossa saatujen osakkeiden käyvästä arvosta osakevaihdossa luovutettujen osakkeiden hankintameno. Esimerkiksi osakevaihdon jälkeistä arvonalentumista ei siis oteta huomioon. Toisaalta myöskään osakevaihdon jälkeinen arvonnousu ei tällöin tuloudu Suomen verotuksessa.⁷¹

⁶⁷ Ks. KVL 161/1997.

⁶⁸ Andersson – Penttilä 2014, s. 780.

⁶⁹ Ks. KHO 2002:81 ja C-285/07, A.T.

⁷⁰ Verohallinto 2015, kohta 3.2.

⁷¹ Andersson – Penttilä 2014, s. 789.

3 VERON KIERTÄMISEEN LIITTYVÄ SÄÄNTELY

3.1 Veron kiertämistä koskeva sääntely EU-direktiiveissä

3.1.1 Yritysjärjestelydirektiivi

Yritysjärjestelydirektiiviin kirjattiin varsinaisten yritysjärjestelyjen tuloverotusta koskevien säännösten lisäksi myös yritysjärjestelyihin liittyvä erityinen veronkiertosäännös. Yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklan⁷² mukaan jäsenvaltio voi olla soveltamatta yritysjärjestelyjä koskevia säännöksiä tai evätä niistä saatavan hyödyn joko kokonaan tai osittain, mikäli direktiivin tarkoittaman järjestelyn pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on veron välttäminen tai veron kiertäminen. 15 artiklan mukaan se seikka, ettei järjestelyä ole suoritettu pätevistä taloudellisista syistä, kuten järjestelyyn osallistuvien yhtiöiden toimintojen uudelleenjärjestely tai järjeistäminen, saattaa johtaa oletamaan, että järjestelyn pääasiallinen tarkoitus tai yksi pääasiallisista tarkoituksista on veron kiertäminen.

Säännöksen sanamuodon perusteella direktiivin suomat jaksotusedut voidaan siis evätä, vaikka veron kiertäminen tai välttäminen ei olisi järjestelyn pääasiallinen tarkoitus. Direktiivi ei tee tarkempaa eroa veron kiertämisen ja veron välttämisen käsitteiden välille. Veron kiertämisellä tarkoitetaan yleensä sellaisia toimia, jotka sinänsä eivät ole lain säännösten sanamuodon vastaisia, mutta tekevät kuitenkin tyhjäksi säännösten tarkoituksen⁷³. Veron välttämällä tarkoitetaan veron kiertämistä selvästi moitittavampaa verorikoksen kaltaista ilmiötä.⁷⁴ Säännöksen sanamuodon mukaan riittävää on se, että veronkierto tarkoitus on yksi järjestelyn pääasiallisista syistä. Tärkeimmän syyn arviointia ei täten

⁷² Alkuperäisessä yritysjärjestelydirektiivissä 11 artikla.

⁷³ Knuutinen 2014, luku 5. Vastuullisuus suhteessa verovilppiin, veron kiertämiseen ja verosuunnitteluun > 5.1 Veron minimoinnin ja välttelyn oikeudellisen hyväksyttävyyden tasoerottelu > Vero-oikeudellinen rajanveto.

⁷⁴ Andersson – Penttilä 2014, s. 796 ja Lampreave 2012, s. 162.

edellytetä. Esimerkiksi vähäiset liikeloudelliset syyt eivät täten estä veronkiertosäännöksen soveltamista, mikäli veron kiertäminen tai välttäminen on kuitenkin yksi järjestelyn pääasiallisista syistä.

Yritysjärjestelydirektiivin 15 artikla sisältääkin ikään kuin veronkierto-olettaman. Sen mukaan järjestelyn pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista saatetaan pitää veron kiertämistä tai välttämistä, mikäli liiketoimea ei ole suoritettu pätevästä liikeloudellisesta syystä. Esimerkkeiksi pätevistä liikeloudellisista perusteista on nostettu järjestelyyn osallistuvien yhtiöiden toimintojen uudelleenjärjestely tai järjeistäminen. Verojen minimointia ei kuitenkaan ole EU:n tuomioistuimen mukaan pidettävä tällaisena hyväksyttävänä liikeloudellisena perusteena⁷⁵. Toisaalta direktiivin soveltamisalan ulkopuolisten verojen minimointi ei oikeuta epämäärään direktiivin suomia jaksotusetuja.⁷⁶

Yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklan veronkiertosäännös heijastelee EU:n tuomioistuimen mukaan unionin oikeuden yleistä periaatetta, jonka mukaan EU-oikeuden väärinkäyttö on kiellettyä.⁷⁷ Tuomioistuimen ratkaisujen mukaan unionin lainsäädännön soveltamista ei voida laajentaa väärinkäyttönä pidettäviin menettelytapoihin. Tällaisia menettelytapoja ovat sellaiset toimet, joita ei toteuteta tavanomaisen liiketoiminnan yhteydessä, vaan ainoastaan EU-oikeudessa säädettyjen etujen väärinkäyttämiseksi.

Näyttövelvollisuus veronkiertosäännöksen soveltumisen edellytyksistä on pitkälti veronsaajalla, mutta toisaalta taas näyttövelvollisuus liikeloudellisten perusteiden olemassaolosta kuuluu verovelvolliselle. Järjestelyyn osallisten yritysten kannalta yritysjärjestelyn ja sen liikeloudellisten syiden etukäteen tehty tarkka dokumentointi onkin tämän vuoksi suositeltavaa.⁷⁸ Veronkiertotarkoituksen painoarvoa arvioitaessa huomioon tulee ottaa kaikki asiaan vaikuttavat seikat, ja veronkiertosäännöstä sovellettaessa seuraamuksista päätettäessä tulee huomioida EU-vero-oikeuden suhteellisuusperiaate. Seuraamusten tulee siis olla järkevissä suhteissa veronkiertonormilla suojattavaan etuun ja yrityksen veronkierrolla saamaan hyötyyn nähden.⁷⁹

⁷⁵ Ks. C-28/95, Leur-Bloem, kohta 47.

⁷⁶ Ks. C-352/08, Zwijnenburg, kohta 56.

⁷⁷ Ks. C-321/05, Kofoed, kohta 38 ja C-126/10, Foggia, kohta 50.

⁷⁸ Helminen 2016 a, s. 212.

⁷⁹ Helminen 2016 a, s. 211.

Yritysjärjestelydirektiivin suomat edut evätään yleensä sellaisissa tilanteissa, joissa kyseessä on puhtaasti veroetujen motivoima keinotekoinen järjestely. Direktiiviedut voidaan kuitenkin menettää myös muissa tilanteissa, joissa jäsenvaltion verotusoikeus on uhattuna. Monissa jäsenvaltioissa verotusoikeus onkin pyritty turvaamaan erilaisin exit-verosäännöksin, kuten Suomessa osakevaihdon osalta. Kyse ei tällöin kuitenkaan ole varsinaisesti veron kiertämisestä, ja lisäksi tällaiset säännökset voivat olla ongelmallisia EU-oikeuden perusvapauksien kannalta.

3.1.2 Muut EU-oikeuden veronkiertosäännökset

Yritysjärjestelydirektiivin lisäksi pyrkimykset veron kiertämisen estämiseksi näkyvät myös muualla EU-oikeudessa. Esimerkiksi emo-tytäryhtiödirektiivissä on erillinen veronkiertosäännös direktiivin tarkoituksen vastaisten veroetujen saavuttamiseksi suoritettujen järjestelyjen varalle. Lisäksi Euroopan komissio julkisti OECD:n BEPS-hankkeen pohjalta tammikuussa 2016 toimenpidepaketin veron kiertämisen estämiseksi, ja tämän seurauksena heinäkuussa 2016 julkaistiinkin erillinen aggressiivisen verosuunnittelun estämiseen tähtäävä veronkiertodirektiivi⁸⁰. Veronkiertodirektiivin tavoitteena on estää tilanteita, joissa kansallisten verojärjestelmien eroja hyväksikäyttämällä verovelvolliset pyrkivät lain tarkoituksen vastaisesti alentamaan verorasitustaan. Tämä voi tapahtua esimerkiksi pyrkimällä siirtämään tuloja korkeamman verorasituksen valtioista alhaisemman verorasituksen valtioihin tai vähentämällä menoja yhdessä valtiossa ilman, että niitä vastaava tulo verotetaan toisessa valtiossa⁸¹. Veronkiertodirektiivillä pyritään tarjoamaan kansallisille yhteisöverojärjestelmille vähimmäissuoja veron kiertämisestä vastaan kaikkialla unionissa.

Veronkiertodirektiivi koostuu korkojen vähennyskelpoisuutta rajoittavista säännöksistä, maastapoistumisverotusta koskevista säännöksistä, yleisestä veronkierron vastaisesta säännöstä, ulkomaisia väliyhteisöjä koskevista säännöistä sekä hybridisäännöistä. Yritysjärjestelytilanteissa merkitystä saattaa saada erityisesti direktiivin 6 artiklan yleinen ve-

⁸⁰ 2016/1164/EU.

⁸¹ Viitala 2016, s. 336–337.

ronkierron vastainen sääntö. Sen mukaan jäsenvaltion on yhteisöverovelvollisuutta laskettaessa jätettävä huomioimatta sellaiset järjestelyt tai järjestelyjen sarjat, joiden pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on sovellettavan verolain tavoitteen tai tarkoituksen vastaisen veroedun saavuttaminen ja jotka eivät ole aitoja kaikki asiaan liittyvät tosiseikat ja olosuhteet huomioon ottaen. 6.2 artiklan mukaan järjestelyä tai järjestelyjen sarjaa on pidettävä epäaitona siltä osin kuin ne eivät perustu päteviin liiketaloudellisiin syihin, jotka vastaavat taloudellista todellisuutta. 6.3 artiklan mukaan väärinkäytössäännöstä sovellettaessa veron määrä lasketaan kansallisen lainsäädännön mukaan.

Veronkiertodirektiivin seurauksena jäsenvaltion tulee soveltaa yhteisöverotuksessa veronkiertosäännöstä, joka on vähintään yhtä laaja kuin veronkiertodirektiivin yleinen veronkierron vastainen sääntö. Suomen sisäisessä lainsäädännössä VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös vastaa pitkälti veronkiertodirektiivin säännöstä. Veronkiertodirektiivi voi kuitenkin aiheuttaa muutostarpeita Suomen kansalliseen verolainsäädäntöön, koska direktiivin yleisen veronkiertosäännöksen sanamuoto poikkeaa VML 28 §:n sanamuodosta, ja toisaalta se on myös osittain päällekkäinen yritysjärjestelydirektiiviin pohjautuvan EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen kanssa. Mikäli veronkiertodirektiivin implementoinnissa päädytään ottamaan yleinen veronkiertosäännös kansalliseen verolainsäädäntöön sellaisenaan, saatettaisiin esimerkiksi EVL 52 h §:stä mahdollisesti luopua tarpeettomana.⁸²

3.2 Kansallinen lainsäädäntö

3.2.1 Erityinen veronkiertosäännös EVL 52 h §

Yritysjärjestelydirektiiviin sisältyvä veronkiertosäännös on Suomessa implementoitu EVL 52 h §:ssä⁸³. Sen mukaan elinkeinoverolain 52 ja 52 a–g §:ssä olevia säännöksiä ei

⁸² Viitala 2016, s. 344–345.

⁸³ Aiemmin EVL 52 g §.

sovelleta, jos on ilmeistä, että järjestelyjen yksinomaista tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen. Mikäli järjestelyä siis pidetään EVL 52 h §:n tarkoittamana veronkiertona, menetetään yritysjärjestelysäännösten mahdollistamat jaksotusedut tuloverotuksessa.

Yritysjärjestelyjä varten ei olisi ollut välttämätöntä säätää erityistä veronkiertosäännöstä, koska VML 28 §:ssä oli jo yleinen veron kiertämistä estävä säännös. VML 28 §:ää olisi täten yritysjärjestelytilanteissa voitu tulkita siten, ettei se olisi ollut direktiivin kanssa ristiriidassa.⁸⁴ Lisäksi kahden erillisen veronkiertosäännöksen olemassaolo voi aiheuttaa epäselvyyttä siitä, kumpaa niistä tulisi soveltaa, ja lisäksi niiden soveltamisen seuraamukset voivat olla toisistaan poikkeavia.⁸⁵ Lain esitöiden mukaan erityissäännöksen lisäämistä pidettiin kuitenkin perusteltuna, koska sen tarkoituksena on korostaa veroetuihin oikeuttavien säännösten tarkoituksen huomioimista säännösten tulkinnassa. Tuolloin verotuslain 56 §:ssä ollutta yleistä veronkiertosäännöstä ei myöskään pidetty riittävänä ehkäisemään perusteettomien veroetujen hankkimista yritysjärjestelyjen yhteydessä, koska yleistä veronkiertosäännöstä ei välttämättä oltu sovellettu edes lain tarkoituksen vastaisiin järjestelyihin, mikäli ne vain oli toteutettu muodollisesti oikein. Esitöissä korostettiin myös erityissäännöksen ennaltaehkäisevää vaikutusta sekä Suomen verotusvallan turvaamista kansainvälisissä järjestelytilanteissa.⁸⁶

Yritysjärjestelyjä koskeva erityinen veronkiertosäännös oli ennen EVL 52 g §:ssä, ja tuolloin säännöksen sanamuoto oli hieman nykyisestä poikkeava. Tuolloin edellytyksenä veronkiertosäännöksen soveltamiselle oli se, että järjestelyn yksinomainen tai pääasiallinen tarkoitus oli veron kiertäminen tai välttäminen. Kun säännös siirrettiin EVL 52 h §:ään lainmuutoksen 1137/2005 yhteydessä, sanamuotoa täsmennettiin siten, että veron kiertä-

⁸⁴ Andersson – Penttilä 2014, s. 795 ja Saarinen 2016, s. 669. Esimerkiksi Ruotsissa vuoden 1999 veronkiertosääntelyn uudistamisen yhteydessä yleistä veronkiertolakia pidettiin riittävänä suojana myös yritysjärjestelyihin liittyviä veronkiertotilanteita vastaan. Ruotsissa yleisen veronkiertolain soveltaminen kuitenkin edellyttää, että veroetus on painavin syy (”det övervägande skälet”) verovelvollisen toimenpiteille, joten soveltamiskynnys on sanamuodon mukaan korkeampi kuin yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklassa. Myös Saksassa on vuodesta 2007 alkaen käytetty yleistä veronkiertosäännöstä yritysjärjestelyjen yhteydessä. Belgiassa sen sijaan siirryttiin vuodesta 2009 alkaen käyttämään yleisen veronkiertosäännöksen sijaan yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklan sanamuotoa lähes täsmällisesti vastaavaa erityistä veronkiertosäännöstä. Ks. tästä tarkemmin Saarinen 2016, s. 295 ja 670.

⁸⁵ Andersson – Penttilä 2014, s. 795.

⁸⁶ VaVM 177/1995, kohta 2.

misen tai välttämisen on oltava yksinomainen tai yksi pääasiallisista tarkoituksista. Täsmennetyt sanamuodon oli tarkoitus mahdollistaa veronkiertosäännöksen soveltaminen sellaisissa tilanteissa, joissa veronkiertotarkoitus on yksi järjestelyn pääasiallisista tavoitteista, ilman että joudutaan arvioimaan, mikä syistä on tärkein.⁸⁷ Säännöksen sanamuodon mukaan on siis mahdollista, että mikäli toimenpiteellä on useita pääasiallisiksi katsottavia tarkoituksia, ja yksikin niistä on veron kiertäminen, voitaisiin koko toimenpide kaikkine muine motiiveineen leimata veronkiertoksi.⁸⁸ Lain esitöissä kuitenkin todettiin, ettei säännöksen sanamuodon muutoksen odotettu käytännössä lisäävän säännöksen soveltamistapauksia, joten ilmeisesti säännöksen soveltamiskynnystä ei kuitenkaan ollut tarkoitus juurikaan madaltaa.⁸⁹ Sanamuotoa voidaan kuitenkin pitää siinä mielessä onnistuneena, että se vastaa yritysjärjestelydirektiivin säännöstä paremmin kuin aiemmassa muodossaan.⁹⁰

EVL 52 h § korostaa yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklan tavoin vaatimusta siitä, että yritysjärjestelylle on oltava hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet. Tätä on painotettu myös lain esitöissä toteamalla, että olisi lain tarkoituksen vastaista liittää toimenpiteisiin verotuksen keskeisistä periaatteista poikkeava verokohtelu, mikäli järjestely ei perustu yhteenkään merkittävään liiketaloudelliseen syyhyn⁹¹. Yritysjärjestelydirektiivissä on viitattu, että hyväksyttävät syyt voivat olla yritysjärjestelyyn osallisten yritysten toimintaan liittyviä syitä, mutta verotuksessa on hyväksytty myös yrityksen omistajiin liittyviä perusteita, kuten esimerkiksi sukupolvenvaihdokseen liittyvät syyt. Mikäli liiketaloudelliset perustelut ovat EVL 52 h §:n soveltamisen kannalta olennaisia, on suositeltavaa dokumentoida perustelut yritysjärjestelyn yhteydessä huolellisesti⁹².

Pelkästään EVL:n ja OYL:n asettamien muotovaatimusten noudattaminen ei siis säännöksen sanamuodon perusteella välttämättä riittäisi siihen, että järjestelyjä koskevat jak-

⁸⁷ HE 193/2005, s. 8. Toisaalta säännöksen sanamuotoa voidaan pitää erikoisena siksi, että sen mukaan EVL 52 h §:n nojalla ei voida puuttua sellaisiin järjestelyihin, joihin sisältyy veronkiertoa, mutta se ei ole yksi järjestelyn pääasiallisista tarkoituksista. Täten se tavallaan rajoittaa veroviranomaisen mahdollisuuksia puuttua veron kiertämiseen ja jopa sallii jonkinasteisen veronkierron. Säännöksen sanamuoto johtuu siitä, että se muutettiin yritysjärjestelydirektiiviä vastaavaksi. Ks. Penttilä 2008, s. 93.

⁸⁸ Engblom 2016, s. 577.

⁸⁹ HE 193/2005, s. 8.

⁹⁰ Näin myös Saarinen 2016, s. 687, toisin Engblom ym. 2016, s. 578.

⁹¹ HE 177/1995, s. 15.

⁹² Leppiniemi – Walden 2014, s. 493.

sotusedut myönnetään, vaan järjestelyille olisi oltava hyväksyttävät liikeloudelliset perusteet. Toisaalta kyseessä ei voi olla veron kiertäminen, mikäli järjestely ei tuota mitään lain tarkoituksen kanssa ristiriidassa olevaa veroetua.⁹³ Tämän vuoksi EVL 52 h § ei käytännössä tule sovellettavaksi vain sillä perusteella, että liikeloudelliset perusteet puuttuvat tai ovat ohuet, vaan olennaista on nimenomaan veronkiertämistarkoituksen olemassaolo.⁹⁴ Lain esitöissä kuitenkin todetaan myös, ettei merkittävienkään veroetujen syntyminen yritysjärjestelyn yhteydessä saa yksinään johtaa veronkiertosäännöksen soveltamiseen.⁹⁵

Lain esitöissä esimerkiksi keinotekoisien apuyhtiöiden perustamisen, useiden perättäisten yritysjärjestelytoimenpiteiden tekemisen, yhtiötetyn toiminnan lopettamisen pian siirron jälkeen sekä liiketoiminnan tai osakevaihdon yhteydessä saatujen varojen tai osakkeiden nopean edelleenmyynnin on katsottu viittaavan veronvälttämistarkoitukseen.⁹⁶ Nämäkään piirteet eivät kuitenkaan automaattisesti johda veronkiertosäännösten soveltamiseen, vaan olennaista on liikeloudellisten perusteiden olemassaolo. Veronkierron alueella ollaan vasta silloin, kun lain tarkoituksen vastaiset veroedut ovat vähintään yhtä painavia kuin liikeloudelliset perusteet.⁹⁷

Lainvalmisteluaineistossa on korostettu, ettei EVL 52 h §:n tarkoituksena ole estää tai vaikeuttaa tavallista verosuunnittelua.⁹⁸ Normaallilla verosuunnittelulla tarkoitetaan verovelvollisen valinnanvapauden käyttämistä. Verovelvollisen valinnanvapaudella tarkoitetaan sitä, ettei samaan taloudelliseen lopputulokseen johtavista toimintavaihtoehdoista tarvitse valita verotuksellisesti epäedullista tapaa. Valinnanvapaus on tuotu selvästi esiin myös oikeuskäytännössä.⁹⁹ Yritysjärjestelysäännösten tarkoitus on poistaa verotuksellisia esteitä yritystoiminnan uudelleenjärjestelyltä. Mikäli verovelvollinen siis valitsee verollisen järjestelyvaihtoehdon sijasta EVL:n tarkoittaman yritysjärjestelyn, ei kyseessä ole EVL 52 h §:n tarkoittama veron kiertäminen tai välttäminen.¹⁰⁰

⁹³ Andersson – Penttilä 2014, s. 796.

⁹⁴ Penttilä 2016, s. 90.

⁹⁵ VaVM 41/2005.

⁹⁶ VaVM 49/1995, kohta 2.

⁹⁷ Andersson – Penttilä 2014, s. 797.

⁹⁸ VaVM 49/1995, kohta 2.

⁹⁹ Ks. esim. EUT C-425/06, Part Service Sarl, kohta 6 ja KHO 2013:44.

¹⁰⁰ Andersson – Penttilä 2014, s. 799.

Yksittäisellä yritysjärjestelyllä ei välttämättä vielä päästä haluttuun toiminnalliseen muotoon. Tavoiteltuun lopputulokseen pääsemiseksi saatetaan suorittaa useidenkin yritysjärjestelyjen ketjuja. Tällöin useiden järjestelyjen muodostamaa toimenpideketjua joudutaan tarkastelemaan kokonaisuutena veronkiertotarkoitusta arvioitaessa. Oikeuskäytännössä perättäisten yritysjärjestelyjen ketju ei kuitenkaan yleensä ole johtanut veronkiertosäännösten soveltamiseen¹⁰¹. Liiketaloudellisten perusteiden täytyessä myös edestakaiset yritysjärjestelyt voivat olla hyväksyttäviä.¹⁰²

Koska EVL 52 h § on direktiiviin pohjautuva säännös, tulee sen tulkinnassa ottaa huomioon myös EUT:n yritysjärjestelydirektiivin tulkintaa koskeva oikeuskäytäntö. Tuomioistuimen mukaan yritysjärjestelydirektiivin veronkiertosäännös heijastelee unionin oikeuden yleistä periaatetta, jonka mukaan oikeuden väärinkäyttö on kiellettyä¹⁰³. EUT:n ratkaisujen mukaan oikeuden väärinkäyttö koostuu objektiivisesta sekä subjektiivisesta tekijästä¹⁰⁴. Objektiivisella tekijällä tarkoitetaan sitä, että säännösten muodollisesta noudattamisesta huolimatta toimenpiteen seurauksena saavutetaan säännösten tavoitteen vastaista veroetua. Subjektiivisella tekijällä puolestaan tarkoitetaan tahtoa saavuttaa säännösten vastainen veroetu. Mikäli sekä objektiivisen että subjektiivisen tekijän esiintyminen on ilmeistä, on kyseessä EU-oikeuden väärinkäyttö.¹⁰⁵ Unionin tuomioistuimen ratkaisujen perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että veron kiertämiseksi katsottavasta oikeuden väärinkäytöstä on kyse lähinnä silloin, kun järjestely on puhtaasti keinotekoinen eli sen taustalla on ainoastaan verotuksellisia syitä. Kynnys todeta järjestely puhtaasti keinotekoiseksi vaikuttaisi olevan kuitenkin olevan varsin korkea.¹⁰⁶

EUT on ratkaisuisaan useasti todennut, että yritysjärjestelydirektiivin veronkiertosäännös on poikkeussäännös, joten sitä tulee tulkita suppeasti.¹⁰⁷ Jäsenvaltiot voivat veronkiertosäännöksen nojalla kieltäytyä myöntämästä direktiivin suomia etuja kokonaan tai

¹⁰¹ Ks. esim. KVL 1999:149.

¹⁰² Ks. KVL 1999:79 (KHO 1999 T 3080), jossa hyväksyttiin sulautuminen ja sitä välittömästi seurannut liiketoimintasiirto, joilla saatiin ristiinomistus puretuksi.

¹⁰³ C-321/05, Kofoed, kohta 38 ja C-126/10, Foggia, kohta 50.

¹⁰⁴ Ks. Esim. C-110/99, Emsland-Stärke, kohdat 52–53.

¹⁰⁵ Penttilä 2016, s. 87 ja Weckström 2016, s. 180. Ks. subjektiivisen veronkiertotarkoituksen todistamisesta esim. Weber 2005, s. 191, jonka mukaan subjektiivisen veronkiertotarkoituksen tulee ilmetä objektiivisesti arvioituna asian olosuhteista, ellei verovelvollinen itse myönnä veronkiertotarkoitusta.

¹⁰⁶ Urpilainen 2012, s. 155–158.

¹⁰⁷ Ks. esim. C-352/08, Zwijnenburg, kohta 46 ja C-126/10, Foggia, kohta 44.

osittain tai peruuttaa niistä saatavan hyödyn vain poikkeuksellisesti ja yksittäistapauksissa.¹⁰⁸ Ratkaisujen perustelut selvästi korottavat veronkiertosäännöksen soveltamiskynnystä. Tämän perusteella vaikuttaisikin siltä, että säännöksellä on tarkoitus puuttua ainoastaan hyvin selkeisiin veronkiertotilanteisiin.

EUT on ratkaisuisaan joutunut myös ottamaan kantaa siihen, mitä direktiivissä mainitulla hyväksyttävällä liiketaloudellisella syyllä tarkoitetaan, ja toisaalta milloin yritysjärjestelydirektiivin veronkiertoartiklaa tulisi soveltaa. EUT:n ratkaisujen perusteella voidaan pitää selvänä, että hyväksyttävillä taloudellisilla perusteilla tarkoitetaan muuta kuin pelkän verotuksellisen edun tavoittelua.¹⁰⁹ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö järjestelyllä voisi olla myös verotuksellisia tarkoituksia. EUT:n mukaan hyväksyttävän syyn kriteeri voi täytyä myös silloin, kun järjestelyllä on useita tavoitteita, joista osa on verotuksellisia. Olennaista on kuitenkin se, etteivät verotukselliset syyt ole ensisijaisia perusteita järjestelylle.¹¹⁰

Yritysjärjestelydirektiivissä esimerkeiksi hyväksyttävistä liiketaloudellisista syistä on esitetty liiketoiminnan uudelleenjärjestely ja järkeistäminen. Liiketoiminnan uudelleenjärjestely tai järkeistäminen eivät kuitenkaan automaattisesti täytä hyväksyttävän liiketaloudellisen syyn vaatimusta, mikäli uudelleenjärjestelyllä tai järkeistämällä tavoitellaan ainoastaan verotuksellisia päämääriä.¹¹¹ Esimerkiksi ratkaisussa C-126/10, Foggia, toimintansa lopettaneen sulautuvan yhtiön suurten tappioiden siirtämisen vastaanottavalle yhtiölle katsottiin viittaavan veron kiertämiseen. Veronkiertosäännöksellä ei kuitenkaan voida puuttua sellaisiin tilanteisiin, joissa verovelvollinen pyrkii järjestelyllä välttymään sellaisilta veroilta, jotka eivät kuulu direktiivin soveltamisalaan¹¹².

EUT on myös ratkaisuisaan korostanut sitä, että veronkiertotarkoitusta arvioitaessa jokainen järjestely on arvioitava tapaus tapaukselta kokonaisuudessaan.¹¹³ EUT:n mukaan ei voida säätää yleisesti sitovaa säännöstä, jonka mukaan tietyiltä liiketoimilta evättäisiin automaattisesti direktiiviedut riippumatta järjestelyn veronkiertotarkoituksesta, sillä tämä

¹⁰⁸ C-352/08, Zwijnenburg, kohta 45.

¹⁰⁹ Ks. esim. C-126/10, Foggia, kohta 34.

¹¹⁰ C-126/10, Foggia, kohta 35.

¹¹¹ C-126/10, Foggia, kohdat 45–46.

¹¹² C-352/08, Zwijnenburg, kohta 56.

¹¹³ Ks. esim. C-28/95, Leur-Bloem, kohta 41 ja C-352/08, Zwijnenburg, kohta 41.

vahingoittaisi direktiivin tavoitteita.¹¹⁴ Kaiken kaikkiaan unionin tuomioistuimen kanta veronkiertosäännöksen soveltamiseen yritysjärjestelyjen yhteydessä vaikuttaa hyvin varovaiselta.

3.2.2 Yleinen veronkiertosäännös VML 28 §

Verotusmenettelylain 28 § sisältää yleisen veronkiertosäännöksen. VML 28.1 §:ssä todetaan, että mikäli jollekin olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, voidaan verotuksessa menetellä niin kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa. Mikäli kauppahinta, muu vastike tai suoritusajka on kauppaa- tai muussa sopimuksessa määrätty taikka muuhun toimenpiteeseen on ryhdytty suoritettavasta verosta vapautumiseksi, voidaan verotettava tulo ja omaisuus arvioida. VML 28.2 §:ssä korostetaan vielä, että verotusta toimitettaessa on huolellisesti huomioitava kaikki asiaan vaikuttavat seikat sekä annettava verovelvolliselle esittää selvitys havaituista seikoista.

VML 28.1 §:n ensimmäinen virke edustaa niin sanottua sisältö ennen muotoa -periaatetta. Tällä tarkoitetaan verovelvollisen tekemän oikeustoimen oikeudellisen muodon sekä varsinaisen sisällön vastaavuusarviointia. Mikäli toimenpiteen oikeudellinen muoto ja varsinaisen luonne tai tarkoitus ovat ristiriidassa keskenään, voidaan VML 28 §:n mukaan verotus siis toimittaa oikeustoimen tosiasialliseksi katsotun sisällön perusteella.¹¹⁵ Viranomaisen toteama eriparisuus veroilmoituksen sisältämän oikeustoimen ja verovelvollisen todellisen tarkoituksensa välillä onkin aina lähtökohta ja edellytys sille, että menettely leimataan veron kiertämiseksi, olipa kyseessä EVL 52 h §:n tai VML 28 §:n soveltaminen.¹¹⁶ Veron kiertämisen tunnistaminen liittyykin yleensä sen arviointiin, mikä on aitoa ja todellista, ja mikä puolestaan keinotekoista.¹¹⁷

¹¹⁴ C-126/10, Foggia, kohta 37.

¹¹⁵ Ks. muodosta ja sisällöstä vero-oikeudessa tarkemmin esim. Knuutinen 2006, s. 789–808.

¹¹⁶ Engblom ym. 2016, s. 576.

¹¹⁷ Weckström 2015 b, s. 517.

VML 28 §:n sanamuoto myös korostaa vaatimusta siitä, että veron kiertämisen on oltava ilmeistä. Ilmeisyysvaatimus korottaa säännöksen soveltamiskynnystä, ja sen vuoksi ennen säännöksen soveltamista on ensiarvoisen tärkeää varmistua siitä, että kaikki säännöksen soveltamisedellytykset ovat varmasti täyttyneet.¹¹⁸ Verotuksen toimittajalla onkin aito todistustaakka VML 28 §:n soveltamisedellytysten täyttymisestä.¹¹⁹

VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös voi tulla sovellettavaksi myös yritysjärjestelyjen yhteydessä. Ensisijaisesti yritysjärjestelyihin sovelletaan kuitenkin EVL 52 h §:ää, koska se on soveltamisalallaan erityissäännös. EVL 52 h § antaa kuitenkin sijaa myös VML 28 §:n soveltamiselle, sillä EVL 52 h §:n nojalla voidaan puuttua vain sellaisiin järjestelyihin, joihin muuten voitaisiin soveltaa EVL 52–52 g §:n säännöksiä. VML 28 §:n nojalla voidaan puolestaan puuttua myös sellaisiin tilanteisiin, jotka eivät kuulu yritysjärjestelydirektiivin ja EVL:n yritysjärjestelysäännösten soveltamisalaan.

VML 28 §:n mahdollinen soveltaminen onkin usein esillä niin sanottujen sarjatoimien osalta. Sarjatoimilla tarkoitetaan tilanteita, joissa verovelvollinen pyrkii pääsemään tavoiteltuun lopputulokseen jakamalla järjestelyn useaan eri osaan. Tällöin yksittäisiä toimenpiteitä koskevien säännösten tulkinnalla saatettaisiin päästä verotuksellisesti edullisempaan lopputulokseen kuin tilanteissa, joissa järjestelyä arvioitaisiin kokonaisuutena. VML 28 §:n nojalla voidaan puuttua nimenomaan tällaisiin järjestelyihin, mikäli ne on toteutettu verosta vapautumiseksi. Yritysjärjestelytilanteissa VML 28 §:n soveltamismahdollisuus onkin ollut esillä esimerkiksi tilanteissa, joissa jakautumista on seurannut vastaanottavan yhtiön osakkeiden myynti tai yhtiön purkaminen pian jakautumisen jälkeen. Sarjatoimet ovat veronkiertosäännösten kannalta ongelmallisia myös siksi, että osaan toimenpiteistä saattaisi soveltua EVL 52 h § ja osaan VML 28 §. Koska säännökset voivat johtaa erilaisiin lopputuloksiin, ei ole yhdentekevää, kumpaa säännöksistä sovelletaan.¹²⁰

¹¹⁸ Weckström 2015 a, s. 386.

¹¹⁹ Ryyänen 2001, s. 276.

¹²⁰ Immonen 2015, s. 483.

3.2.3 *Peitelty osinko VML 29 §*

VML 29.1 §:n mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeetta. VML 29.2 §:n mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan myös omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla taikka osakepääomaa, vararahastoa tai ylikurssirahastoa alentamalla osingosta menevän veron välttämiseksi jaettuja varoja. Peiteltyyn osingon antajana on siis aina yhtiö, ja saajana joko yhtiön osakas tai tämän lähiomainen.

Mikäli yhtiö on jakanut VML 29.1 §:n tarkoittamaa peiteltyä osinkoa, menetellään yhtiön verotuksessa niin kuin olisi käytetty käypää hintaa ja osakkaan veronalaiseksi tuloksi katsotaan käyvän hinnan ja käytetyn hinnan erotus. Mikäli peitelty osingonjako on tapahtunut VML 29.2 §:n tarkoittamalla tavalla, katsotaan jaetut varat osakkaan veronalaiseksi tuloksi.

Käytännössä peiteltyllä osingolla siis tarkoitetaan osingonjaon muotovaatimukset sivuuttavaa osakeyhtiön varojen siirtämistä osakastaholle tavalla, joka todelliselta luonteeltaan on voitonjakoa.¹²¹ Varsinaisessa yritysjärjestelyssä ei käytännössä voi syntyä sellaista nimenomaan yhtiöltä osakkaalle siirtyvää rahanarvoista etua, johon voitaisiin soveltaa VML 29 §:ää¹²². Yritysjärjestelytilanteissa VML 29 §:n mahdollinen soveltaminen onkin ollut esillä yleensä yhdessä VML 28 §:n yleisen veronkiertosäännöksen kanssa vasta yritysjärjestelyä seuraavien toimenpiteiden yhteydessä. Koska VML 29 §:n soveltamisedellytykset ovat varsin tiukat, sen soveltamisaluetta on ikään kuin pyritty laajentamaan soveltamalla sitä yhdessä VML 28 §:n kanssa, jolloin veronkiertosäännös on kompensoinut VML 29 §:n lähtökohtaista soveltumattomuutta¹²³. Usein kyse on tällöin ollut edellä kuvatuista sarjatoimista.¹²⁴

¹²¹ HE 26/1998, s. 1 ja Verohallinto 2016 b.

¹²² Esimerkiksi jakautumistilanteissa omaisuus siirtyy jakautumishetkellä jakautuvalta yhtiöltä vastaanotavalle yhtiölle, eikä jakautuvan yhtiön osakkaalle. Ks. Järvenoja 2007, s. 127.

¹²³ Kukkonen – Walden 2016, s. 304.

¹²⁴ VML 29 §:n soveltumista on arvioitu esimerkiksi tilanteissa, joissa jakautumisessa yhteen vastaanottavista yhtiöistä siirretään lähinnä kertyneitä voittovaroja ja muuta passiivista sijoitusvarallisuutta, ja pian jakautumisen jälkeen yhtiö puretaan, sen osakkeet luovutetaan tai yhtiö hankkii omia osakkeitaan. Tällöin arvioitavaksi on tullut se, onko järjestelykokonaisuudella tosiasiaa pyritty siirtämään jakautuvaan yhtiöön

3.3 EVL 52 h §:n ja VML 28 §:n soveltamisen vaikutukset

EVL 52 h §:n soveltaminen siis johtaa siihen, ettei EVL 52 a–g §:n säännöksiä sovelleta yritysjärjestelyyn, jos on ilmeistä, että järjestelyjen yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen. Jos järjestelyä pidetään veron kiertämisenä, menetetään tuloverotuksessa kunkin lainkohdan sisältämät jakotusedut. EVL 52 h § voi siis tulla sovellettavaksi vain sellaisissa järjestelyissä, joihin voidaan soveltaa EVL 52–52 g §:n säännöksiä, eikä sellaisissa tilanteissa, jotka eivät muutenkaan täytä EVL:n yritysjärjestelyille asettamia vaatimuksia¹²⁵. Tällaisiin järjestelyihin saatetaan kuitenkin soveltaa VML 28 §:n yleistä veronkiertosäännöstä. Esimerkiksi niin sanottuun verolliseen yritysjärjestelyyn voitaisiin puuttua yleisellä veronkiertosäännöksellä, mikäli sen soveltamisedellytykset muutoin täyttyvät.

EVL 52 h §:n sanamuodossa jätetään kuitenkin avoimeksi se, mitä verotuksessa käytännössä tapahtuu, kun säännöstä sovelletaan. Jakautumisen osalta EVL 52 h §:n soveltaminen tarkoittaisi käytännössä sitä, että jakautuminen käsitellään yhteisön purkamista koskevien säännösten mukaisesti, eikä jakautumiseen voida soveltaa EVL 52 c §:n jatkuvuusperiaatetta. Tällöin osakeyhtiön verotuksessa tuloutetaan sen omaisuuden todennäköinen luovutushinta, ja osakkaan jako-osaa purkautuvasta yhtiöstä verotetaan luovutusvoittoa tai mahdollisesti peiteltyä osinkoa koskevien säännösten mukaan. EVL 52 h §:n nojalla voidaan myös evätä vain osa yritysjärjestelyn veroeduista.¹²⁶

Osakevaihdon osalta EVL 52 h §:n soveltaminen siis tarkoittaa sitä, ettei EVL 52 f §:ää sovelleta järjestelyyn. Tällöin tuloverotuksessa siis menetetään EVL 52 f §:n mukaiset jakotusedut ja järjestelyä kohdellaan verotuksessa apporttiehtoisena luovutuksena. Osakkeet katsotaan tällöin siis luovutetuksi käyvästä arvosta, joten järjestely realisoi luovutusvoittoverotuksen.

kertyneitä jakokelpoisia voittovaroja yhtiöltä osakkaalle luovutusvoittoverotuksen kautta avoimen osingonjaon veroseuraamukset välttämällä.

¹²⁵ Periaate käy ilmi esimerkiksi EU-tuomioistuimen ratkaisusta C-352/08, Zwijnenburg, jonka kohtien 47–56 perusteella EVL 52 h §:ää ei voida soveltaa järjestelyyn, jonka tarkoituksena on yritysjärjestelydirektiivissä määrittelemättömän kansallisen veron välttäminen.

¹²⁶ Penttilä 2008, s. 95.

EVL 52 h § jättää tilaa myös VML 28 ja 29 §:n soveltamiselle, ja näillä säännöksillä voidaanakin puuttua sellaisiin toimenpidesarjoihin, joilla saavutetaan yritysjärjestelysäännösten ulkopuolisia veroetuja. VML 28 §:n soveltaminen johtaa kuitenkin hieman erilaiseen lopputulokseen kuin EVL 52 h §:n soveltaminen. Mikäli järjestelykokonaisuuteen sovelletaan EVL 52 h §:n sijaan VML 28 §:n yleistä veronkiertosäännöstä, varsinainen yritysjärjestely sinänsä hyväksytään. VML 28 §:n nojalla poistetaan kuitenkin tällöin veronkiertämällä saavutetut veroedut. On myös mahdollista, että jonkin järjestelyyn osallisen tahon verotuksessa sovelletaan veronkiertosäännöksiä, mutta toisen tahon verotuksessa järjestelyyn sovelletaan normaalisti jatkuvuusperiaatetta¹²⁷. Veronkiertosäännösten soveltamisen poissulkemiseksi on usein suositeltavaa hakea ennakkoratkaisua, koska verotuskäytäntö ei liene yhtenäistä verosuunnittelun ja veronkierron rajaa lähellä olevissa järjestelykokonaisuuksissa.¹²⁸ Ennakkoratkaisu saatetaan kuitenkin jättää antamatta silloin, kun tapaukseen liittyy selkeää veroedun tavoittelua.¹²⁹

¹²⁷ Ks. esim. KHO 2014:66.

¹²⁸ Andersson – Penttilä 2014, s. 797–798. Ennakkoratkaisun hakeminen sisältyy muutenkin hyvään verosuunnittelutapaan, ja pikemminkin omituisena voitaisiin pitää sitä, ettei tulkinnanvaraiseen asiaan haettaisi sitovaa etukäteistä kannanottoa. Ks. tältä osin tarkemmin esim. Myrsky 2011, s. 164 ss. ja Myrsky – Rabinä 2015 s. 59 ss.

¹²⁹ Immonen 2015, s. 500.

4 VERON KIERTÄMISTÄ ESTÄVÄT SÄÄNNÖKSET OSAKEYHTIÖN JAKAUTUMISESSA

4.1 Jakautumisen erityiskysymyksiä veronkiertosäännösten kannalta

4.1.1 Vastaanottavalle yhtiölle siirtyvät varat ja velat

Yritysjärjestelyjen ongelmat ovat pääasiassa painottuneet sellaisiin yritysjärjestelymuotoihin, joihin kohdistuu eniten verosuunnittelullista mielenkiintoa.¹³⁰ EVL 52 h §:n mahdollinen soveltaminen onkin oikeuskäytännössä ollut esillä erityisesti jakautumista koskevissa ratkaisuisissa.¹³¹ Jakautumisen osalta on esiintynyt muita järjestelymuotoja useammin epäilyjä siitä, että järjestelyn taustalla painaisivat pääasiassa verotukselliset syyt. Tämän on katsottu liittyvän jakautumisen luonteeseen järjestelynä, jossa jakautuvasta yhtiöstä siirtyy varallisuutta vastaanottavaan yhtiöön, jonka osakkeita jakautuvan yhtiön osakkaat saavat. Jakautumisen kautta tietty osa yhtiöstä voidaan myydä ja myyntihinta kertyy suoraan yhtiön osakkaille, mutta samalla yhtiö ja osakkeenomistajat pitävät edelleen omistuksessaan jonkin toisen liiketoiminnan osan. Lisäksi yrityksen osan myynnistä kertyvä tulo saadaan suoraan omistajataholle luovutusvoittona, eikä perinteisen osingonjaon kautta. Ennen jakautumismahdollisuuden lisäämistä lakiin vain yhtiö itse olisi voinut myydä kyseisen kokonaisuuden, joten jakautumiseen liittyvät ongelmakohdat eivät varsinaisesti yllätä.¹³²

Jakautuminen sopii erityisen hyvin liiketoiminnan kannalta tarpeettoman raskaan taseen uudelleenjärjestelyyn, koska tasevarallisuus voidaan tällöin pilkkoa sopivampiin kokonaisuuksiin.¹³³ EVL 52 h §:n mahdollinen soveltaminen varsinaiseen yritysjärjestelyyn on kuitenkin oikeuskäytännössä noussut esiin esimerkiksi tilanteissa, joissa jakautumi-

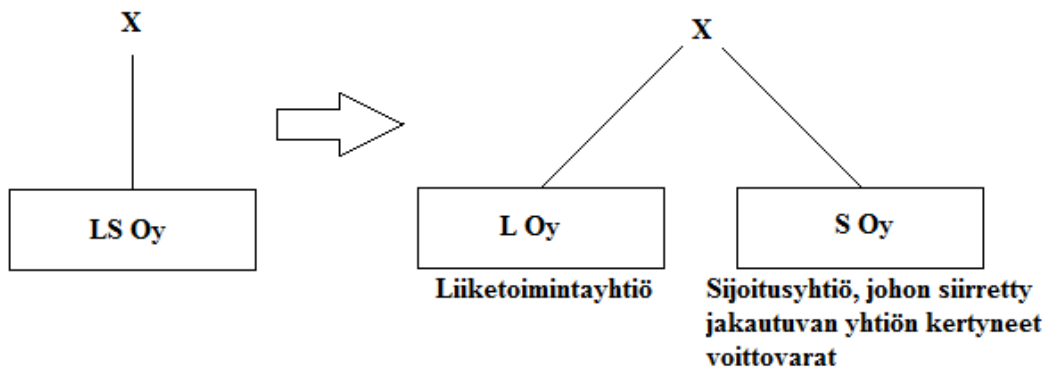
¹³⁰ Penttilä 2016, s. 77.

¹³¹ Andersson – Penttilä 2014, s. 801.

¹³² Penttilä 2008, s. 105.

¹³³ Immonen 2015, s. 420.

nessa toiseen yhtiöön on siirtynyt varsinainen liiketoiminta ja toiseen yhtiöön lähinnä ylimääräistä varallisuutta, kuten kertyneitä voittovaroja. Tällaisia jakautumisia on havainnollistettu kuviossa 1.

Kuvio 1. Jakautuminen liiketoimintayhtiöön ja sijoitusyhtiöön.

Veronkiertämistarkoituksen arvioinnissa kysymys tällöin liittyykin usein siihen, pyritäänkö jakautumisen kautta tosiasiallisesti ohjaamaan varallisuutta omistajille vasten sääntelyn tarkoitusta.¹³⁴ Mikäli jakautumisessa syntyneen sijoitusyhtiön osakkeet luovutetaan tai yhtiö puretaan, saavat yhtiön osakkaat sijoitusyhtiöön siirretyn varallisuuden realisoiduksi luovutusvoittoverotuksen piirissä. Luonnollisen henkilön ollessa osakkaana tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi 40 prosentin hankintameno-olettaman piiriin pääsemistä, sillä jakautuminen ei katkaise omistusajan laskentaa. Mikäli myytävän tai purettavan yhtiön varallisuus koostuu lähinnä jakautuvan yhtiön jakokelpoisista voittovaroista, voi järjestelykokonaisuus nostaa esiin epäilyksiä veron kiertämisestä, sillä osakkaan verokohtelu voi muodostua hyvin erilaiseksi verrattuna tilanteeseen, jossa varat olisi jaettu jakautuvasta yhtiöstä mahdollisesti osittain ansiotulona verotettavana tavallisena osinkotulona. Vastaanottavan sijoitusyhtiön myynti tai purkaminen pian jakautumisen jälkeen voisi siis viitata omaisuuden siirtämiseen pääomatulona yhtiön osakkaille välttyen kuitenkin tavallisen osingonjaon veroseuraamuksilta, mikä voisi myös täyttää peiteltyä osinkoa koskevan VML 29 §:n säännöksen soveltamisen edellytykset.

¹³⁴ Immonen 2015, s. 491.

Sijoitusvarallisuuden eriyttämistä jakautumisessa on arvioitu oikeuskäytännössä veronkiertosäännösten soveltamisen kannalta esimerkiksi ratkaisuissa KHO 1999:2 ja KHO 1999:63. Näissä ratkaisuissa arvioitavaksi nousi se, että tulisiko jo varsinaiseen jakautumiseen soveltaa elinkeinoverolain erityistä veronkiertosäännöstä tilanteessa, jossa jakautumisessa toiseen vastaanottavista yhtiöistä siirretään varsinainen liiketoiminta ja toiseen sijoitusvarallisuus. Ratkaisussa KHO 1999:2 tilintarkastus- ja asiantuntijapalveluita harjoittava yhtiö oli tarkoitus jakaa osakeyhtiölain jakautumista koskevien säännösten mukaan kahdeksi uudeksi yhtiöksi, joista toinen harjoittaisi asiantuntijapalvelujen antamista ja toinen sijoitustoimintaa. Perusteluksi jakautumiselle esitettiin yhtiön pääomarakenteen muuttamista järkevän osakaspolitiikan toteuttamisen auttamiseksi ja liiketoiminnan kehittämisen edistämiseksi. Tilanteessa ei ollut esillä yhtiön mahdollinen purkaminen jakautumisen jälkeen. KHO ei katsonut jakautumisen tapahtuvan näissä olosuhteissa veronkiertämiseksi tai verotuksen välttämiseksi, joten jakautumiseen ei sovellettu veronkiertämistä koskevaa silloista EVL 52 g §:ää ja esitettyjä liiketaloudellisia perusteita pidettiin riittävinä jakautumisen hyväksymiselle.

Ratkaisussa KHO 1999:63 lähtötilanne oli hyvin samankaltainen. Tilintarkastusta ja verokonsultointia harjoittava yhtiö aikoi jakautua kahdeksi uudeksi yhtiöksi siten, että toinen yhtiöistä harjoittaisi samaa liiketoimintaa kuin jakautuva yhtiö ennen jakautumista. Toiseen yhtiöön siirrettäisiin omaisuus, jota ei varsinaisessa liiketoiminnassa tarvita. Jälkimmäisen yhtiön oli määrä realisoida sille siirtynyt kiinteistöomaisuus, minkä jälkeen yhtiö purettaisiin viiden vuoden kuluessa jakautumisesta. Perusteluksi esitettiin pääomarakenteen muokkaaminen sellaiseksi, että yhtiöön voitaisiin saada uusia asiantuntijaosakkaita. KHO katsoi, ettei järjestelyssä ollut tarkoituskaan jakaa liiketoimintayhtiötä kahdeksi yhtiöksi, vaan jakaa yhtiöstä varoja osakkaille liiketoiminnan jatkuessa uuden yhtiön alla. KHO katsoi järjestelyn täyttävän veronkiertämistä koskevan tuolloisen EVL 52 g §:n kriteerit, eivätkä jakautumista koskevat säännökset tulleet sovellettavaksi (äänestys 7–1). KHO:n enemmistö ei siis hyväksynyt yhtiöön kertyneiden varojen siirtämistä osakkaille luovutusvoittoverotuksen puitteissa yhtiön purkamisen yhteydessä¹³⁵. KHO:n vähemmistön näkemyksen mukaan jakautumiselle oli esitetty riittävät liiketaloudelliset pe-

¹³⁵ Kukkonen 2010, s. 317.

rustelut, mutta tämä ei kuitenkaan estäisi VML 28 §:n mahdollista soveltamista osakkaiden verotuksessa yhtiön purkamisen yhteydessä. Vähemmistön näkemyksessä siis eroteltiin toisistaan jakautumisen ja voittovarojen osakkaille siirtämisen veronkiertotarkoituksen arviointi.¹³⁶

Molemmissa edellä mainituissa ratkaisuisa varsinainen liiketoiminta siirrettiin jakautumisessa toiseen yhtiöön ja ylimääräinen varallisuus toiseen. Lisäksi molemmissa tapauksissa jakautumisen perusteluksi esitettiin uusien avainhenkilöiden sitouttamisen helpottamista, kun ylimääräinen varallisuus siirrettäisiin erilliseen yhtiöön¹³⁷. Ratkaisujen lähtötilanteiden ja perusteluiden samankaltaisuudesta, mutta erilaisista lopputulemista johtuen voitaneen jakautumisessa syntyneen yhtiön purkamisen katsoa nousseen ratkaisun KHO 1999:63 veronkiertämistarkoituksen arvioinnissa keskeisimpään asemaan. Kokonaisjakautumisen hyväksymisen edellytyksenä on, että jakautuva yhtiö tosiasiallisesti jakautuu vähintään kahdeksi yhtiöksi. Mikäli vastaanottava yhtiö puretaan pian jakautumisen jälkeen, uusia yhtiöitä voidaan katsoa olevan vain yksi, ja tällöin jakautumissäännöksen soveltaminen voidaan evätä.¹³⁸ Ratkaisussa KHO 1999:2 jakautumisessa syntyneen yhtiön oli kuitenkin tarkoitus jatkaa sijoitustoimintaa, eikä kokonaisuutta pidetty veron kiertämisenä. KHO:n näkemyksen mukaan ratkaisussa KHO 1999:2 kysymyksessä on siis ollut aito liiketaloudellisiin syihin perustuva rakennejärjestely, kun taas ratkaisussa KHO 1999:63 oli esillä toiminnan tosiallisen jatkuvuuden katkaisemiseen liittyviä piirteitä¹³⁹.

Ratkaisussa KHO 1999:63 jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat olisivat lisäksi vastaanottavan yhtiön purkamisen myötä voineet realisoida vastaanottavaan yhtiöön jakautumisessa siirtyneet varallisuuserät luovutusvoittoverotuksen piirissä sen sijaan, että osakkeenomistajille olisi jaettu osinkoa. Tällöin osakkeenomistajien verokohtelukin olisi todennäköisesti ollut alhaisempi kuin tavallisen osingonjaon tilanteessa, sillä osa osingosta olisi mahdollisesti ollut ansiotulona verotettavaa ja luovutusvoittoverotuksessa oltaisiin voitu käyttää hankintameno-olettamaa. Ratkaisujen perusajatus vaikuttaa siltä, että mikäli sama liiketoiminta jatkuu, mutta jo kertyneitä voittovaroja pyritään siirtämään vähem-

¹³⁶ Kukkonen – Walden 2015, III OSA Yritysjärjestelyt ja muut omaisuussiirrot yrityksessä > 7 Jakautuminen > 7.5 Osakkaan verotus > 7.5.1 Omistusrakenteen muuttaminen ja verotusriskit.

¹³⁷ Knuutinen 2012, s. 189–190.

¹³⁸ Immonen 2015, s. 418.

¹³⁹ Saarinen 2016, s. 693–694.

millä veroilla tai kokonaan verotta osakastaholle, voidaan järjestelyä pitää veron kiertämisenä¹⁴⁰. Pelkän sijoitusvarallisuuden siirtäminen jakautumisessa toiseen yhtiöön vaikuttaisi silti näiden ratkaisujen perusteella lähtökohtaisesti mahdolliselta ainakin silloin, kun järjestelylle esitetään aidot liiketaloudellisiin syihin perustuvat syyt, sillä ratkaisun KHO 1999:63 veronkiertotarkoituksen arvioinnissa ratkaisevaa lienee juurikin ollut tieto vastaanottavan yhtiön tulevasta purkamisesta.

Myöhempi ratkaisukäytäntö osoittaa, että varsinaiseen jakautumiseen on lähtökohtaisesti voitu soveltaa EVL 52 c §:ää, vaikka toiseen yhtiöön siirretään liiketoiminta ja toiseen ylimääräinen varallisuus.¹⁴¹ Linja käy selkeästi ilmi esimerkiksi ratkaisusta KVL 65/2000, jossa A Oy jakautui kolmeksi uudeksi yhtiöksi, joista kaksi jatkoivat varsinaista liiketoimintaa ja yksi hallitsi sijoitusvarallisuutta. Yhtiön arvopaperisalkun arvo oli yli 10 miljoonaa markkaa, ja sijoitusyhtiön taseen loppusumma päättyneen tilikauden taseesta olisi ollut 81 prosenttia, kun taas käännöstoimintaa harjoittavien yhtiöiden osuudet olisi olleet 12 ja 7 prosenttia. Järjestelyä perusteltiin uusien osakkaiden rekrytoinnin helpottamisella, koska arvopaperisalkun vuoksi uusien osakkaiden rekrytointi oli hankalaa. Tapauksessa ei ollut esillä sijoitusyhtiön mahdollinen myynti tai purkaminen, joten jakautumiseen sovellettiin EVL 52 c §:ää.

KVL:n ratkaisun perusteluista kävi kuitenkin ilmi, että mikäli passiivinen varallisuudenhallintayhtiö myöhemmin kuitenkin puretaan, sen osakkeet luovutetaan tai yhtiö hankkii omia osakkeitaan, voi sovellettavaksi tulla yleinen veronkiertosäännös VML 28 § tai peiteltyä osinkoa koskeva VML 29 §.¹⁴² Veronkiertosäännösten esiin nostaminen tällaisissa tilanteissa on edellä esitetyn luovutusvoitto- ja osinkoverotuksen problematiikan lisäksi myös siinä mielessä ymmärrettävää, että tämänkaltaiset toimenpiteet vaikuttavat olennaisesti yhtiöiden omistusrakenteeseen. Tällöin voidaan katsoa, että jakautumissäätelyyn

¹⁴⁰ Kukkonen 2010, s. 317–318.

¹⁴¹ Ratkaisussa KVL 125/1999 ravintolatoimintaa harjoittanut perheyhtiö jakautui tulevan sukupolvenvaihdon pohjauttamiseksi kahdeksi yhtiöksi, joista toinen jatkoi liiketoimintaa ja toiseen siirtyi passiivinen sijoitusvarallisuus. Jakautumiseen sovellettiin EVL 52 c §:ää. Ratkaisuissa KVL 118/1999 ja KVL 137/1999 liiketoimintayhtiöt jakautuivat kahdeksi uudeksi yhtiöksi, joista vain toiset harjoittivat varsinaista liiketoimintaa ja toisiin siirrettiin sijoitusvarallisuus. Jakautumisiin ei sovellettu veron kiertämistä koskevia säännöksiä.

¹⁴² Ratkaisussa omaisuuden jatkoluovutuksen merkitys on siis irrotettu jakautumisen hyväksyttävyyden arvioinnista, mikä saattaa rajata EVL 52 h §:n soveltamisalaa. Ks. Immonen 2015, s. 496.

sisältyvän omistusrakenteen muuttumattomuuden perusideologia ei toteudu, ja toimenpiteet ovat tavallaan vieraita sääntelyn perimmäisen tarkoituksen näkökulmasta.¹⁴³

Edellä esiteltyjen ratkaisujen perusteella vaikuttaisi melko selvältä, että ylimääräisen varallisuuden siirtäminen jakautumisessa erilliseen yhtiöön on lähtökohtaisesti mahdollista, mikäli sijoitusvarallisuuden eriyttämiselle on verotuksesta riippumattomat aidot liiketaloudelliset perusteet, eikä vastaanottavaa sijoitusyhtiötä ole tarkoitus purkaa tai myydä pian jakautumisen jälkeen.¹⁴⁴ Ratkaisukäytännössä esillä olleita hyväksytyjä perusteluja tällaisille jakautumisille ovat olleet esimerkiksi uusien osakkeenomistajien rekrytoinnin helpottaminen tai sukupolvenvaihdokseen valmistautuminen. Huomionarvoista on myös se, että veronkiertosäännösten näkökulmasta vaaravyöhykkeellä ovat lähinnä vain passiiviset sijoitustoimintayhtiöt, kun jakautuminen tapahtuu liiketoimintayhtiöön ja sijoitusyhtiöön¹⁴⁵. Aktiivisten liiketoimintayhtiöiden kohdalla ei ilmeisesti ole nostettu esiin EVL 52 h §:n, VML 28 §:n tai VML 29 §:n soveltamisen mahdollisuutta, vaan esimerkiksi yrityskauppaan valmistautumista on pidetty nimenomaan hyväksyttävänä liiketaloudellisena perusteena järjestelylle.¹⁴⁶

Jakautumista koskevassa ratkaisukäytännössä on esillä ollut myös kysymys siitä, missä suhteessa jakautuvan yhtiön varat ja velat tulisi osittaa uusille yhtiöille. Kokonaisjakautumisessa ei osittaisjakautumisen tapaan edellytetä liiketoimintakokonaisuuden siirtämistä uuteen yhtiöön, mutta varojen ja velkojen ei myöskään tarvitse siirtyä uusille yhtiöille samassa suhteessa¹⁴⁷. Pelkkiä velkoja ei voida siirtää uuteen yhtiöön, koska apporttia ei voida tällöin muodostaa osakepääoman maksamiseksi, mutta yksi yhtiö voi esimerkiksi saada vain varoja toisten yhtiöiden saadessa varoja ja velkoja.¹⁴⁸ Tämä on hyväksytty esimerkiksi ratkaisussa KHO 1999-T-1790 (ei julk.), jossa veroasiamies vaati järjestelyn

¹⁴³ Saarinen 2016, s. 694–695.

¹⁴⁴ Osittaisjakautumista koskevassa ratkaisussa KHO 2008:74 jakautumista koskevaa EVL 52 c §:ää ei kuitenkaan voitu soveltaa järjestelyyn, mutta ratkaisua perusteltiin sillä, ettei passiivinen sijoitusvarallisuus muodostanut osittaisjakautumisen hyväksymisen edellytyksenä olevaa liiketoimintakokonaisuutta. Tapausta perusteltiin EVL 52 c §:n tulkinnalla, eikä järjestelyä siis varsinaisesti pidetty veron kiertämisenä. Ks. Knuutinen 2012, s. 198.

¹⁴⁵ Knuutinen 2012, s. 194.

¹⁴⁶ Andersson – Penttilä 2014, s. 802.

¹⁴⁷ Immonen 2015, s. 421.

¹⁴⁸ HE 177/1995, s. 6 ja Immonen 2015, s. 493.

katsomista veron kiertämiseksi, mutta korkeimmassa hallinto-oikeudessa jakautuminen hyväksyttiin. Vastaava periaate käy ilmi myös ratkaisusta KVL 30/2001.

Oikeuskäytännössä on esillä ollut myös pelkän kiinteistön tai kiinteistöjen siirtäminen kokonaisjakautumisessa uuteen yhtiöön. Tällaisiin jakautumisiin ei ratkaisussa ole sovellettu veronkiertosäännöksiä, vaan jakautumiset on hyväksytty.¹⁴⁹ Vastaanottava yhtiö on tällaisissa tilanteissa voinut olla kokonaan uusi tai jo aiemmin perustettu ja mahdollisesti liiketoimintaa harjoittava yhtiö. Vastaanottava yhtiö voi myös olla keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö tai yhtiö voidaan myöhemmin muuttaa sellaiseksi.¹⁵⁰

Oikeuskirjallisuudessa on nostettu yhtenä riskitilanteena veronkiertämismäärien soveltamisen kannalta esiin myös osakkeiden lunastuksen käyttäminen rahavastikkeen enimmäisrajan ylittymisen välttämiseksi. Osakeyhtiölain mukaan jakautumispäätöstä vastaan äänestäneellä jakautuvan yhtiön osakkeenomistajalla on oikeus vaatia osakkeidensa lunastamista käypään hintaan. Osakeyhtiölain säännösten mukaisesti maksettavaa lunastushintaa ei oikeuskäytännön perusteella lueta EVL 52 c §:ssä tarkoitetuksi rahavastikkeeksi¹⁵¹. Mikäli jakautuminen aiotaan toteuttaa EVL 52 c §:n säännösten mukaisesti ja säännöksen 10 prosentin rahavastikeraja uhkaa ylittyä, saatetaan rahavastiketta haluavien vähemmistöosakkaiden kanssa sopia heidän osakkeiden lunastamisesta ennen jakautumista tai sen jälkeen. Tällöin voi periaatteessa syntyä riski EVL 52 h §:n, VML 28 §:n tai VML 29 §:n soveltamisesta. Veronkiertosäännösten soveltamisriski lienee kuitenkin olemassa vain silloin, kun lunastus tapahtuu lähes samanaikaisesti jakautumisen kanssa.¹⁵²

4.1.2 Kiinteistöyhtiöt jakautumisessa

Veronkiertosäännökset ovat olleet usein esillä jakautumisissa, joissa vastaanottava yhtiö on keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö. Tavallisessa kiinteistöosakeyhtiössä kiinteistön vuokratulot kertyvät osakeyhtiölle, ja se voi jakaa tulot osakkeenomistajille osinkona.

¹⁴⁹ Ks. esim. KVL 15/1999, KVL 49/2004, KHO 2004-T-3068 ja KHO 2005-T-766 (ei julk.).

¹⁵⁰ Honkamäki – Pennanen 2010, s. 208.

¹⁵¹ Ratkaisun KVL 33/2013 mukaan osakkeiden osto osakkeenomistajilta ennen jakautumista olisi rahavastiketta, mutta lakiin perustuvasta lunastuksesta saatava lunastushinta ei.

¹⁵² Kukkonen – Walden 2015, III OSA Yritysjärjestelyt ja muut omaisuussiirrot yrityksessä > 7 Jakautuminen > 7.4 Jakautumisvastikkeen tulkintaongelmia

Keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön osakkeet oikeuttavat osakkeenomistajan kuitenkin suoraan hallitsemaan yhtiön omistamaan rakennukseen kuuluvaa tilaa tai huoneistoa. Osakkaalla on tällöin oikeus myös saada kyseisestä huoneistosta vuokratuotto tai luovuttaa huoneiston hallintaan oikeuttavat osakkeet. Tämä voisi viitata siihen, että jakautuvan yhtiön varallisuutta tosiasiallisesti siirtyy yhtiön osakkaille ilman osingonjaon veroseuraamuksia, ja oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, ettei jakautumista koskevaa EVL 52 c §:ää tulisi tällöin soveltaa.¹⁵³

Toisaalta jakautumisessa, jossa vastaanottava yhtiö on keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö, yhtiön toiminnan luonne muuttuu merkittävästi. Vaikka keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö ei saa vuokratuloa, se saa kuitenkin vastikkeen osakkeenomistajalta. Keskinäisellä kiinteistöosakeyhtiöllä ei myöskään ole vuokraustoiminnan riskiä kannettavanaan, sillä riski on tällöin osakkeenomistajalla. Tällaisissa jakautumisissa ei kysymys siis varsinaisesti ole kertyneiden voittovarojen siirtämisestä osakkeenomistajille, vaan pikemminkin siitä, että yhtiön voidaan katsoa luopuvan tulevista tuloistaan. Veronkiertosäännösten näkökulmasta pohdinta kohdistuu tällöin siihen, voidaanko yhtiön voitontavoittelusta luopumista yhtiön osakkaan hyväksi pitää veron kiertämisenä tai peiteltyä osinkona. Yhtiöoikeuden näkökulmasta osakkeenomistajalla on kuitenkin oikeus tehdä päätöksiä, joiden seurauksena yhtiön toiminnan luonne olennaisesti muuttuu, ja oikeuskäytännössäkin on hyväksytty esimerkiksi tavallisen kiinteistöosakeyhtiön muuttaminen keskinäiseksi kiinteistöosakeyhtiöksi.¹⁵⁴

Oikeuskäytännössä jakautumisia, joissa vastaanottava yhtiö on keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö, ei lähtökohtaisesti ole pidetty veron kiertämisenä tai välttämisenä. Tällaisiin jakautumisiin on siis sovellettu EVL 52 c §:n jakautumista koskevia säännöksiä.¹⁵⁵ Ratkaisussa KHO 2005-T-987 (KVL 49/2004) ennakkoratkaisua hakeneen yhtiön oli tarkoitus

¹⁵³ Andersson – Penttilä 2014, s. 802 ja Penttilä 2008, s. 108–109.

¹⁵⁴ Penttilä 2008, s. 109. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2006-T-1059 (ei julk.) hyväksyttiin tavallisen kiinteistöosakeyhtiön jakautuminen kolmeksi keskinäiseksi kiinteistöosakeyhtiöksi. Jakautumista edelsi kahden keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön sulautuminen jakautuvaan yhtiöön. Järjestelyyn ei sovellettu EVL 52 h §:n, VML 28 §:n eikä VML 29 §:n säännöksiä.

¹⁵⁵ Ratkaisussa KVL 123/1999 (ei julk.) perheyhtiö jakautui kolmeksi yhtiöksi, joista yksi oli asunto-osakeyhtiö, yksi keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö ja yksi varsinaista liiketoimintaa jatkava yhtiö. Tapauksessa ei ollut esillä uusien yhtiöiden purkaminen tai varojen realisointi, ja jakautuminen hyväksyttiin. Keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö vastaanottavana yhtiönä ei veroasiamiehen valituksesta huolimatta johtanut EVL 52 g §:n tai VML 28 §:n soveltamiseen myöskään ratkaisussa KHO 2005-T-766 (ei julk.), jossa vastaanotavista yhtiöistä toinen oli keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö ja toinen jakautuvan yhtiön harjoittamaa elinkeinotoimintaa jatkava yhtiö.

jakautua kahdeksi uudeksi yhtiöksi, joista toinen jatkaa varsinaista liiketoimintaa ja toinen on keskinäinen kiinteistöosaakeyhtiö, jonka kiinteistö vuokrataan toiselle vastaanottavalle yhtiölle. Veroasiamies vaati ensisijaisesti EVL 52 g §:n soveltamista järjestelyyn. Toissijaisesti veroasiamies vaati VML 28 §:n yleisen veronkiertosäännöksen soveltamista järjestelyyn, mikäli EVL 52 g § ei tulisi sovellettavaksi. Myös peitelty osingon mahdollisuus oli veroasiamiehen valituksessa esillä. KHO kuitenkin katsoi, etteivät veronkiertosäännökset tule kuvatuissa olosuhteissa sovellettavaksi.

EVL 52 c §:n soveltaminen edellyttää osakevastikkeen jakamista jakautuvan yhtiön osakeomistuksen mukaisessa suhteessa. Jakautumisessa voidaanakin törmätä käytännön ongelmiin, mikäli keskinäiseen kiinteistöosaakeyhtiöön siirtyvä kiinteistöomaisuus koostuu useista rakennuksista, joiden arvot ovat erisuuruisia. Ratkaisussa KHO 2004-T-3068 (KVL 5/2004) yhtiön oli tarkoitus jakautua kahdeksi uudeksi yhtiöksi, joista toinen harjoittaisi aiempaa liiketoimintaa ja toinen omistaisi jakautuvan yhtiön aiemmin omistamat rakennukset ja rakennelmat keskinäisenä kiinteistöosaakeyhtiönä, jonka osakkeet tulisivat jakautuvan yhtiön osakkeenomistajien yhteisomistukseen. KVL:n ennakkoratkaisun mukaan järjestely ei täyttänyt EVL 52 c §:n jakautumiselle asetettuja edellytyksiä, mutta KHO kumosi KVL:n antaman ennakkoratkaisun ja hyväksyi jakautumisen. Osakkaat siis käytännössä omistivat jakautumisen jälkeen määräosan jokaisesta vastaanottavan yhtiön osakkeesta, mutta KHO:n mukaan tämä ei estänyt EVL 52 c §:n soveltamista. Yhteisomistus voi tosin olla ongelmallinen, mikäli osakkaat haluavat luopua omistuksestaan eri aikaan.¹⁵⁶ Ratkaisua tosin perusteltiin nimenomaan EVL 52 c §:n tulkinnalla, eikä veronkiertämistä koskevien säännösten tulkinnalla¹⁵⁷.

Edellä esiteltyjen ratkaisujen perusteella vaikuttaa melko selvältä, että jakautumisessa vastaanottava yhtiö voi olla myös keskinäinen kiinteistöosaakeyhtiö, eikä tällaisiin järjestelyihin lähtökohtaisesti sovelleta veronkiertämistä tai peiteltyä osinkoa koskevia säännöksiä. Periaatteessa tällaiset jakautumiset olisi mahdollista tulkita varojen nostoksi osakkeille, mutta koska kyse ei ole varsinaisesti jakautumisesta siirtyneiden varojen nostami-

¹⁵⁶ Järvenoja 2007, s. 124.

¹⁵⁷ Knuutinen 2012, s. 194.

sesta, vaan jakautumisen jälkeen kertyvistä vuokratuloista, ei tällainen tulkinta ole aukottomasti perusteltavissa¹⁵⁸. Tällaisissakin järjestelyissä olennaista on kuitenkin hyväksyttävien liiketaloudellisten perusteiden olemassaolo, eikä pelkillä verotuksellisilla perusteilla tehtyä järjestelyä välttämättä hyväksyttäisi. Edellisissä ratkaisuissa esillä olleita verotuksesta riippumattomia perusteluja järjestelyille olivat esimerkiksi tarve alentaa yhtiön osakkeiden arvoa johdon sitouttamisen helpottamiseksi sekä sukupolvenvaihdokseen valmistautuminen. Liiketaloudellisten ja verotuksellisten tarkoituksien suhdetta edellä esitellyissä ratkaisuissa on kuitenkin vaikeampi arvioida.¹⁵⁹

Vaikka jakautumiset keskinäiseen kiinteistöosakeyhtiöön on useissa ratkaisuissa hyväksytty, voi jakautumisessa keskinäiseen kiinteistöosakeyhtiöön tai asunto-osakeyhtiöön kuitenkin esiintyä myös piirteitä, jotka voivat johtaa EVL 52 h §:n tai VML 28 ja 29 §:n soveltamiseen. Jakautumisen ei tulisi esimerkiksi mahdollistaa sitä, että yhtiön varoihin kuuluva huoneisto voitaisiin siirtää osakkaan omistukseen ilman veroseuraamuksia. Osakeyhtiön omistama osakkaan käytössä oleva vakituinen asunto tai vapaa-ajan asunto voi olla osakkaan kannalta epäedullinen, koska sen arvo vähennetään osakkeiden arvosta osingon pääomatulo- ja ansiotulo-osuuksia laskettaessa. Lisäksi asuntoetu on osakkaalle veronalainen. Tämän vuoksi jakautumisella voidaan pyrkiä pääsemään tällaisesta rakenteesta eroon.¹⁶⁰ Tällöin jakautumiseen voi liittyä riski veronkiertosäännösten soveltamisesta.

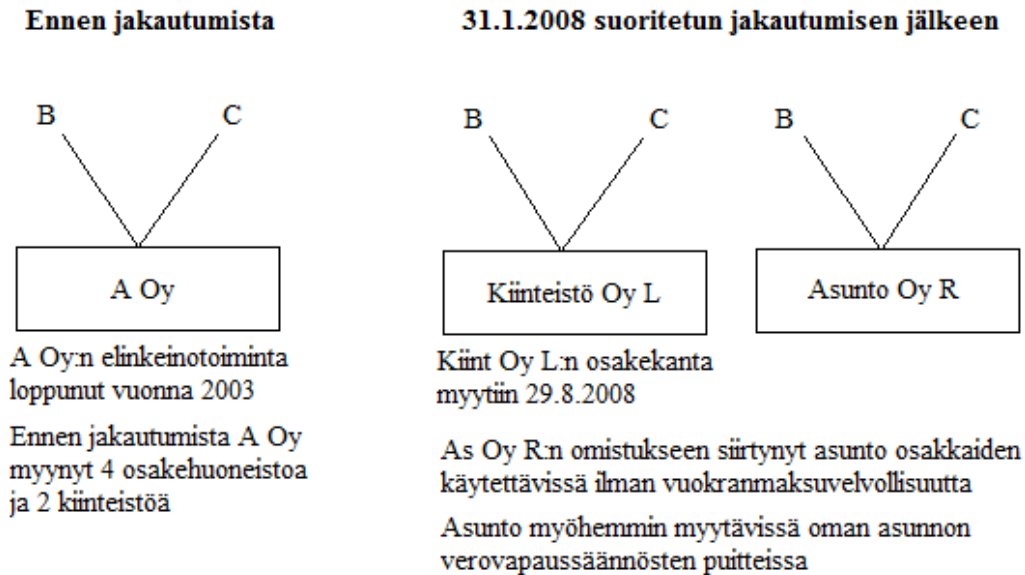
Tämänkaltainen tilanne oli esillä ratkaisussa KHO 2013:44. Tapauksessa A Oy oli lopettanut matkailupalveluihin liittyvän liiketoimintansa vuonna 2003, minkä jälkeen yhtiö oli ryhtynyt realisoimaan omistukseensa jääneitä vapaa-ajan asuntoja ja kahta rakentamattomaa tonttia. A Oy jakautui 31.1.2008 Kiinteistö Oy L:ksi sekä Asunto Oy R:ksi, eikä yhtiöllä enää jakautumishetkellä ollut liiketoimintaa, vaan ainoastaan kaksi 130 kilometrin päässä toisistaan sijaitsevaa kiinteistöä. Yhtiön kahden osakkaan tarkoituksena oli pitää R:n kunnassa sijaitseva asunto eläkeasuntonaan ja helpottaa jakautumisella Kiinteistö Oy L:n osakkeiden myyntiä, ja tämän yhtiön osakkeet saatiinkin myytyä 29.8.2008. Jakautuneen yhtiön osakkaat olisivat kuitenkin voineet käyttää Asunto Oy R:n omistukseen siirtynyttä asuntoa TVL 53.1 §:n mukaisella tavalla ilman vuokranmaksuvelvoitetta, mikä

¹⁵⁸ Kukkonen 2010, s. 315 ja Järvenoja 2007, s. 123.

¹⁵⁹ Knuutinen 2012, s. 196.

¹⁶⁰ Penttilä 2008, s. 110.

ei olisi ollut ennen jakautumista mahdollista. Lisäksi asunto olisi voitu myöhemmin myydä oman asunnon verovapautta koskevien säännösten puitteissa, jolloin jakautuneen yhtiön omistusaikana kertynyt arvonnousu olisi jäänyt verovapaaksi. Tilannetta havainnollistaa seuraava kuvio:

Kuvio 2. KHO 2013:44.

Yhtiön esittämä liiketaloudellinen perustelu oli luoda tilanne, jossa toimintansa lopettaneen yhtiön tarpeeton omaisuus saadaan realisoitua. KHO kuitenkin katsoi, että järjestelyllä saavutettiin yritysjärjestelydirektiivin sekä EVL 52 c §:n tarkoituksen vastaisia veroetuja, ja yhtenä järjestelyn pääasiallisista tarkoituksista oli täten pidettävä veron kiertämisestä tai välttämistä EVL 52 h §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Ratkaisu KHO 2013:44 tehtiin äänestämällä, ja äänestystulos oli 3–2. Tämä kuvastaa hyvin aiheen tulkinnanvaraisuutta sekä sallittujen yritysjärjestelyjen ja veron kiertämisen välisen rajanvedon vaikeutta, koska vastakkaiseen suuntaan vetäviä argumentteja nostettiin myös esiin. Äänestyksessä vähemmistöön jääneet katsoivat esimerkiksi, että EVL 52 h §:n soveltaminen kyseisissä olosuhteissa olisi EUT:n tuomiossa C-28/95 tarkoitettulla tavalla suhteellisuusperiaatteen vastaista. Enemmistö kuitenkin katsoi, että jakautumista koskevien verosäännösten tavoitteen mukaisena ei voida pitää järjestelyä, jossa veronalaista tuottoa tuottava varallisuuserä siirtyy osakkaiden yksityistaloudessa verovapaasti käytettäväksi.

Huomionarvoista ratkaisussa KHO 2013:44 on se, että siinä rajataan merkittävästi EVL 52 h §:n soveltamisalaa. Ratkaisusta ilmenee, ettei EVL 52 h §:ää tule soveltaa vain sillä perusteella, että jakautuva yhtiö ei enää harjoita liiketoimintaa eikä myöskään siksi, että järjestelyn tavoitteena on jakautuvan yhtiön omistaman kiinteistön nopea myynti, johon jakautumisella valmistaudutaan. Ratkaisun perusteella myöskään edullisempien laskentäsääntöjen piiriin pääseminen ei automaattisesti tarkoita EVL 52 h §:n soveltamista, mikäli omaisuus pysyy kuitenkin verotuksen piirissä.

Kriittisemmin tulee sen sijaan suhtautua nimenomaan sellaisiin järjestelyihin, joilla tavoitellaan yritysjärjestelysäännösten jaksotusetujen lisäksi muita, mahdollisesti lopullisiksi jääviä veroetuja.¹⁶¹ KHO totesikin ratkaisussa, että jakautumissäännösten tavoitteena on mahdollistaa yritystoiminnan uudelleenjärjestely säännösten mukaisissa tilanteissa ilman veroseuraamuksia, mutta säännösten tavoitteena ei voida pitää järjestelyä, jossa veronalaista tuloa tuottava omaisuuserä siirtyy osakkaiden yksityistaloudessa verovapaasti käytettäväksi. KHO katsoi tämän olevan jakautumissäännösten vastainen veroetu, jota ei voitu myöskään pitää yritysjärjestelyyn liittyvänä tavanomaisena seuraamuksena¹⁶². Tässä ratkaisussa jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat olisivat siis saavuttaneet sellaisia lopullisia veroetuja, joita ei olisi syntynyt ilman jakautumista, ja veroetujen katsottiin olevan keskeisin syy jakautumisen toteuttamiseen.¹⁶³

Liiketaloudellisia perusteita voi olla vaikeaa löytää sellaiselle jakautumiselle, jossa yhtiön hiljattain hankkima tai rakennuttama osakkaan käytössä oleva asunto siirretään jakautumisessa asunto-osakeyhtiöön, jonka osakkeet osakas omistaa.¹⁶⁴ Tätä muistuttava järjestely on kuitenkin hyväksytty ratkaisussa KHO 2009-T-508 (ei julk.). Tapauksessa oli esillä kysymys peitellystä osingosta. A Oy oli hankkinut kiinteistön, jolle se oli alkanut rakennuttaa rakennusta. Yhtiö jakautui kolmeksi uudeksi yhtiöksi, joista yhteen siirtyi varsinainen liiketoiminta, toiseen arvopaperikauppa ja kolmanteen kiinteistö, jolla sijaitsevan rakennuksen valmistumisaste jakautumishetkellä oli noin 60 prosenttia. Kiinteistön vastaanottava yhtiö oli asunto-osakeyhtiö, ja A Oy:n osakas B oli puolisonsa kanssa muuttanut taloon asumaan pian jakautumisen jälkeen. KHO:n mukaan jakautuvan yhtiön

¹⁶¹ Andersson – Penttilä 2014, s. 803.

¹⁶² Penttilä 2016, s. 94.

¹⁶³ Engblom ym. 2016, s. 451.

¹⁶⁴ Penttilä 2008, s. 110.

ei voitu kyseisissä olosuhteissa katsoa antavan jakautumisessa peiteltyä osinkoa osakkeenomistajalleen. Ratkaisun perusteella vaikuttaa epätodennäköiseltä, että jakautuvan yhtiön osakkeenomistajaa verotettaisiin peittelystä osingosta edes silloin, kun osakkaan omistamaan uuteen yhtiöön siirtyy jakautuvan yhtiön omistama kiinteistö, jolla osakas asuu. Toisaalta esimerkiksi rakennuksen valmistumisaste on saattanut vaikuttaa ratkaisun arviointiin, joten päätöksen ei voida katsoa täysin poissulkevan peitellyn osingon verotamisen mahdollisuutta.¹⁶⁵

Veronkiertoepäilyjä saattaa nousta myös tilanteissa, joissa aiemmin TVL:n mukaan verotettu kiinteistöomaisuus siirretään jakautumisen yhteydessä elinkeinotoimintaa harjoittavalle yhtiölle. Normaalisti kiinteistöosakeyhtiön osakkeiden luovutus on rajattu EVL 6 b §:ssä verovapauden ulkopuolelle, mutta jakautumisen myötä kiinteistöt vastaanottavan yhtiön luonne saattaa muuttua siten, ettei sitä ole pidettävä pääasiallisesti kiinteistöjen omistusta ja hallintaa harjoittavana. Tällöin vastaanottavan yhtiön osakkeiden luovutus voisi jakautumisen jälkeen olla verovapaa käyttöomaisuusosakkeiden luovutus. Jakautumisella olisi siis periaatteellisella tasolla mahdollisuus muuntaa verollinen kiinteistöomaisuuden luovutus käyttöomaisuusosakkeiden verovapautta koskevan säännöksen piiriin. Tällaiseen järjestelyyn saatettaisiin kuitenkin puuttua veron kiertämistä estävillä säännöksillä, mikäli toimenpiteet ovat selkeästi suunnitelmallisia ja kiinteistöomistuksen merkitys yhtiön toiminnalle on merkittävä. Myös toimenpiteiden aikajänne sekä muut asiaan vaikuttavat seikat olisi myös otettava veronkiertotarkoitusta arvioitaessa huomioon.¹⁶⁶

4.1.3 Jakautumista seuraavat toimenpiteet

Varsinaisen jakautumisen yhteydessä syntyy melko harvoin sellaisia veroetuja, jotka johdaisivat veronkiertosäännösten soveltamiseen. Veronkiertosäännösten soveltamisen kannalta ongelmallisia ovat olleet erityisesti jakautumisen jälkeiset jatkotoimet.¹⁶⁷ Yritysjärjestelyjä koskevien erityissäännösten tarkoituksena ei ole antaa lopullista verovapautta

¹⁶⁵ Honkamäki – Pennanen 2010, s. 208.

¹⁶⁶ Saarinen 2016, s. 715–716.

¹⁶⁷ Knuutinen 2012, s. 188.

vaan ainoastaan jaksotusetuja tuloverotuksessa siten, että tuloverotus lykkääntyy yritysjärjestelyä seuraavaan varojen luovutukseen¹⁶⁸. Yritysjärjestelysäännösten tarkoituksen vastaiset veroedut saavutetaankin usein vasta järjestelyä seuraavilla toimenpiteillä, mikäli yritysjärjestely luo mahdollisuuden päästä jatkossa edullisempien verosäännösten piiriin. Tällaisissa tilanteissa tilapäiseksi tarkoitettujen jaksotusedut saattavatkin jäädä pysyviksi.¹⁶⁹ Yhtenä veronvälttämistarkoitukseen mahdollisesti viittaavana tekijänä onkin lainvalmisteluaineistossa mainittu esimerkiksi yhtiöitetyn toiminnan lopettaminen pian siirron jälkeen.¹⁷⁰ Veronkiertosäännösten soveltumisen kannalta onkin olennaista arvioida varsinaista yritysjärjestelyä ja sitä seuraavia toimenpiteitä kokonaisuutena mahdollista veronkiertotarkoitusta arvioitaessa.

Oikeuskäytännössä yritysjärjestelyä seuraavat toimenpiteet ovat vaikuttaneet veronkiertämistarkoituksen arviointiin erityisesti jakautumisissa, joissa vastaanottavaan yhtiöön siirtyä lähinnä varsinaisessa liiketoiminnassa tarpeetonta sijoitusvarallisuutta. Yhtiön tuleva purkaminen vaikutti veronkiertotarkoituksen arviointiin esimerkiksi aiemmin esitellyssä ratkaisussa KHO 1999:63, jossa jakautumiseen sovellettiin silloista EVL 52 g §:ää, koska jakautumisessa syntynyt sijoitusyhtiö oli tarkoitus purkaa 4–5 vuoden kuluessa jakautumisesta. Ratkaisun pohjalta ei kuitenkaan voida johtaa kieltoa purkaa yhtiötä jakautumisen jälkeen, vaan purkaminenkin voi myöhemmin olla mahdollista, mikäli se ei ole jakautumisen suora jälkitoimenpide.¹⁷¹

Myöhemmässä oikeuskäytännössä varsinainen jakautuminen liiketoimintayhtiöksi ja sijoitusyhtiöksi on voitu hyväksyä EVL 52 c §:n mukaisena jakautumisena, mutta yritysjärjestelyä seuraavia toimenpiteitä on tällöin voitu arvioida VML 28 ja 29 §:n valossa. Varsinaisen jakautumisen sekä sitä seuraavien toimenpiteiden veronkiertotarkoituksen arviointi on siis usein eriytetty toisistaan¹⁷². Esimerkiksi ratkaisussa KVL 65/2000 hyväksyttiin jakautuminen kahdeksi liiketoimintayhtiöksi sekä sijoitusvarallisuutta hallitsevaksi yhtiöksi. Päätöksessä todetaan kuitenkin erikseen, ettei ennakkoratkaisulla oteta

¹⁶⁸ Helminen 2016, s. 184.

¹⁶⁹ Andersson – Penttilä 2014, s. 800.

¹⁷⁰ VaVM 49/1995, kohta 2.

¹⁷¹ Immonen 2015, s. 493.

¹⁷² Kukkonen – Walden 2015, III OSA Yritysjärjestelyt ja muut omaisuussiirrot yrityksessä > 10 Yritysjärjestelyjen veronkiertosäännös EVL 52h § > 10.2 Soveltamistilanteita.

kantaa peiteltyä osinkoa koskevan VML 29 §:n mahdolliseen soveltamiseen, mikäli sijoitustoimintaa jatkava yhtiö purettaisiin tai luovutettaisiin jakautumisen jälkeen. Sijoitusyhtiön purkamisen myötä osakkeenomistajalle siirtyisi luovutusvoittoverotuksen piirissä jakautuvalle yhtiölle aiemmin kuulunutta sijoitusvarallisuutta osingonjaon veroseuraamukset sivuuttaen, mikä sinänsä täyttäisi peiteltyyn osingon tunnusmerkit. KVL:n ratkaisun perusteella sijoitusyhtiön purkamisen yhteydessä liiketaloudellisten perusteiden riittävyys ja mahdollinen veronkiertotarkoitus tulisivat siis uudelleen arvioitavaksi. Ratkaisun KHO 1999:63 jälkeen linjana onkin yleensä ollut se, että varsinainen jakautuminen voidaan hyväksyä EVL 52 c §:n mukaisesti jatkuvuusperiaatetta noudattaen, mutta jakautumista seuraavia toimenpiteitä voidaan arvioida uudelleen VML 28 §:n ja VML 29 §:n valossa.

Vaikka omaisuuden nopea edelleenluovutus jakautumisen jälkeen voikin viitata veronkiertotarkoitukseen, on jakautumisessa syntyneen sijoitusyhtiön osakkeiden myynti pian jakautumisen jälkeen myös joissakin tilanteissa hyväksytty. Ratkaisussa KHO 2001-T-2512 (KVL 30/2001) asianajotoimintaa harjoittava A Oy oli jakautunut liiketoimintaa jatkavaksi yhtiöksi sekä sijoitustoimintaa harjoittavaksi yhtiöksi (B Oy). Varsinainen jakautuminen oli hyväksytty, ja siitä oli jo aiemmin saatu keskusverolautakunnan ennakkoratkaisu. Asianajaja C omisti jakautumisen jälkeen kummankin uuden yhtiön osakkeista 14,2 prosenttia. C:n oli tarkoitus luovuttaa sijoitusyhtiö B Oy:n osakkeet siten, että B Oy hankkisi tai lunastaisi omia osakkeitaan käyvästä arvosta. C:llä oli myös mahdollisuus myydä osakkeensa ulkopuoliselle, jolloin yhtiöllä tai muilla osakkailta olisi ollut yhtiöjärjestyksen mukainen oikeus lunastaa osakkeet.

KVL totesi ennakkoratkaisussaan, että B Oy:n mahdollinen omien osakkeiden lunastus tai hankkiminen tapahtuisi VML 29.2 §:ssä tarkoitettulla tavalla osingosta menevän veron välttämiseksi. Arviointiin vaikuttavia seikkoja olivat erityisesti jakamattomien voittovarojen siirtäminen jakautumisessa vain toiseen yhtiöön, velkojen jättäminen vain asianajotoimintaa harjoittavaan yhtiöön sekä osakkeiden hankinnan tai lunastuksen tapahtuminen pian jakautumisen jälkeen. Toisena vaihtoehtona oli kuitenkin osakkeiden myyminen muille sijoitusyhtiön osakkaille. KVL katsoi, että mikäli osakkeet myydään muille yhtiön osakkaille, myynteihin sovellettaisiin omaisuuden luovutusvoittoa koskevia tuloverolain säännöksiä. KVL:n näkemyksen mukaan kyseessä ei siis olisi tällöin peitelty osinko,

koska osakkeet oli tarkoitus myydä yhtiön alkuperäisille omistajille, eikä järjestelyyn käytettäisi jakautuneesta yhtiöstä siirtyneitä voittovaroja. Ratkaisusta käy myös ilmi, että vaikka yhtiön osakasta verotettaisiin peitelystä osingosta, ei se yksinään merkitsisi aikanaan toteutetun jakautumisen katsomista EVL 52 h §:n tarkoittamaksi veron kiertämiseksi. KVL:n antamaan ennakkoratkaisuun ei tullut muutosta korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Ratkaisun perusteella jakautumisessa syntyneen sijoitusyhtiönkin osakkeet voidaan joissakin tilanteissa luovuttaa pian jakautumisen jälkeen ilman, että järjestelyä pidetään veron kiertämisenä tai peitellyn osingon jakamisena. Yhtiön omien osakkeiden lunastuksen peiteltyksi osingoksi katsomiseen vaikutti erityisesti se seikka, että jakokelpoiset varat oli ohjattu vain toiseen yhtiöön, ja toisaalta lunastus olisi tapahtunut pian jakautumisen jälkeen. Sijoitusyhtiön osakkeiden myynti muille yhtiön osakkaille vaikuttaisi kuitenkin mahdolliselta, mikäli kaupassa ei käytetä jakautuneesta yhtiöstä siirtyneitä varoja. Lisäksi ratkaisusta käy selvästi ilmi, ettei jakautumista ole pidettävä EVL 52 h §:n tarkoittamana veron kiertämisenä vain sillä perusteella, että yksittäinen osakas saa perusteetonta etua. Varsinaiseen jakautumiseen voidaan tällaisissa tilanteissa soveltaa jatkuvuusperiaatetta, mutta kyseisen osakkaan mahdolliseen etuun voidaan puuttua peiteltyä osinkoa koskevilla säännöksillä.¹⁷³

Jakautumisessa syntyneiden sijoitusyhtiöiden purkaminen oli esillä myös tuoreessa ratkaisussa KHO 2016:115. Rakennuslalla toimivien X Oy:n ja Y Oy:n kokonaisjakautumiset oli toteutettu EVL 52 c §:n mukaisesti, ja jakautumisille oli katsottu olleen verotuksessa hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet. Jakautumisissa syntyneet sijoitustoimintayhtiöt Z Oy ja R Oy oli purettu noin kaksi vuotta jakautumisen jälkeen. Luonnollinen henkilö A oli ollut osakkaana sekä jakautuneissa että puretuissa yhtiöissä, ja tapauksessa oli kyse siitä, tulisiko A:n Z Oy:stä ja R Oy:stä saamien jako-osuuksien verotukseen soveltaa luovutusvoittoa koskevia säännöksiä vai veron kiertämistä sekä peiteltyä osinkoa koskevia VML 28 ja 29 §:n säännöksiä. EVL 52 h §:n soveltaminen aiemmin tapahtuneeseen jakautumiseen ei ollut esillä, koska X Oy:n ja Y Oy:n jakautumisen keskeisenä syynä

¹⁷³ Knuutinen 2012, s. 192–193.

oli ollut tavoite myydä yhtiöt, eli jakautumisille oli verotuksesta riippumaton vahva liiketaloudellinen syy.

KHO totesi, että verovelvollinen voi lopettaa omistamansa yhtiön toiminnan ja purkaa yhtiön, eikä purkamiselle tarvitse lähtökohtaisesti esittää liiketaloudellisia perusteita. Koska purettavat yhtiöt olivat kuitenkin syntyneet aiemmassa jakautumisessa, tuli asiaa arvioida kokonaisuutena. KHO kuitenkin totesi, ettei järjestelyjen kokonaisuutta arvioida voitu pitää ilmeisenä, että jakautumiset olisivat olleet vain välivaihe ja että järjestelyjen todellinen syy olisi ollut jakautumisessa syntyneiden sijoitusyhtiöiden purkaminen ja osingonjaon verotusta kevyempi luovutusvoiton verotus. Yhtiöiden purkamisiin ei täten sovellettu VML 28 §:n yleistä veronkiertosäännöstä. A:n saamiin jako-osuuksiin ei myöskään tullut soveltaa peiteltyä osinkoa koskevaa VML 29 §:ää, vaan niiden verottamiseen tuli soveltaa luovutusvoittoverosäännöksiä. A:n jako-osuuksien luovutusvoiton verotuksessa päästiin täten käyttämään 40 prosentin hankintameno-olettamaa, jolloin verorasitus muodostui verotarkastuskertomuksen perusteella huomattavasti pienemmäksi kuin avoimen osingonjaon tilanteessa.

Ratkaisu osoittaa, ettei jakautumisessa syntyneen sijoitusyhtiön nopea purkaminenkaan automaattisesti johda veronkiertosäännösten soveltamiseen, mutta toisaalta se ei myöskään sulje pois sitä mahdollisuutta, etteikö VML 28 § voisi joskus tällaisissa tilanteissa tulla sovellettavaksi.¹⁷⁴ Ratkaisun KHO 1999:63 jälkeen oikeuskäytännössä on yleensä ollut linjana nimenomaan se, että varsinainen jakautuminen voidaan sinänsä hyväksyä EVL 52 c §:n mukaisesti, mutta seuraavia toimenpiteitä voidaan tarkastella VML 28 ja 29 §:n valossa. Ratkaisu KHO 2016:115 vaikuttaisi kuitenkin nostavan kynnystä myös VML 28 ja 29 §:n soveltamisen jakautumisessa syntyneen sijoitusyhtiön purkamisen osalta varsin korkealle.

Veronkiertotarkoituksen arviointiin vaikuttaa olennaisesti myös vastaanottavan yhtiön luonne.¹⁷⁵ Liiketoimintayhtiöiden myynnin tai purkamisen osalta ei ole ainakaan oikeus-

¹⁷⁴ Penttilä 2016, s. 96.

¹⁷⁵ Esimerkiksi ratkaisussa KVL 98/2002 rakennuslalla toimiva X Oy oli ostanut keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön osakekannan. Kiinteistöosakeyhtiö aiottiin jakaa useaksi asunto-osakeyhtiöksi, joille kiinteistöosakeyhtiön omistama tontti oli tarkoitus jakaa rakennusoikeuksien suhteessa. Lisäksi perustettaisiin kiinteistöosakeyhtiö, jolle siirtyisivät kiinteistöllä sijaitsevat teollisuusrakennukset, ja perustettava kiinteistöosakeyhtiö sulautettaisiin emoyhtiönsä välittömästi jakautumisen jälkeen. Jakautumisessa syntyneiden

käytännössä esiintynyt vastaavaa problematiikkaa kuin sijoitusyhtiöiden osalta, eikä tällaisissa tilanteissa liene sovellettu EVL 52 h §:ää tai VML 28 ja 29 §:ää. Yrityskauppaan valmistautuminen onkin katsottu yhdeksi hyväksyttäväksi liiketaloudelliseksi perusteluksi jakautumiselle.¹⁷⁶ Lisäksi osakkeiden mahdollinen edelleenluovutus on nimenomaan otettu huomioon yritysjärjestelysääntelyssä, jonka mukaan verotus lykkääntyy järjestelyä seuraavaan omaisuuden luovutukseen.¹⁷⁷

4.2 Veronkiertosäännösten soveltamislinja jakautumistilanteissa

EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen tarkoituksena on siis evätä yritysjärjestelysäännösten suomat jaksotusedut sellaisilta järjestelyiltä, joissa veron kiertäminen tai veron välttäminen on järjestelyn yksinomainen tai yksi pääasiallisista tarkoituksista. EVL 52 h §:n sanamuoto on varsin niukka, joten sen tulkinta on viime kädessä kiinni konkreettisesta oikeuskäytännöstä. Oikeuskäytännössä EVL 52 h §:n soveltamisen suhteen ollaan kuitenkin oltu varovaisia.¹⁷⁸ Vaikka EVL 52 h §:n soveltamisen mahdollisuus on useassa ratkaisussa ollut esillä, ei sitä käytännössä ole kovinkaan usein sovellettu jakautumiseen. KHO:n ja KVL:n varovainen linja EVL 52 h §:n soveltamiseen vaikuttaisi kuitenkin sinänsä noudattelevan EUT:n linjaa yritysjärjestelydirektiivin veronkiertoartiklan soveltamisesta. EUT:n ratkaisujen perusteella kyseessä onkin poikkeusäännös, jota tulee tulkita suppeasti. Säännöksen sanamuodon mukaan tulkittuna soveltamiskynnys voisi periaatteessa olla hieman matalampikin, sillä EVL 52 h §:llä tunnutaan puuttuvan lähinnä sellaisiin tilanteisiin, joissa veronkiertotarkoitus on järjestelyn yksinomainen tarkoitus.

Oikeuskäytännön perusteella veron kiertämisenä EVL 52 h §:n tarkoittamalla tavalla ei lähtökohtaisesti ole pidettävä sijoitusvarallisuuden tai pelkän kiinteistön siirtämistä ja-

asunto-osakeyhtiöiden osakkeet luettiin osakkeenomistajan verotuksessa vaihto-omaisuuteen, ja osakkeet oli tarkoitus luovuttaa pian jakautumisen jälkeen, mutta jakautumiseen sovellettiin silti EVL 52 c §:n säännöksiä, eikä järjestelyä pidetty veron kiertämisenä.

¹⁷⁶ Andersson – Penttilä 2014, s. 801–802.

¹⁷⁷ Knuutinen 2012, s. 193.

¹⁷⁸ Kukkonen – Walden 2015, III OSA Yritysjärjestelyt ja muut omaisuussiirrot yrityksessä > 10 Yritysjärjestelyjen veronkiertosäännös EVL 52h § > 10.2 Soveltamistilanteita.

kautumisessa erilliseen yhtiöön. Varojen ja velkojen ei myöskään tule siirtyä jakautumisessa vastaanottaville yhtiöille samassa suhteessa. Veron kiertämisenä tai välttämisenä ei ole myöskään pidetty jakautumisia, joissa vastaanottava yhtiö on keskinäinen kiinteistö-osakeyhtiö, vaikka oikeuskirjallisuudessa eriäviäkin näkökulmia on tästä aiheesta esitetty. Jakautumiselle esitettyjä hyväksytyjä liiketaloudellisia perusteita ovat oikeuskäytännössä olleet esimerkiksi taseen pilkkominen tarkoituksenmukaisempiin kokonaisuuksiin tulevaan yrityskauppaan tai sukupolvenvaihdokseen varautumiseksi sekä taseen keventäminen uusien osakkaiden rekrytoinnin helpottamiseksi. Verohallinnon jakautumista koskevassa ohjeessa esimerkkinä liiketaloudellisista perusteista on mainittu näiden lisäksi kiinteistöomaisuuden eriyttäminen eri yhtiöihin tai erottaminen muusta toiminnasta myyntitarkoituksessa¹⁷⁹. Jakautumisella ei kuitenkaan täydy olla tällaisia omistusjärjestelyihin liittyviä tavoitteita, vaan jakautuminen voi liittyä vaikkapa toiminnan kehittämiseen tai riskienhallinnan parantamiseen¹⁸⁰. Ainakin edellä mainittuja omistusjärjestelytavoitteita on kuitenkin lähtökohtaisesti pidetty oikeuskäytännössä riittävinä liiketaloudellisina perusteluina jakautumiselle.

Oikeuskäytäntö onkin kehittynyt siihen suuntaan, että varsinaiseen jakautumiseen voidaan yleensä soveltaa EVL 52 c §:n jatkuvuusperiaatetta.¹⁸¹ Yksittäisen yritysjärjestelyn tilanteessa EVL 52 h §:n soveltaminen rajautunee ainoastaan täysin selkeisiin veronkiertotilanteisiin, joissa järjestelylle ei voida esittää muita kuin verotuksellisia perusteluja.¹⁸² Ratkaisussa KHO 1999:63 EVL 52 h §:n soveltaminen tuli kyseeseen, koska jo ennen järjestelyä oli tiedossa, että jakautumisessa syntyvä sijoitusyhtiö tultaisiin purkamaan, jolloin jakautuvan yhtiön jakokelpoiset varat oltaisiin saatu jaettua osakkaille luovutusvoittoverotuksen piirissä. Ratkaisussa KHO 2013:44 ratkaiseva tekijä puolestaan oli jopa lopulliseksi jäävä yritysjärjestelysäännösten tarkoituksen vastainen verovapaus.

Useissa ratkaisuissa veronkiertotarkoitusta on tarkasteltu erikseen varsinaisen jakautumisen ja tätä seuraavien toimenpiteiden osalta, jolloin jakautuminen on saatettu hyväksyä EVL 52 c §:n mukaisena, mutta järjestelyä seuraavat toimenpiteet ovat nostaneet esiin kysymyksen VML 28 §:n yleisen veronkiertosäännöksen ja VML 29 §:n peiteltyä osinkoa

¹⁷⁹ Verohallinto 2016 a, kohta 4.2.1.

¹⁸⁰ Penttilä 2008, s. 104.

¹⁸¹ Knuutinen 2012, s. 188.

¹⁸² Kukkonen – Walden 2015, III OSA Yritysjärjestelyt ja muut omaisuussiirrot yrityksessä > 10 Yritysjärjestelyjen veronkiertosäännös EVL 52h § > 10.2 Soveltamistilanteita.

koskevan säännöksen soveltamisesta. Jakautumisen jälkeiset toimet ovat veronkiertotar-koituksen arvioinnissa korostuneessa asemassa, koska niiden perusteella voidaan päätellä, mikä painoarvo liiketaloudellisilla tekijöillä on järjestelyssä ollut¹⁸³. Veronkiertämistarkoitukseen voisikin viitata esimerkiksi jakautumisessa syntyneen vastaanottavan yhtiön myynti, purkaminen tai yhtiön omien osakkeiden hankkiminen pian jakautumisen jälkeen. Tällaisissakin tilanteissa veronkiertosäännösten soveltumista on pohdittu lähinnä tilanteissa, joissa jakautumisessa toiseen yhtiöön on siirtynyt vain sijoitusvarallisuutta. Liiketoimintayhtiöiden osakkeiden myynnissä tai yhtiön purkamisessa ei vastaavaa riskiä veronkiertosäännösten soveltamisesta liene ollut.

Ei ole ollut myöskään täysin selvää, kuinka pian jakautumisen jälkeen vastaanottavan sijoitusyhtiön osakkeita voidaan luovuttaa tai uusi yhtiö purkaa, jotta veronkiertosään-nökset eivät tule järjestelykokonaisuuteen sovellettavaksi. Veronkiertosäännöksistä ei voida suoraan johtaa mitään karenssiaikaa. Vaikka vastaanottavan yhtiön pikainen pur- kaminen tai luovutus voikin viitata veronkiertämistarkoitukseen, eivät ne kuitenkaan sel- laisenaan joka tilanteessa johda veronkiertosäännösten soveltamiseen.¹⁸⁴ Erityisesti tuore ratkaisu KHO 2016:115 vaikuttaisi asettavan kynnyksen veronkiertosäännösten sovelta- miselle jakautumisessa syntyneen sijoitusyhtiön purkamisen yhteydessä melko korkealle. Ratkaisu ei kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, etteivätkö veronkiertosäännökset voisi tällaisissa tilanteissa joskus soveltua, mutta ainakaan jakautumisessa syntyneen si- joitusyhtiön purkamisen ei voida automaattisesti katsoa johtavan veronkiertosäännösten soveltamiseen¹⁸⁵.

EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen lisäksi myös VML 28 §:n yleisen veron- kiertosäännöksen ja peiteltyä osinkoa koskevan VML 29 §:n säännöksen soveltamiskyn- nykset vaikuttavatkin ainakin ratkaisun KHO 2016:115 jälkeen olevan jakautumisen yh- teydessä varsin korkealla. Veron kiertämistä estävillä säännöksillä tunnutaan jakautumis- tilanteissa puuttuvan vain hyvin selkeisiin veronkiertotilanteisiin. Oikeuskäytännön pe- rusteella vaikuttaakin siltä, että monenlaisia jakautumisia voidaan toteuttaa ilman pelkoa veronkiertosäännösten soveltamisesta. Tämä saattaa myös lisätä entisestään jakautumisen käyttöä myös verosuunnittelukeinona. Lähtökohtana ei voida kuitenkaan pitää sitä, että

¹⁸³ Myrsky – Malmgrén 2014, s. 418.

¹⁸⁴ Immonen 2015, s. 496.

¹⁸⁵ Penttilä 2016, s. 96–96.

kaikki järjestelyt olisivat lain tarkoituksen mukaisia ja hyväksyttäviä etenkin, kun huomioidaan, että yritysjärjestelysäännösten huojennusten piiriin pääsemisen intressi on yleensä suuri¹⁸⁶. Toki jokaisessa yksittäistapauksessa veronkiertotarkoitusta on arvioitava erikseen, joten liian pitkälle meneviä yleistyksiä ei oikeuskäytännöstäkään voida johtaa. Unohtaa ei myöskään sovi ennakkoratkaisun hakemisen merkitystä jakautumisen vero-kohtelusta varmistumiseksi.

¹⁸⁶ Saarinen 2016, s. 700.

5 VERON KIERTÄMISTÄ ESTÄVIEN SÄÄNNÖSTEN SOVELTAMINEN OSAKEVAIHDOS- MINEN OSAKEVAIHDOS- MINEN OSAKEVAIHDOS-

5.1 Osakevaihdon ongelmakohtia veronkiertosäännösten soveltamisen kannalta

Veronkiertosäännösten soveltaminen on perinteisesti ollut esillä sellaisten järjestelyiden yhteydessä, joihin on liittynyt eniten verosuunnittelullista mielenkiintoa. Yleensä veronkiertosäännökset ovat olleet esillä jakautumista koskevissa ratkaisuisa, mutta viime vuosien aikana veron kiertämiseen liittyvät kysymykset ovat nousseet esiin erityisesti osakevaihtoa koskevissa tapauksissa. Verosuunnittelulliset intressit osakevaihdon suorittamiseen jakautumisen sijasta kasvoivat varsinkin sen jälkeen, kun käyttöomaisuusosakkeiden luovutus säädettiin pääsääntöisesti verovapaaksi EVL 6 b §:n nojalla.¹⁸⁷ Säännöksen myötä osakevaihdolla voidaan päästä verovapaaseen jatkoluovutustilanteeseen, eikä tällaista mahdollisuutta elinkeinoverolain yritysjärjestelysäännöksiä muovatessa vielä ollut.¹⁸⁸ Osakevaihtotilanteissa EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen soveltaminen on viime aikoina ollut esillä hallinto-oikeuksien ratkaisuisa, ja näissä tapauksissa pohdittavaksi on noussut kysymys siitä, onko osakevaihdolla pyritty välttämään osinkotulojen ankarampaa verokohtelua.¹⁸⁹ Osakevaihto onkin veronkiertosäännösten soveltamisen kannalta ongelmallinen järjestely erityisesti silloin, kun järjestelyllä tavoitellaan lähinnä osingonjaon veroseuraamusten keventämistä tai EVL 6 b §:n hyödyntämistä, eikä järjestelylle ole osoitettavissa muita liiketaloudellisia perusteita.¹⁹⁰

Jo yritysjärjestelydirektiivin implementoinnin yhteydessä lain esitöissä todettiin osakevaihdossa saatujen varojen tai osakkeiden nopean edelleenmyynnin viittaavan veronkiertotarkoitukseen.¹⁹¹ Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että oikeuskäytännön perusteella

¹⁸⁷ Kukkonen 2010, s. 360.

¹⁸⁸ Kukkonen – Walden 2016, s. 301.

¹⁸⁹ Penttilä 2016, s. 98.

¹⁹⁰ Kukkonen – Walden 2015, III OSA Yritysjärjestelyt ja muut omaisuussiirrot yrityksessä > 10 Yritysjärjestelyjen veronkiertosäännös EVL 52h § > 10.2 Soveltamistilanteita.

¹⁹¹ VaVM 49/1995, kohta 2.

osakevaihdossa osakkeita hankkiva yhtiö saa osakkeiden hankintamenoksi osakkeiden käyvän arvon.¹⁹² Mikäli kyseiset osakkeet myytäisiin välittömästi osakevaihdon jälkeen, ei verotettavaa voittoa tällöin jäisi, vaikka luovutusvoitto olisi realisoitunut alkuperäisen osakkaan myydessä osakkeet. Veronkiertoon voivat viitata myös sellaiset tilanteet, joissa luonnollinen henkilö pyrkii hyödyntämään EVL 6 b §:n verovapaussäännöstä järjestelmällä omistuksensa konsernimuotoon, minkä jälkeen emoyhtiö luovuttaa osakevaihdossa saatuja osakkeita pian EVL 6 b §:n edellyttämän yhden vuoden omistusaajan täyttymisen jälkeen. Tällöin kysymykseksi nouseekin se, ovatko osakkeet edes olleet yhtiön käyttöomaisuutta.¹⁹³ Tällaiset tapaukset eivät kuitenkaan ole ainakaan oikeuskäytännössä nousseet esiin, vaan osakevaihdon veronkiertoon liittyvät kysymykset ovat yleensä painottuneet muille alueille, kuten rahavastikkeen tulkintaongelmiin sekä erityisesti osinkotulon verokohtelun keventämiseen liittyviin tilanteisiin.

Aiemmin yhtenä riskialueena veronkiertosäännösten kannalta oli tilanne, jossa osakevaihdolla voitiin pyrkiä välttelemään Suomen luovutusvoittoveroa, mikäli tytäryhtiön osakkeet oli tarkoitus myydä. Tämä johtui siitä, että aiemmin Suomessa käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot olivat veronalaisia ja tappiot vähennyskelpoisia, mutta useissa muissa valtioissa tällaiset luovutusvoitot oli säädetty verovapaiksi. Tällöin Suomen luovutusvoittoverotukselta saatettiin pyrkiä välttymään yritysjärjestelydirektiivin mukaisella osakevaihdolla siten, että suomalaisen emoyhtiön omistama tytäryhtiö, jonka osakkeiden luovutus tuottaisi verotettavaa luovutusvoittoa, luovutettaisiin osakevaihdolla sellaisessa maassa sijaitsevalle tytäryhtiölle, jossa luovutusvoitot ovat verovapaita. Järjestelyssä luovutetut osakkeet korvautuisivat tällöin emoyhtiön verotuksessa ulkomaisen tytäryhtiön osakkeilla hankintamenon säilyessä ennallaan. Ulkomaisen tytäryhtiön myydessä osakevaihdossa saadut osakkeet verovapaasti, voitto sisältyisi sen osakkeiden arvoon. Lisäksi ulkomainen tytäryhtiö olisi osakkeiden verovapaan luovutuksen jälkeen mahdollisesti voinut vielä jakaa voiton verovapaana osinkona takaisin emoyhtiölle.¹⁹⁴ EVL 6 b §:n säättämisen myötä tällaiset tilanteet ovat kuitenkin hyvin harvinaisia, koska käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot ovat EVL 6 b §:n edellytysten täytyessä nykyään myös Suomessa verovapaita.

¹⁹² Ks. esim. KHO 2002:81.

¹⁹³ Penttilä 2008, s. 102.

¹⁹⁴ HE 92/2004, kohta 3.3.1.

5.2 Rahavastike osakevaihdossa

EVL 52 f §:n mukaan osakevaihdossa vastike voi olla myös rahaa, mutta ei kuitenkaan enempää kuin kymmenen prosenttia vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa. Rahavastikkeen osalta osakevaihtoa pidetään veronalaisena luovutuksena. Rahavastikkeen osalta sääntely siis vastaa jakautumisen rahavastiketta koskevaa sääntelyä. Säännöksen sanamuodosta huolimatta rahavastikkeen enimmäismäärää ei ilmeisesti lasketa osakkoittain, vaan osakkeiden yhteenlasketusta nimellisarvosta kuten sulautumisessa. Täten lienee periaatteessa mahdollista, että joku osakkaista saa vastikkeena ainoastaan rahaa. Tällä tavalla osakevaihdon yhteydessä voitaisiin vähäisissä määrin lunastaa ulos sellaisia osakkaita, jotka eivät halua osallistua järjestelyn seurauksena syntyvään yhteistoimintaan, kunhan rahavastikkeelle säädetty enimmäismäärä ei ylity.¹⁹⁵

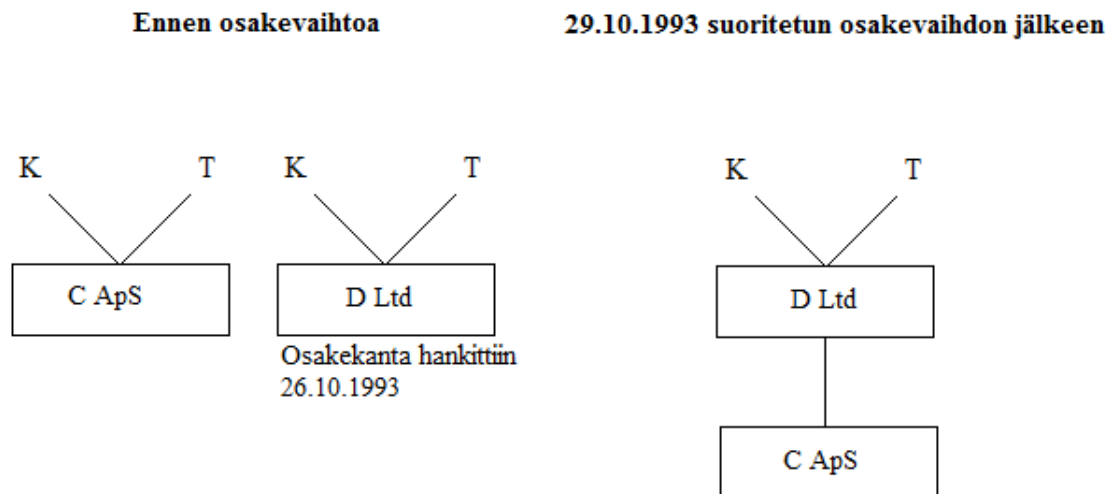
Rahavastikkeen enimmäismäärästä johtuen osakevaihtotilanteissa voi nousta esiin kysymys veron kiertämisestä, mikäli rahavastikerajaa on pyritty keinotekoisesti kiertämään. Osakevaihdon yhteydessä saatetaan esimerkiksi sopia tulevista menettelyistä yhtiön jakokelpoisten varojen jakamista koskien. Lähtökohtaisesti varojenjakoja koskevat sopimukset on arvioitava osakevaihdosta erillään. Mikäli osakevaihdon yhteydessä kuitenkin sovitaan esimerkiksi pian järjestelyn jälkeen tapahtuvasta osingonjaosta, voidaan asiaa arvioida kokonaisuutena. Tällöin kysymykseksi nouseekin se, että onko järjestelyllä pyritty vain kiertämään EVL 52 f §:n rahavastikkeen enimmäismäärä, ja tulisiko jaettu osinko ottaa huomioon rahavastikkeen enimmäismäärän ylittymistä arvioitaessa.¹⁹⁶

Tämänkaltainen järjestely oli esillä EUT:n ratkaisussa C-321/05, Kofoed, jossa kysymys koski juurikin rahavastikkeen enimmäismäärän tulkintaa. Tapauksessa K ja T omistivat yhtä suurin osuuksin tanskalaisen C ApS:n osakekannan. 26.10.1993 K ja T hankkivat myös irlantilaisen D Ltd:n osakkeet. 29.10.1993 D Ltd hankki osakevaihdolla K:n ja T:n omistaman C ApS:n osakkeet. Osakevaihdon jälkeen K ja T omistivat siis D Ltd:n osakekannan, ja D Ltd puolestaan omisti C ApS:n osakkeet. C ApS jakoi 1.11.1993 suuren

¹⁹⁵ Andersson – Penttilä 2014, s. 782–783.

¹⁹⁶ Immonen 2015, s. 386–387.

osingon D Ltd:lle, joka jakoi osingon edelleen K:lle ja T:lle 3.11.1993. Osinkoa ei voitu verosopimuksen määräysten vuoksi tuolloin verottaa Tanskassa, mutta 7.11.1993 voimaantullut uusi verosopimus olisi sallinut osingon verottamisen. Tanskan veroviranomaisen mukaan jaettua osinkoa oli pidettävä osakevaihdon yhteydessä suoritettuna käteisvastikkeena. Tällöin käteisvastikkeen 10 prosentin enimmäismäärä ylittyi, eikä osakevaihtoa koskevaa säännöstä sovellettu. Tilannetta voidaan havainnollistaa seuraavalla kuviolla:

1.11.1993 C ApS jakoi D Ltd:lle 2 742 616 Irlannin punnan (IEP) suuruisen osingon
 3.11.1993 D Ltd:n yhtiökokouksessa päätettiin jakaa 2 742 116 IEP:n suuruisen osinko K:lle ja T:lle

Kuvio 3. C-321/05, Kofoed.

EUT:n ratkaisun mukaan käteisvälirahalla tarkoitetaan rahasuorituksia, jotka ovat luonteeltaan aitoa vastiketta hankintaliiketoimesta. Toisin sanoen sillä tarkoitetaan suorituksia, jotka on sitovasti sovittu suoritettaviksi hankkivan yhtiön yhtiöpääomaa vastaavien arvopapereiden luovuttamisen lisäksi, liiketoimen taustalla olevista mahdollisista syistä riippumatta. Tuomioistuimien totesi myös, että väliraha on sen vastikkeen olennainen osa, jonka hankkiva yhtiö maksaa hankittavan yhtiön osakkaille viimeksi mainitun osakeenemmistön saadakseen.¹⁹⁷ EUT korosti sitä, että osinkosuorituksen tulisi olla sitovasti sovittu vastike hankintaliiketoimesta, jotta se voidaan katsoa käteisvälirahaksi. Pelkkä ajallinen tai muu yhteys hankintaliiketoimeen tai mahdollinen petostarkoitus ei EUT:n mukaan johda siihen, että suoritus tulisi katsoa käteisvälirahaksi.¹⁹⁸ Koska K:n ja T:n sekä

¹⁹⁷ C-321/05, Kofoed, kohdat 28 ja 29.

¹⁹⁸ C-321/05, Kofoed, kohdat 30 ja 31.

D Ltd:n välillä ei oltu tehty sopimusta, jossa D Ltd sitoutuisi jakamaan kyseisen osingon, eikä asiassa oltu esitetty mitään seikkoja, jotka osoittaisivat osingon olevan olennainen hankintaliiketoimen vastikkeen osa, ei osinkoa voitu pitää direktiivin tarkoittamana käteisvälirahana. Täten osakevaihdon verottamista oli lähtökohtaisesti pidettävä kiellettyinä, ellei järjestelyä olisi pidettävä veron kiertämisenä.¹⁹⁹

Ennakkoratkaisukysymyksessä olikin toissijaisesti esillä kysymys siitä, merkitsikö osingonjako kuitenkin sellaista oikeuden väärinkäyttöä, joka olisi oikeuttanut epäämään osakevaihdon verokohtelun veronkiertoartiklan nojalla, vaikka Tanskan lainsäädännössä artiklan täytäntöönpanevaa erityistä kansallista säännöstä ei ollutkaan. Tuomioistuimen mukaan direktiivin säännösten toistaminen kansallisessa lainsäädännössä sanasta sanaan ei ole tarpeen, vaan jäsenvaltion viranomaisilla on kansallista oikeutta soveltaessaan velvollisuus tulkita sitä niin pitkälti kuin mahdollista direktiivien sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti niiden tarkoittaman tavoitteen saavuttamiseksi.²⁰⁰ Veronkiertokysymyksen osalta EUT totesikin julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen mukaisesti, että on kansallisen tuomioistuimen tehtävä tutkia, onko Tanskan oikeudessa säännös tai yleinen periaate, jonka mukaan oikeuden väärinkäyttö on kiellettyä, tai veropetosta taikka veronkiertoa koskevia muita säännöksiä, joita voitaisiin tulkita veronkiertoartiklan mukaisesti ja näin perustella osakevaihdon verottamista. Mikäli kansallisesta lainsäädännöstä ei tällaista säännöstä löydy, on osakevaihdon verottaminen lähtökohtaisesti yritysjärjestelydirektiivin vastaista.

Veronkiertokysymyksen osalta arviointi jätettiin siis viime kädessä kansallisen tuomioistuimen arvioitavaksi, mutta lähtökohtaisesti osakevaihdon verottamista oli pidettävä direktiivin vastaisena. Tuomio antaa kuitenkin tulkinta-apua siihen, mitä kaikkea voidaan pitää direktiivin tarkoittamana rahavastikkeena. Pelkkä osingonjakoajankohdan läheisyys osakevaihdon kanssa ei vielä tarkoita sitä, että osinkoa olisi pidettävä osakevaihtoon liittyvänä käteisvastikkeena, vaikka varat osingonjakoon olisikin saatu osinkona kohdeyhtiöltä. Rahavastike voi olla kyseessä vain silloin, kun suoritus on sitovasti sovittu maksettavaksi osakevastikkeen lisäksi. Koska asiassa ei ollut käynyt ilmi, että vaihtoon osallis-

¹⁹⁹ C-321/05, Kofoed, kohdat 33–36.

²⁰⁰ C-321/05, Kofoed, kohdat 44 ja 45.

ten sekä hankkivan yhtiön välillä olisi tehty sopimusta, jossa hankkiva yhtiö olisi sitoutunut jakamaan kyseisen osingon, ei suoritusta voitu pitää direktiivin tarkoittamana rahavastikkeena. Rahavastike on myös kiinteästi kytköksissä nimenomaan osakkeiden hankintaan, eikä yleensä muille kuin hankkivan yhtiön osakkeita saavalle maksettuja suorituksia voida pitää rahavastikkeena²⁰¹.

Rahavastikkeen tulkintaongelmiin voidaan törmätä myös muiden suoritusten kuin osingonjaon yhteydessä. Olennaista on tällöinkin arvioida, kuinka sitovasti suoritus liittyy osakkeiden hankintaan. Tältä osin voidaan nostaa esiin ratkaisu KHO 2014:151. Siinä puoliset A ja B luovuttivat omistamansa kiinteistöosakeyhtiön (C Oy) osakekannan D Oyj:lle. A:n omistama 80 prosentin osuus C Oy:n osakekannasta luovutettiin osakevaihdoksi nimetyllä toimella D Oyj:n osakkeita ja rahavastiketta vastaan. A:n puoliso B myi samana päivänä ja samalla sopimuksella oman 20 prosentin osuutensa C Oy:n osakekannasta D Oyj:lle osakekaupalla rahakorvausta vastaan. A:n saamasta vastikkeesta 5 000 800 euroa toteutettiin suunnatulla osakeannilla ja 39 497,04 euroa rahana. B:n saama kauppahinta oli 1 260 074,29 euroa. Tapauksen arvioinnissa keskityttiin kysymyksen siitä, tuliko kauppaa ja osakevaihtoa arvioida yhtenä kokonaisuutena, jolloin puolisoille maksettu rahavastike yhteensä ylittäisi EVL 52 f §:ssä säädetyn 10 prosentin enimmäisrajan. A:n mukaan osakevaihtoa ja osakekauppaa tuli tarkastella erillisinä oikeustoina ja rahavastikkeen enimmäismäärää tarkastella osakaskohtaisesti.

KHO:n mukaan myös B:n saama kauppahinta oli otettava huomioon D Oyj:n maksaman rahavastikkeen tarkastelussa. Täten D Oyj:n suorittaman rahavastikkeen yhteismäärä ylitti 10 prosentin enimmäismäärän, joten A:n tekemään C Oy:n osakkeiden luovutukseen ei voitu soveltaa osakevaihtoa koskevia EVL 52 f §:n sekä TVL 45.2 §:n säännöksiä. C Oy:n osakkeiden luovutuksen seurauksena A:lle muodostui täten 3 572 522,94 euron suurinen luovutusvoitto.

KHO siis katsoi osakevaihdon ja osakekaupan muodostavan yhden kokonaisuuden. Asian arvioinnissa viitattiin myös edellä esiteltyyn ratkaisuun C-321/05, Kofoed, jonka mukaan

²⁰¹ Ks. KVL 49/2008, jossa oli myöskin arvioitavana osakevaihdon jälkeinen osingonjako. Siinä yhtiö, jonka osakkeet luovutettiin, aikoi osakevaihdon jälkeen jakaa lähes kaikki voitonjakokelpoiset varansa osakkeenomistajilleen. Osingonsaajana oli siis osakkeet hankkiva yhtiö, eikä osinkoa ollut tarkoitus jakaa edelleen kohdeyhtiön entisille osakkeenomistajille, kuten tapauksessa C-321/05, Kofoed. Järjestelylle oli esitetty hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet. Osinkoa ei kyseisissä olosuhteissa ollut pidettävä osakevaihdon rahavastikkeena.

yksittäistapauksissa on kaikki asianhaarat huomioiden tarpeen tarkistaa, mitkä kaikki suoritukset ovat sitovasti sovittuja vastikkeita hankintaliiketoimesta. KHO perustelikin ratkaisuaan sillä, että osakeluovutukset ovat tapahtuneet samanaikaisesti, ja puoliset ovat yhdessä sopineet D Oyj:n kanssa luovutusten ehdoista. Esitetyissä olosuhteissa osakevaihdon ja kaupan oli siis katsottava muodostavan yhden kokonaisuuden rahavastikkeen enimmäismäärän ylittymistä arvioitaessa. Tapauksessa ei varsinaisesti ollut esillä veron kiertäminen, vaan ratkaisu perusteltiin nimenomaan EVL 52 f §:n sekä TVL 45.2 §:n tulkinnalla.

KHO:n ratkaisua voidaan pitää EUT:n tuomion nojalla perusteltuna, vaikka EUT:n ratkaisussa osingonjakoa ei katsottukaan osaksi rahavastiketta. EUT kuitenkin korosti omassa ratkaisussaan yksittäistapausten kokonaisarviointia. Lisäksi kyseessä oli sopimuksen perusteella sitovasti sovittu vastike hankintaliiketoimesta. Osakevaihdosta ja kaupasta oli sovittu samanaikaisesti, samojen osapuolten välillä ja samalla sopimuksella. Lisäksi hallinto-oikeuden perusteluista ilmenee, ettei A ollut edes väittänyt, että kyseessä olisi ollut kaksi toisistaan riippumatonta ja erillistä oikeustoimea. Myös veronsaajien oikeudenvalvontayksikön mukaan kauppaa ja osakevaihtoa oli pidettävä yhtenä kokonaisuutena, koska järjestelyt kohdistuivat koko C Oy:n osakekantaan ja yhteinen sopimus osoitti, että järjestelyssä on otettu huomioon myyjinä olevien puolisoitten yhteinen tahto oikeustoimikokonaisuuden sisällöstä.²⁰²

Ratkaisu herättää kuitenkin myös kysymyksen siitä, kuinka paljon asian arvioinnissa painoi se seikka, että osakevaihdon ja osakekaupan myyjäosapuolet A ja B ovat puolisoita. Toisistaan riippumattomien osapuolten luovuttaessa osakkeita, osakevaihtoa ja kauppaa ei välttämättä katsottaisikaan yhdeksi kokonaisuudeksi²⁰³. Joka tapauksessa ratkaisu osoittaa sen, että osakevaihto voi olla ongelmallinen järjestelymuoto sellaisissa tilanteissa, joissa osa osakkeenomistajista on valmis hyväksymään osakevaihtoon perustuvan tarjouksen, mutta osa osakkeenomistajista haluaisi luopua omistuksestaan, ja tämän vuoksi rahavastikkeen yhteismäärä uhkaisi ylittää sallitun 10 prosentin rajan. Jos oikeuskäytäntö taipuisi hyväksymään tämänkaltaiset järjestelyt, osakevaihto voitaisiin toteuttaa

²⁰² Toisaalta esimerkiksi Ruotsissa Regeringsrätten katsoi ratkaisussa RÅ 2002 ref. 27, että rahavastikkeen määrää oli tarkasteltava vain osakevaihdon osalta, vaikka samanaikaisesti osa osakkeista luovutettiin tavallisella kaupalla.

²⁰³ Immonen 2015, s. 380.

siihen suostuvien osakkeenomistajien osalta, ja vaihdon ulkopuolelle jäävät osakkeenomistajat voisivat myydä omistuksensa tavallisella osakekaupalla. Tällöin osakevaihdon osalta rahavastikkeeksi katsottaisiin vain kyseisen vaihtosopimuksen yhteydessä osakkeenomistajille kyseisistä vaihtoon kohdistettavista osakkeista maksettua rahakorvausta.²⁰⁴ Toisaalta jos tällaiset järjestelyt hyväksyttäisiin, saattaisi ajoittain nousta arvioitavaksi, onko tämänkaltaisilla toimenpidesarjoilla vain pyritty kiertämään EVL 52 f §:ssä säädettyä rahavastikkeen enimmäismäärää. Tällöin myös veronkiertosäännösten soveltuminen toimenpiteiden muodostamaan kokonaisuuteen voisi nousta arvioitavaksi.

Vastaavanlaiseen rahavastikkeen problematiikkaan voidaan törmätä myös silloin, kun kohdeyhtiön osakkeenomistajat saavat rahasuorituksia jo välittömästi ennen osakevaihtoa. Mikäli kohdeyhtiön osakkeenomistajilta ensin ostetaan osakkeita ja tämän jälkeen osakevaihdolla hankitaan äänivallan enemmistön tuottava määrä osakkeita, saatetaan järjestelyä pitää rahavastikkeen enimmäismäärän kiertämisenä²⁰⁵. Tällainenkin menettely voi kuitenkin olla liiketaloudellisesti perusteltua, sillä esimerkiksi tarkoituksenmukaiseen omistusrakenteeseen pääsemiseksi voidaan tarvita osakevaihtoa edeltäviäkin toimenpiteitä. Mikäli järjestelylle on hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet, ei menettelyä voitane pitää moitittavana.²⁰⁶ Myöskään lakiin perustuvasta velvollisuudesta lunastaa osakkeita ei voine aiheutua ongelmia rahavastikkeen suhteen²⁰⁷. Voidaan kuitenkin todeta, että osakekauppaan ja osakevaihtoon liittyy riski siitä, että toimenpiteitä tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena. Riski järjestelyjen katsomisesta rahavastikkeen enimmäismäärän kiertämiseksi vaikuttaisi olevan erityisen suuri silloin, kun toimenpiteet tehdään samanaikaisesti, ehdoista sovitaan samalla sopimuksella eikä järjestelyille esitetä muita liiketaloudellisia perusteita.

²⁰⁴ Immonen 2015, s. 380.

²⁰⁵ Ks. esim. KVL 115/2001, jossa hankkiva yhtiö teki julkisen ostotarjouksen kohdeyhtiön B-osakkeista ja aikoi hankkia yhtiön A-osakkeet antamalla vastikkeeksi liikkeeseen laskemiaan uusia osakkeita. Järjestelyjä oli pidettävä yhtenä kokonaisuutena, jolloin rahavastikkeen enimmäismäärä olisi ylittynyt, eikä järjestelyyn voitu soveltaa osakevaihtoa koskevaa EVL 52 f §:ää.

²⁰⁶ Kukkonen – Walden 2015, III OSA Yritysjärjestelyt ja muut omaisuussiirrot yrityksessä > 9 Osakevaihto > 9.3 Osakevaihtovastike.

²⁰⁷ Ks. KHO 2003:13

5.3 Osinkotulojen verotuksen keventäminen

Veronkiertosäännökset ovat viimeaikaisessa oikeuskäytännössä olleet osakevaihtotilanteissa esillä erityisesti osinkotulojen verokohtelun muuttamiseen tähtäävien järjestelyjen osalta. Yleensä kysymys on siis siitä, että osakevaihdon seurauksena tulevien osinkotulojen verorasitusta saataisiin tavalla tai toisella keinotekoisesti kevennettyä. Osakevaihdon kautta eri yhtiöiden osakekannat omistava luonnollinen henkilö voi järjestellä omistuksensa konsernimuotoon. Konsernirakenteeseen päätyminen on periaatteessa normaali seuraus osakevaihdosta, mutta se saattaa myös johtaa sellaisiin veroetuihin, jotka voivat herättää kysymyksen mahdollisesta veronkiertotarkoituksesta. Veronkiertosäännösten soveltamisriski on olemassa erityisesti silloin, kun järjestelylle ei ole osoitettavissa muita perusteita kuin verotukselliset syyt.

Konsernirakenteeseen pääsemisen seurauksena osakevaihdon kohdeyhtiön tulevaisuudessa jakaman osingon saajana on luonnollisen henkilön sijasta osakevaihdossa osakkeet hankkinut yhtiö. Osakkeet hankkineelle yhtiölle kohdeyhtiöstä jaettu osinko on tällöin lähtökohtaisesti verovapaata EVL 6 a §:n nojalla. Tämän seikan nojalla ei kuitenkaan yksinään voitane vedota veronkiertosäännösten soveltamiseen, sillä osakeyhtiön saamien osinkotulojen pääsääntöinen verovapaus on osinkotulojen verotuksen peruslähtökohta, jolla pyritään välttämään osakeyhtiöiden välisten osinkojen ketjuverotusta²⁰⁸. Luonnollisen henkilön omistamaa osakkeet osakevaihdolla hankkinutta yhtiötä saatetaan kuitenkin tällöin käyttää ikään kuin säästölippaana, josta luonnolliselle henkilölle jaettavia osinkoja säännöstellään TVL 33 b §:ssä säänneltyjen osingon lievempää verorasitusta koskevien kahdeksan prosentin sekä 150 000 euron rajojen puitteissa²⁰⁹.

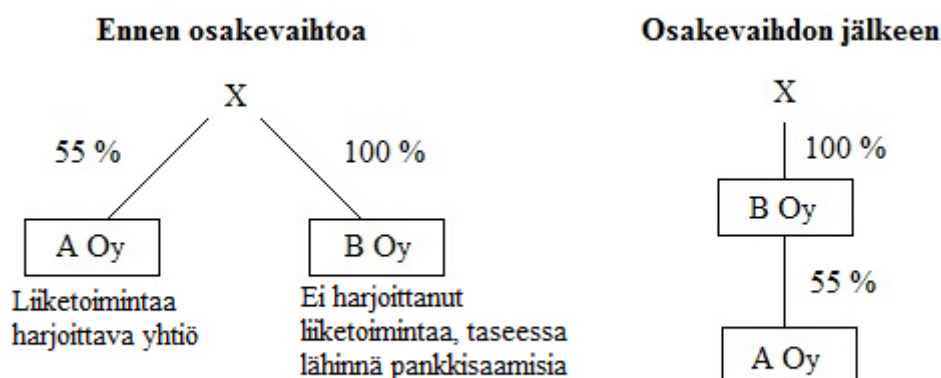
Osakevaihtoa saatetaan muutenkin käyttää verosuunnittelussa keinona luonnollisen henkilön saaman osingon pääomatulo-osuuden kasvattamiseen, koska pääomatulo-osingon määrä riippuu osakkeen matemaattisesta arvosta. Arvostamislain 3.6 §:n mukaan muuhun kuin vaihto- tai sijoitusomaisuuteen kuuluvat osakkeet arvostetaan nettovarallisuutta las-

²⁰⁸ Penttilä 2016, s. 110.

²⁰⁹ Kukkonen – Walden 2015, III OSA Yritysjärjestelyt ja muut omaisuussirrot yrityksessä > 9 Osakevaihto > 9.1 Soveltamisala ja perussäännöt.

kettaessa verotuksessa poistamatta olevaan hankintamenuon tai sitä korkeampaan vertailuarvoon. Osakkeet hankkivan yhtiön verotuksessa osakevaihdolla hankittujen osakkeiden hankintamenuksi muodostuu osakevaihtohetken mukainen käypä arvo. Tätä arvoa käytetään tällöin myös nettovarallisuuden laskennassa. Osakevaihdon avulla voidaan siis pyrkiä kasvattamaan osinkoa jakavan yhtiön matemaattista arvoa ja täten myös osinkotulon pääomatulo-osuutta.²¹⁰ Tämä ei kuitenkaan yksinään voine olla peruste veronkiertösäännösten soveltamiselle, koska nettovarallisuuden kasvu on tavanomainen seuraamus osakevaihdosta.

Osakevaihdon osalta veronkiertösäännösten soveltumista on arvioitu viime aikoina erityisesti hallinto-oikeuden ratkaisuissa. Arvioitavaksi on tällöin noussut kysymys siitä, onko osakevaihdolla pyritty vain välttämään osinkotulon ankarampi verokohtelu. Vaasan hallinto-oikeuden ratkaisussa 27.11.2015 T 15/0591/1 oli kyseessä tilanne, jossa luonnollinen henkilö X oli omistanut liiketoimintaa harjoittavan A Oy:n osakekannasta 55 prosenttia ja B Oy:n osakekannan kokonaan. X oli omistanut molempien yhtiöiden osakkeet yli 10 vuoden ajan. X aikoi muuttaa omistuksensa A Oy:ssä välilliseksi osakevaihdon kautta siten, että B Oy järjestää suunnatun osakeannin ja X maksaa merkitsemänsä osakkeet luovuttamalla kaikki omistamansa A Oy:n osakkeet B Oy:lle. Tilannetta on havainnollistettu pelkistetysti seuraavassa kuviossa (Kuvio 1):

Kuvio 4. Vaasan HAO 27.11.2015 T 15/0591/1.

²¹⁰ Engblom ym. 2016, s. 489–490 ja Penttilä 2008, s. 102.

Osakevaihdon jälkeen X:n oli tarkoitus jakaa B Oy:n osakkeet vielä kahdeksi eri osakelajiksi, joista B-osakkeet olisivat äänioikeudettomia, mutta niillä olisi normaalit varallisuus oikeudet. X aikoi luovuttaa äänioikeudettomia osakkeita lapsilleen siten, että kauppahinta jäisi velaksi ja lapset lyhentäisivät velkaa B Oy:stä saamallaan osingoilla. Ennakkoratkaisun hakemishetkellä B Oy ei harjoittanut liiketoimintaa, vaan sen taseen varat muodostuivat lähinnä pankkisaamisista²¹¹.

Verohallinnon ennakkoratkaisun mukaan järjestelyyn oltaisiin voitu soveltaa osakevaihtoa koskevia säännöksiä, mutta veronsaajien oikeudenvallontayksikkö valitti ratkaisusta hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus kumosikin Verohallinnon antaman ennakkoratkaisun ja lausui uutena ennakkoratkaisuna, ettei järjestelyyn sovelleta osakevaihtoa koskevia säännöksiä, vaan kyseessä on veron kiertämiseksi katsottava kokonaisuus. Hallinto-oikeuden mukaan pelkkää osakevaihtoa olisi suppeassa tarkastelussa voitu pitää hyväksyttävänä riittävin liikeloudellisin perustein, mutta järjestelyä oli arvioitava kokonaisuutena osakevaihdon jälkeiset toimet huomioiden. B Oy oli aiemmin jakanut osinkoa 8–9 prosenttia nettovarallisuudelleen, jolloin X:n saaman osingon määrä oli ollut 220 000–240 000 euroa. Järjestelykokonaisuuden jälkeen X:n lapset olisivat saaneet osan osingosta, mutta osinkotuloilla olisi lyhennetty osakkeiden kauppahinnasta jäänyttä velkaa. Järjestelyn seurauksena X välttyisi osingon ankarammalta verokohtelulta TVL 33 b §:ssä säädetyn 150 000 euron rajan sekä pääomatulojen verokantojen vuoksi, mutta saisi kuitenkin käytännössä kaikki osingot 15 vuoden ajan itselleen.

X oli esittänyt järjestelyn perusteeksi perheenjäsenten mukaantulon helpottamista sekä pohjan luomista tulevaisuuden liiketoiminnan harjoittamista varten. Hallinto-oikeus kuitenkin katsoi, että järjestelykokonaisuuden yhtenä tarkoituksena on A Oy:n maksamien osinkojen verotukseen kohdistuvan ankaramman verotuksen välttäminen. Kun asiaa arvioitiin kokonaisuutena ja otettiin huomioon, ettei järjestelylle oltu hakemuksessa esitetty varsinaisia liikeloudellisia perusteita, vaan lähinnä X:n henkilökohtaisia syitä, hallinto-oikeus katsoi olevan ilmeistä, että järjestelyn yhtenä pääasiallisista tarkoituksista oli veron välttäminen EVL 52 h §:ssä tarkoitettulla tavalla.

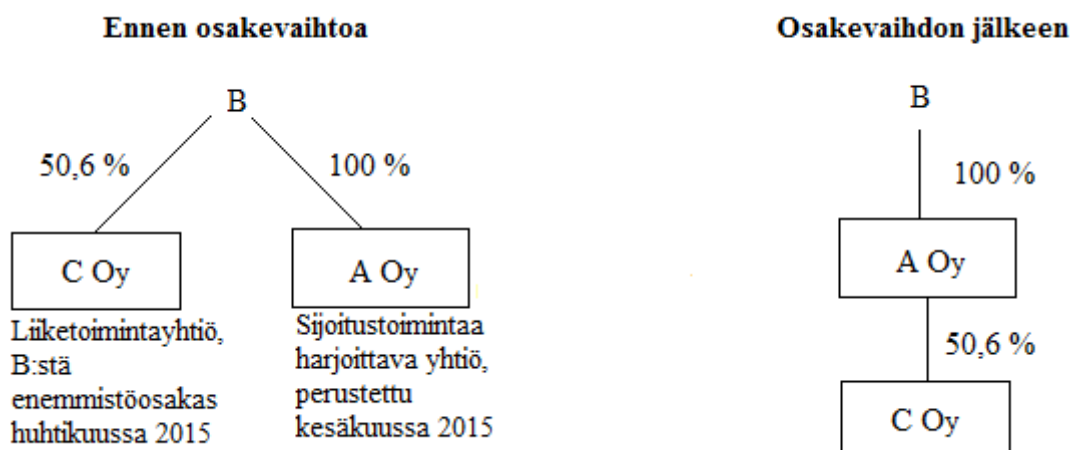
²¹¹ Penttilä 2016, s. 99.

Ratkaisun voidaan katsoa noudattavan melko samankaltaista linjaa EVL 52 h §:n soveltamiseen kuin esimerkiksi jakautumista koskevassa tapauksessa KHO 1999:63. Molemissa tapauksissa oli jo ennen varsinaista yritysjärjestelyä tiedossa sellaisia osakevaihtoa seuraavia toimenpiteitä, jotka yhdessä yritysjärjestelytoimenpiteen kanssa viittaavat kokonaisuutena veron kiertämisen tai veron välttämisen tarkoitukseen. Täten jo varsinaiseen yritysjärjestelytoimenpiteeseen voitiin soveltaa EVL 52 h §:n erityistä veronkiertosäännöstä sen sijaan, että esimerkiksi tässä tapauksessa osakevaihto olisi hyväksytty EVL 52 f §:n mukaan ja tätä seuraavia toimenpiteitä arvioitu muiden veronkiertosäännösten valossa. Mielenkiintoisena yksityiskohtana ratkaisusta voidaan kuitenkin nostaa esiin se, että ratkaisuselosteessa käytettiin nimenomaan termiä ”veron välttäminen” veron kiertämisen sijaan²¹². Veron välttämällä kuitenkin yleensä tarkoitetaan vielä veron kiertämistäkin moitittavampaa menettelyä.²¹³ Hallinto-oikeuden käyttämän sanamuodon perusteella kyseessä on siis ollut hyvin selkeä ja moitittava veronkiertotilanne.

Turun hallinto-oikeuden ratkaisussa 5.2.2016 T 16/0030/3 lähtötilanne oli samankaltainen kuin Vaasan hallinto-oikeuden ratkaisussa. B omisti huhtikuussa 2015 tehdyn omistusten uudelleenjärjestelyn jälkeen 50,6 prosenttia liiketoimintaa harjoittavan C Oy:n osakekannasta. Lisäksi hän omisti kesäkuussa 2015 perustetun sijoitustoimintaa harjoittavan A Oy:n koko osakekannan. Sijoitustoimintaa harjoittavan A Oy:n oli tarkoitus hankkia C Oy:n osakkeet B:ltä osakevaihdolla. B:n mukaan järjestelyn tavoitteena oli keskittää sijoitus- ja osakevarallisuus A Oy:öön sijoitustoiminnan tehostamiseksi. A Oy olisi rahoittanut sijoitustoimintansa pääosin C Oy:stä saaduilla osingoilla ja lainavaroilla. Järjestelyä perusteltiin myös vakuusnäkökohdilla sekä C Oy:n omistuspohjan välillisellä laajentamisella B:n perheenjäsenillä. Tapauksen lähtötilannetta on pyritty havainnollistamaan kuviossa 5.

²¹² Esimerkiksi ratkaisuissa KHO 1999:63 ja KHO 2013:44 erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisen yhteydessä on todettu avoimemmin, että pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen.

²¹³ Verotuksen välttämällä tulisi viitata lähinnä rikollista menettelyä sivuvaäin toimenpiteisiin, ks. tästä tarkemmin Andersson – Penttilä 2014, s. 796.

Kuvio 5. Turun HAO 5.2.2016 T 16/0030/3.

Verohallinnon antaman ennakkoratkaisun mukaan järjestelyyn voitiin soveltaa TVL 45.5 §:n sekä EVL 52 f §:n osakevaihtoa koskevia säännöksiä, eikä järjestelyä ollut pidettävä veronkiertona. Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö kuitenkin valitti ennakkoratkaisusta vaatien EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen soveltamista. Valitusta perusteltiin sillä, ettei yhtiöiden välillä ole esitetty olevan toiminnallista tai liiketoiminnallista yhteyttä, ja lisäksi C Oy:n maksamat osingot tulisivat olemaan EVL 6 a §:n nojalla verovapaita. B:n katsottiin tosiasiasa saavan kaikki kyseiset varat vallintaansa, koska hän omisti koko A Oy:n osakekannan ja voisi nostaa varoja A Oy:stä haluamallaan tavalla. Järjestely tuottaisi myös veroetua, mikäli A Oy myisi C Oy:n osakkeet, ja lisäksi A Oy:n osakkeen matemaattinen arvo kasvaisi järjestelyn seurauksena. Oikeudenvallontayksikön mukaan järjestely tuotti osakevaihtoa koskevan sääntelyn tarkoituksen vastaista veroetua.

Hallinto-oikeus kuitenkin hylkäsi oikeudenvallontayksikön valituksen. Hallinto-oikeuden mukaan B:n esittämät liiketaloudelliset syyt ovat A Oy:n ja C Oy:n kannalta suhteellisen vähäiset. Asiassa ei kuitenkaan ollut ilmennyt, että A Oy:n tarkoitus olisi luovuttaa C Oy:n osakkeet, eikä pelkän yhtiöiden välisten osinkotulojen verovapauden vuoksi järjestelyn yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista voitu pitää veron kiertämistä tai välttämistä EVL 52 h §:ssä tarkoitettulla tavalla. Ratkaisu tehtiin kuitenkin äänestämällä 2–1, joten ratkaisu ei ollut yksimielinen. Vähemmistöön jäänyt jäsen olisi hyväksynyt oikeudenvallontayksikön valituksen, koska A Oy oli vasta perustettu yhtiö, jonka tarkoitus oli hoitaa B:n varallisuutta ja C Oy:n osakkeet olisivat kuuluneet A Oy:n

henkilökohtaiseen varallisuuteen. Järjestelylle ei myöskään oltu esitetty uskottavaa liikeloudellista perustetta, joten osakevaihtoa koskevia säännöksiä ei vähemmistöön jääneen jäsenen mukaan olisi tullut soveltaa. Vähemmistöön jäänyt jäsen olisi siis painottanut arvioinnissa muita jäseniä enemmän sitä seikkaa, että järjestelylle on oltava hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet.

Aiotussa yritysjärjestelyssä oli paljon yhtäläisyyksiä Vaasan hallinto-oikeudessa ratkaistavana olleen tapauksen kanssa, mutta tapauksen lopputulos oli kuitenkin erilainen. Olenaisimpana erona tuohon ratkaisuun oli se, ettei tässä tapauksessa ollut esillä vastaavia osakevaihtoa seuraavia toimenpiteitä kuin Vaasan hallinto-oikeuden tapauksessa. Tuosakin ratkaisussa hallinto-oikeus totesi, että varsinaista osakevaihtoa olisi yksittäisenä toimenpiteenä mahdollisesti voitukin pitää hyväksyttävänä riittävin taloudellisin perustein, mutta osakevaihto ja sitä seuraavat toimenpiteet muodostivat nimenomaan kokonaisuutena veron kiertämiseksi katsotun menettelyn. Tässä tapauksessa veron kiertämiseen viittaavia osakevaihtoa seuraavia toimenpiteitä ei hallinto-oikeuden mukaan kuitenkaan ollut ilmennyt. Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö vetosi valituksessaan esimerkiksi C Oy:n osakkeiden mahdollisen myynnin mukanaan tuomiin veroetuihin, mutta järjestelyn katsominen veron kiertämiseksi tällä perusteella olisi ollut kyseenalaista, koska mitään näyttöä osakkeiden tulevasta myynnistä ei ollut. EVL 52 h §:n soveltamisperusteena ei voine olla tulevaisuudessa mahdollisesti realisoituva etu, jonka toteutumisesta ei ole mitään varmuutta, koska verotusratkaisu perustuisi tällöin tosiseikkojen sijasta spekulatioihin²¹⁴.

Tapauksen arvioinnissa olivat esillä myös C Oy:n A Oy:lle maksamien osinkojen verovapaus sekä A Oy:n osakkeiden matemaattisen arvon kasvu osakevaihdon seurauksena. Esimerkiksi osakkeen matemaattisen arvon nousu on kuitenkin periaatteessa normaali seuraamus osakevaihdosta, koska osakevaihto merkitsee yhtiön kannalta apporttiehtoista osakemerkintää. On myöskin normaalia, että osakevaihdon jälkeen kohdeyhtiöstä saatavien osinkotulojen verokohtelu muuttuu silloin, kun osingonsaajana onkin luonnollisen henkilön sijasta osakeyhtiö. EVL 6 a §:n sisältämällä säännöksillä yhteisön saamien osinkojen verovapaudesta pyritään estämään osakeyhtiöiden välisen osingonjaon ketjuverotusta emo-tytäryhtiödirektiivin tarkoittamalla tavalla, joten olisi varsin omituista, mikäli

²¹⁴ Penttilä 2016, s. 101.

tämä yksinään katsottaisiin perusteeksi EVL 52 h §:n soveltamiselle.²¹⁵ Näistä syistä hallinto-oikeuden ratkaisu vaikuttaa loogiselta.²¹⁶ Huomionarvoista on myös se, että asiasta on valituslupahakemus vireillä KHO:ssa, joten lopullinen ratkaisu saattaa olla erilainen. Hallinto-oikeuden ratkaisukaan ei ollut yksimielinen, joten myös vastakkaiseen suuntaan vetäviä argumentteja löytyy.

Molemmat hallinto-oikeuksien ratkaisut osoittavat, että osakevaihtotilanteet nostavat tällä hetkellä esiin kysymyksiä veron kiertämisestä erityisesti osinkotulojen verotukseen liittyvien vaikutustensa vuoksi. Hieman yllättävänä voidaan kuitenkin pitää sitä, että tämänkaltaiset tapaukset ovat viime aikoina herättäneet epäilyksiä veron kiertämisestä, sillä esimerkiksi osinkotulojen verokohtelun muuttumista voidaan pitää tavanomaisena seurauksena siitä, että osingonsaajana on osakevaihdon jälkeen luonnollisen henkilön sijaan osakeyhtiö. Toisaalta esimerkiksi monivaiheisissa sarjatoimissa saatetaan nimenomaan pyrkiä siihen, että yksittäisten toimenpiteiden seuraukset vaikuttavat tavanomaisilta ja hyväksyttäviltä toimenpiteiltä, vaikka kokonaisuus muodostaisikin veron kiertämiseksi katsottavan menettelyn²¹⁷. Ratkaisujen perusteella kuitenkin vaikuttaisi siltä, että varsinaiset osakevaihdot saatetaan hyväksyä varsin kevyinkin liiketaloudellisin perustein. Syyt saattavat jopa olla enemmänkin osakkeenomistajan henkilökohtaisia syitä kuin yhtiöiden liiketoimintaan liittyviä syitä. Veronkiertotarkoituksen arvioinnissa ei siis ole niinkään painotettu hyväksyttävien liiketaloudellisten syiden olemassaoloa, vaan on keskitytty arvioimaan sitä, johtavatko toimenpiteet yritysjärjestelysäännösten tarkoituksen vastaisiin veroetuihin.

Veron kiertämistä estävien säännösten soveltamisen osalta ratkaisulinja vaikuttaa melko samankaltaiselta kuin jakautumista koskevassa oikeuskäytännössä. Varsinaisessa yritysjärjestelyssä ei yleensä voida saavuttaa sellaisia yritysjärjestelysäännösten vastaisia veroetuja, jotka johtaisivat EVL 52 h §:n soveltamiseen. Veronkiertämistarkoituksen arvi-

²¹⁵ Penttilä 2016, s. 101.

²¹⁶ Ratkaisu noudattaa tietyllä tavalla samaa linjaa myös sulautumista koskevan ratkaisun KHO 2013:126 kanssa. Siinä KHO totesi tytäryhtiölle vahvistettujen tappioiden siirtymisen sulautumisessa vastaanottavalle emoyhtiölle olevan tavanomainen tapahtuma veroneutraalissa yritysjärjestelyssä, eikä sitä oltu pidettävä yritysjärjestelysäännöstölle vieraana veroetuna ja täten veronkiertosäännöksen soveltamisperusteena.

²¹⁷ Tällöin pyritään hyötymään siitä, että yksittäisten toimenpiteiden veroseuraamukset ovat kevyemmät kuin ne veroseuraamukset, joihin kokonaisarvioinnilla päädyttäisiin, ks. esim. Saarinen 2016, s. 702.

oinnissa keskeiseen asemaan nousevat erityisesti varsinaista järjestelyä seuraavat toimenpiteet, sillä menettelyä on tarkasteltava kokonaisuutena. Veronkiertoepäilyjä saattaa nousta ainakin silloin, kun osakevaihdolla ja sitä seuraavilla toimenpiteillä pyritään vain hankkivan yhtiön osakkeenomistajana olevan luonnollisen henkilön osinkotulojen vero-kohtelun keventämiseen, eikä järjestelylle esitetä varsinaisia liiketaloudellisia perusteita. Rajanveto sallittujen toimenpiteiden ja veron kiertämiseksi katsottavien menettelyjen välillä selkiytynee kuitenkin tarkemmin vasta KHO:n ratkaisujen myötä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisissa tilanteissa veron kiertämistä esittävät säännökset tulevat osakeyhtiön jakautumisen ja osakevaihdon sekä näitä seuraavien toimenpiteiden yhteydessä sovellettaviksi. Veron kiertämisen tunnistaminen sekä veronkierron ja verosuunnittelun välinen rajanveto ovat perinteisesti aiheuttaneet runsaasti keskustelua vero-oikeuden alalla, ja lisäksi aihepiiriin liittyvä runsas oikeuskäytäntö korostaa sitä, että tähän problematiikkaan törmätään käytännön tilanteissa toistuvasti. Hyväksyttävän verosuunnittelun ja ei-hyväksyttävän veron kiertämisen välinen rajanveto onkin yksi vero-oikeuden vaikeimmista osa-alueista²¹⁸.

Tulkintaongelmia voi yritysjärjestelytilanteissa aiheutua esimerkiksi siitä syystä, että yritysjärjestelyjen ja niitä seuraavien toimenpiteiden yhteydessä voivat EVL 52 h §:n erityisen veronkiertosäännöksen lisäksi tulla sovellettavaksi VML 28 §:n yleinen veronkiertosäännös sekä peiteltyä osinkoa koskeva VML 29 §:n säännös. Epäselvyyttä voi aiheuttaa se, milloin mitään veronkiertosäännöksistä tulisi soveltaa, koska erityisesti EVL 52 h §:n ja VML 28 §:n veronkiertosäännökset ovat sanamuodoltaan varsin avoimia. Tämä johtuu siitä, että niiden avulla pitäisi pystyä puuttumaan mitä erilaisimpiin veronkiertoilmiöihin²¹⁹. Tästä syystä niiden soveltamiskriteerit kiteytyvätkin tarkemmin vasta oikeuskäytännössä konkreettisten soveltamistilanteiden yhteydessä.

Yleisluontoisen lainsäädäntötekniikan ongelmana on kuitenkin huonompi ennakoitavuus, ja verovelvollisen voikin olla vaikeaa etukäteen arvioida, onko aiottu järjestely lain tunnusmerkistön alueelle kuuluva vai ei.²²⁰ Koko yritysjärjestelysäännösten voimassaoloajan niiden soveltamisessa onkin noussut esiin erilaisia ongelmia, joita on jouduttu tuomioistuimissa ratkomaan, joten oikeusvarmuus ja ennustettavuus eivät säännösten soveltamistilanteissa ole olleet kovin hyvällä tasolla. Ennakkoratkaisun tai ennakkotiedon

²¹⁸ Knuutinen 2012, s. 3.

²¹⁹ Saarinen 2016, s. 642. Lisäksi EUT on esimerkiksi ratkaisussaan C-126/10, Foggia, todennut, että tiettyjen toimenpiteiden säätäminen ikään kuin automaattisesti veron kiertämiseksi ei olisi direktiivin tavoitteiden mukaista. Täten veronkiertotarkoitusta on arvioitava kussakin yksittäistapauksessa erikseen.

²²⁰ Saarinen 2016, s. 656. Myös esimerkiksi Ruotsin yleistä veronkiertolakia on kritisoitu sen heikosta ennakoitavuudesta, ks. tältä osin esim. Ståhl 2007, s. 594.

hakeminen on yritysjärjestelytilanteissa lähes välttämätöntä, mikäli kyseessä ei ole täysin selvä lain sanamuodon mukainen tilanne tai sellainen järjestely, jota täysin vastaava tilanne on juuri ratkaistu oikeuskäytännössä²²¹. Tällaisissakin tilanteissa ennakkoratkaisua saatetaan kuitenkin hakea verokohtelun varmistamiseksi esimerkiksi suuresta taloudellisesta intressistä johtuen.²²² Ennakkoratkaisukäytännöllä onkin tärkeä merkitys verovelvollisen oikeusturvan kannalta, sillä epävarmuus veroseuraamuksista saattaa luoda verotuksellisia esteitä muutoin järkeviksi katsottaville yritysjärjestelyille.²²³

Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää, milloin EVL 52 h §:n erityinen veronkiertosäännös tulee jakautumisen ja osakevaihdon yhteydessä sovellettavaksi. Säännöksen sanamuodon mukaan on oltava ilmeistä, että järjestelyjen yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on veron kiertäminen tai veron välttäminen, jotta yritysjärjestelyä koskevia erityissäännöksiä ei sovelleta järjestelyyn. Koska säännös perustuu yritysjärjestelydirektiiviin, tulee sen tulkinnassa huomioida myös EU-oikeuden vaikutukset. EUT:n kanta veronkiertosäännöksen soveltamiseen on kuitenkin ollut hyvin varovainen, ja tuomioistuin onkin päätöksissään korostanut, että kyseessä on suppeasti tulkittava poikkeussäännös²²⁴. Unionin tuomioistuimen ratkaisujen perusteella vaikuttaisi, että säännös tulisi sovellettavaksi vain hyvin selkeissä veronkiertotilanteissa.

Kansallisen oikeuskäytännön voidaan katsoa noudattelevan EUT:n varovaista linjaa erityisen veronkiertosäännöksen soveltamisesta. EVL 52 h §:n soveltamismahdollisuus on kyllä ollut KHO:n ja KVL:n ratkaisuihin esillä, mutta loppujen lopuksi sitä on sovellettu varsin harvoin. Jakautumisen osalta ratkaisut KHO 1999:2 ja KHO 1999:63 osoittivat, että veronkiertotarkoitusta arvioitaessa korostuneessa asemassa ovat varsinaista järjestelyä seuraavat toimenpiteet, ja esimerkiksi jakautumisessa syntyneen sijoitusyhtiön myynti tai purkaminen pian jakautumisen jälkeen voi johtaa EVL 52 h §:n soveltamiseen. Toisaalta näiden ratkaisujen jälkeen linjana on ollut yleensä se, että veronkiertosäännösten soveltamisen edellytyksiä tarkastellaan varsinaisen yritysjärjestelyn ja sitä seuraavien

²²¹ Penttilä 2016, s. 77. Esimerkiksi Konserniverokeskuksen vuonna 2011 antamista ennakkotiedoista 49 prosenttia koski EVL 52 – 52 h §:n säännösten soveltamista. Yritysjärjestelysäännökset olivat täten ylivoimaisesti suurin yksittäinen asiaryhmä ennakkotiedoissa kyseisenä vuonna. Ks. tästä Pykönen 2012, s. 555–556.

²²² Penttilä 2016, s. 77.

²²³ Saarinen 2016, s. 660.

²²⁴ Ks. esim. C-352/08, Zwijnenburg, kohta 46 ja C-126/10, Foggia, kohta 44.

toimenpiteiden osalta erikseen, jolloin varsinainen järjestely saatetaan hyväksyä EVL:n erityissäännösten mukaisesti, vaikka sen jälkeiset toimenpiteet herättäisivätkin epäilyksiä veron kiertämisestä.

Ratkaisukäytännön perusteella vaikuttaisikin siltä, että hyvin monenlaisia jakautumisia voidaan suorittaa ilman pelkoa EVL 52 h §:n soveltamisesta, ellei kyseessä ole vain veroetuihin tähtäävä keinotekoinen järjestely tai veron kiertämiseen tähtäävän sarjatoimen osa. Esimerkiksi sijoitusyhtiöt tai keskinäiset kiinteistöosakeyhtiöt vastaanottavina yhtiöinä ovat herättäneet epäilyksiä veron kiertämisestä, mutta oikeuskäytännön perusteella tällaisissa jakautumisissa ei ole lähtökohtaisesti ongelmia, mikäli niille löytyy liiketaloudelliset perusteet. Ratkaisu KHO 2013:44 kuitenkin osoitti, että veron kiertämisen raja menee ilmeisesti siinä, ettei veronalaista tuloa tuottava varallisuuserä saa siirtyä jakautumisessa osakkaiden yksityistaloudessa verovapaasti käytettäväksi. Pelkkä kevyempi verokohtelu ei kuitenkaan automaattisesti laukaise veronkiertosäännöksen soveltamista, mikäli omaisuus silti pysyy verotuksen piirissä²²⁵. Ratkaisussa KHO 2013:44 järjestely olisi kuitenkin johtanut sellaiseen lopulliseksi jäävään veroetuuun, jota ei ilman jakautumista olisi saavutettu²²⁶.

Osakevaihdon osalta veronkiertosäännökset eivät perinteisesti ole nousseet yhtä usein esiin kuin jakautumisen kohdalla, mutta erityisesti viime vuosien hallinto-oikeuksien ratkaisussa veron kiertämistä estävien säännösten soveltumista on arvioitu myös osakevaihtotilanteissa. Osakevaihdon osalta linja EVL 52 h §:n soveltamiseen vaikuttaa melko samalta kuin jakautumistilanteissa, eli varsinaisessa osakevaihdossa harvoin syntyy sellaisia veroetuja, jotka johtaisivat erityisen veronkiertosäännöksen soveltamiseen. Osakevaihtotilanteissakin veronkiertotarkoituksen arviointiin vaikuttavat erityisesti järjestelyä seuraavat toimenpiteet. Osakevaihdon osalta tulee kuitenkin pitää mielessä se, että viimeaikaiset ratkaisut ovat hallinto-oikeuksien päätöksiä, joista esimerkiksi ratkaisusta Turun HAO 5.2.2016 T 16/0030/3 on valituslupahakemus vireillä KHO:ssa. Oikeustila ei täten ole täysin selvä ennen kuin KHO antaa ratkaisunsa asiassa. Turun HAO:n tapauksessa päätös vaikuttaa kuitenkin hyvin perustellulta.

²²⁵ Andersson – Penttilä 2014, s. 803.

²²⁶ Engblom ym. 2016, s. 451.

Oikeuskäytännön perusteella vaikuttaakin, että käytännön tilanteissa EVL 52 h § tulee varsin harvoin sovellettavaksi. Toisaalta EVL 52 h §:n soveltamisala jää poikkeusluonteiseksi osittain myös siitä syystä, että suuri osa yritysjärjestelysäännösten soveltamista koskevista ongelmista ratkeaa jo sääntelyssä asetettujen edellytysten perusteella²²⁷. EVL 52 h §:n sanamuoto voisi periaatteessa mahdollistaa matalammankin soveltamiskynnyksen, koska veron kiertämisen ei täydy olla järjestelyn tärkein syy.²²⁸ EVL 52 h §:n soveltamiskynnys pysynee kuitenkin korkeana myös jatkossa ainakin varsinaisen järjestelyn hyväksyttävyyden suhteen, mikäli tapauksessa ei ole esillä järjestelyä seuraavia veronkiertotarkoitukseen selvästi viittaavia toimenpiteitä.²²⁹

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli pyrkiä hahmottamaan, mikä merkitys järjestelyn liiketaloudellisilla perusteilla on järjestelyn hyväksyttävyyttä arvioitaessa. Yritysjärjestelydirektiivin tavoitteena on edistää aitojen, liiketaloudellisiin syihin perustuvien yritystoiminnan uudelleenjärjestelyjen toteuttamista, ja yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklan veronkiertosäännöksessäänkin on todettu, että pätevien taloudellisten syiden puuttuminen voi johtaa veronkierto-olettamaan. Liiketaloudellisten perusteiden vaatimus korostaa direktiivin tarkoitusta siinä mielessä, että direktiiviin pohjautuvat huojennukset myönnettäisiin vain sellaisille järjestelyille, jotka ovat aidosti tarpeellisia yhtiöiden liiketoiminnan kannalta.

Oikeuskäytännössä hyväksytyjä liiketaloudellisia perusteita ovat olleet esimerkiksi taseen pilkkominen yrityskauppaan tai sukupolvenvaihdokseen varautumiseksi, taseen keventäminen rekrytointien helpottamiseksi sekä kiinteistöomaisuuden eriyttäminen muusta toiminnasta. Vaatimus järjestelylle esitettävistä liiketaloudellisista perusteista ei kuitenkaan ole noussut kaikista keskeisimpään asemaan järjestelyjen hyväksyttävyyttä arvioitaessa. Järjestelyjä on usein hyväksytty, vaikka esitetyt perusteet ovat olleet lähinnä osakkeenomistajien henkilökohtaisia syitä. Yritysjärjestelysäännösten suomina jaksoitetuja ei tuloverotuksessa liene hylätty vain sillä perusteella, että toteutettu järjestely ei olisi liiketaloudellisesti järkevä tai kannattava ratkaisu. Keskeisempään asemaan järjes-

²²⁷ Saarinen 2016, s. 691.

²²⁸ Säännöksen sanamuodon mukaan olisi siis mahdollista, että vaikka järjestelyllä olisi vaikkapa viisi pääasialliseksi katsottavaa tarkoitusta ja yksikin näistä on veron kiertäminen, voitaisiin järjestelyyn soveltaa EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä.

²²⁹ Näin myös Kukkonen – Walden 2016, s. 311.

telyn hyväksyttävyyden arvioinnissa nousee nimenomaan verovelvollisen tarkoitus saavuttaa säännösten tavoitteiden vastaisia veroetuja. Järjestelyä ei siis voida jättää hyväksymättä veronkiertosäännökseen vedoten, mikäli sillä ei saavuteta mitään lain tarkoituksen kanssa ristiriidassa olevaa veroetua²³⁰. Järjestelyä seuraavilta toimenpiteiltä ei vastaavaa liiketaloudellisten syiden esittämistä kuitenkaan vaadita.²³¹

Tutkimuksen kolmas tavoite oli selventää VML 28 §:n yleisen veronkiertosäännöksen sekä peiteltyä osinkoa koskevan VML 29 §:n säännöksen soveltamisalaa yritysjärjestelytilanteissa. Koska EVL 52 h § on soveltamisalallaan erityissäännös, sitä sovelletaan ensisijaisesti yritysjärjestelytilanteissa. VML 28 §:n säännöksellä voidaan kuitenkin puuttua yritysjärjestelytilanteissa sellaisiin toimenpiteisiin, jotka eivät varsinaisesti kuulu yritysjärjestelysäännösten soveltamisalaa. Usein VML 28 §:n soveltaminen on esillä yritysjärjestelyä seuraavien toimenpiteiden yhteydessä, koska oikeuskäytäntö on taipunut siihen suuntaan, että varsinaiset järjestelyt voidaan hyväksyä melko kevyinkin perustein, mutta veronkiertotarkoitusta arvioidaan uudelleen esimerkiksi silloin, jos varsinaista järjestelyä seuraa pikainen yhtiön myynti tai purkaminen. Näissä tilanteissa myös peiteltyä osinkoa koskevan VML 29 §:n soveltaminen nousee usein pohdittavaksi. Ratkaisu KHO 2016:115 kuitenkin vaikuttaa asettavan myös VML 28 §:n ja VML 29 §:n soveltamiskynnykset varsin korkealle.

Kokoavasti voidaankin todeta, että vaikka yritysjärjestelytilanteissa nousee varsin usein esiin epäilyksiä veron kiertämisestä, vaikuttaa veronkiertosäännösten soveltamiskynnys olevan tällä hetkellä varsin korkea. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että veronkiertoepäilyt tuntuvat hyvin usein liittyvän jollakin tavalla osinkotulojen verotukseen. Joko kysymys on siitä, että omaisuutta saadaan järjestelykokonaisuuksien kautta siirrettyä osakkeenomistajille kevyemmällä verokohtelulla kuin avoimen osingonjaon tilanteessa, tai sitten kyse on siitä, että osinkotulojen verotus muuttuu yritysjärjestelyn seurauksena kevyemmäksi kuin ennen järjestelyä. Tällaisissa tilanteissa ei aina ole helppoa vetää rajaa sille, milloin on kyse veronkiertotarkoituksessa suoritetusta keinotekoisesta järjestelystä

²³⁰ Andersson – Penttilä 2014, s. 796.

²³¹ Ks. esim. KHO 2016:115, jossa KHO totesi, että yhtiön purkamiselle ei tarvitse lähtökohtaisesti esittää liiketaloudellisia syitä.

ja milloin puolestaan yritysjärjestelysäännöksistä johtuvista tavanomaisista seuraamuksista.

Vaikka veronkiertosäännösten soveltaminen on tähän asti ollut hyvin varovaista, on veron kiertämisen estäminen noussut viime vuosina myös EU:n toiminnan prioriteeteissa entistä korkeammalle. Sisämarkkinoiden toimintaan liittyvät tavoitteet ovatkin saaneet väistyä tavoitteissa veron kiertämisen estämisen tieltä²³². Tästä kielii esimerkiksi uusi veron kiertämisen estämiseen tähtäävä direktiivi. Nähtäväksi jääkin, tuleeko tämä tulevaisuudessa laskemaan veronkiertosäännösten soveltamiskynnystä yritysjärjestelyjen yhteydessä. Toisaalta yritysjärjestelysäännöstenkin tulkinnassa tulee lähteä liikkeelle näiden säännösten sanamuodosta sekä tavoitteista, joten niitä tulisi tulkita niistä lähtökohdista, että säännöksillä pyritään edistämään liiketoiminnan kannalta tarpeellisia uudelleenjärjestelyjä kilpailukyvyn parantamiseksi. Veronkiertosäännösten soveltamisessa ollaan kuitenkin tähän asti oltu melko varovaisia, ja esimerkiksi EVL 52 h §:n ja yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklan veronkiertosäännöksellä on oikeuskäytännössä puututtu lähinnä täysin keino-tekoiisiin järjestelyihin, vaikka säännösten sanamuotoon sisältyvä yhden pääasiallisen tarkoituksen vaatimus mahdollistaisi hieman matalammankin soveltamiskynnyksen. Hyvin todennäköisenä voidaan kuitenkin pitää sitä, että yritysjärjestelyihin liittyvän sallitun verosuunnittelun ja kielletyn veron kiertämisen välinen rajanveto tulee jatkossakin olemaan pinnalla vero-oikeudellisessa keskustelussa sekä oikeuskäytännössä.

²³² Penttilä 2016, s. 75–76.